

Augstākās izglītības pieejamība personām ar invaliditāti

2016/2017

Satura rādītājs

Ievads	4
I Personu ar invaliditāti aptauja	7
1.1. Metodoloģija	7
1.2. Personu ar invaliditāti aptaujas rezultāti.....	10
1.2.1. Vispārējais respondentu raksturojums.....	10
1.2.2. Izglītības izvēles kritēriji un to pamatojums.....	17
1.2.3. Šķēršļi augstākās izglītības ieguvē	26
1.2.4. Studiju līgumā/ studiju noteikumos iekļautie noteikumi	33
1.2.5. Pieredze studējot ārvalstīs	34
1.2.6. Informācijas pieejamība par augstākās izglītības mācību iestādēm	37
1.3. Personu ar invaliditāti aptaujas secinājumi	38
II Augstākās izglītības mācību iestāžu monitorings	40
2.1. Augstākās izglītības mācību iestāžu aptauja	40
2.1.1. Metodoloģija.....	40
2.1.2. Aptaujas rezultāti un secinājumi.....	42
2.2. Augstākās izglītības mācību iestāžu faktiskās situācijas izpēte	55
2.2.1. Metodoloģija.....	55
2.2.2. Informatīvās vides pieejamība augstākās izglītības mācību iestādēs	61
2.2.2.1. Augstākās izglītības mācību iestāžu interneta vietņu pieejamība un iekļautā informācija	61
2.2.2.2. Augstākās izglītības mācību iestāžu digitālā vide kā informatīvās vides pielāgošanas elements.....	62
2.2.2.3. Mācību procesa pielāgojumi personām ar invaliditāti	64
2.2.2.4. Rekomendācijas augstākās izglītības mācību iestādēm.....	67
2.2.3. Augstākās izglītības mācību iestāžu ēku fiziskā pieejamība	69
2.2.3.1. Vides pieejamība personām ar kustību traucējumiem	69
2.2.3.2. Vides pieejamība personām ar redzes traucējumiem.....	71
2.2.3.4. Vides pieejamība personām ar dzirdes traucējumiem	78

2.2.3.5.Rekomendācijas augstākās izglītības mācību iestādēm.....	80
2.2.4.Augstākās izglītības mācību iestāžu bibliotēku pieejamība	82
2.2.4.1.Vides pieejamība personām ar kustību traucējumiem	82
2.2.4.2.Vides pieejamība personām ar redzes traucējumiem.....	83
2.2.4.4.Vides pieejamība personām ar dzirdes traucējumiem	85
2.2.4.5.Rekomendācijas augstākās izglītības mācību iestāžu bibliotēkām.....	86
2.2.5.Augstākās izglītības mācību iestāžu dienestu viesnīcu pieejamība	89
2.2.5.1.Vides pieejamība personām ar kustību traucējumiem	89
2.2.5.2.Vides pieejamība personām ar redzes un dzirdes traucējumiem	90
2.2.5.4.Rekomendācijas augstākās izglītības mācību iestāžu dienestu viesnīcām	91
III Augstākās izglītības mācību iestāžu rekomendācijas un atziņas 2016. gada 3. decembra konferencē “Izglītības pieejamība”	93
Pielikums Nr.1 Personu ar invaliditāti aptauja (personām, kuras studē/ ir studējušas augstākās izglītības mācību iestādēs);	
Pielikums Nr.2 Personu ar invaliditāti aptauja (personām, kuras nav studējušas augstākās izglītības mācību iestādēs);	
Pielikums Nr.3 Augstskolu aptaujas anketa par augstākās izglītības pieejamību personām ar invaliditāti;	
Pielikums Nr.4 Augstskolu novērojuma protokols;	
Pielikums Nr.5 Augstskolu vides pieejamības novērtēšanas kritēriji;	
Pielikums Nr.6 Pašvaldību atbalsts personām ar invaliditāti augstākās izglītības ieguvē;	
Pielikums Nr.7 Mācību materiālu pielāgošana personām ar redzes grūtībām;	
Pielikums Nr.8 Metodiskais materiāls vides pieejamības nodrošināšanā publiskās ēkās un ārējā vidē pēc universālā dizaina principiem (Invalīdu un viņu draugu apvienība “Apeirons”, 2016).	

Ievads

ANO Konvencija par personu ar invaliditāti tiesībām (turpmāk – ANO Konvencija) Latvijas Republikā stājās spēkā 2010.gada 31.martā. Saskaņā ar likuma “Par Konvenciju par personu ar invaliditāti tiesībām” 2.pantu tiesībsargs nodrošina pārraudzību pār ANO Konvencijas īstenošanu, savukārt Labklājības ministrija nodrošina ANO Konvencijas ieviešanu.

Pēc ANO Konvencijas monitoringa (2014./2015.gadā)¹ tika secināts, ka pilnīgākai faktiskās situācijas izpētei ir nepieciešams analizēt katru ANO Konvencijas pantu detalizētāk. Ņemot vērā, ka izglītībai ir liela nozīme indivīda tiesību uz darbu realizēšanā un savas labklājības uzlabošanā par 2016.gada pētījuma tēmu tika izvēlēta ANO Konvencijas 24.pantā iekļauto tiesību uz izglītību realizācija praksē, vairāk koncentrējoties tieši uz augstākās izglītības ieguvu.

Saskaņā ar ANO Konvencijas 24.panta pirmo paragrāfu iekļaujošajai izglītībai ir jātiek nodrošinātai visos izglītības līmeņos, tai skaitā augstākajā izglītībā,² turklāt tiesības uz iekļaujošo izglītību attiecas uz visu izglītības sistēmu, ne tikai valsts/ pašvaldību mācību iestādēm, bet arī privāto sektoru.³ Tādējādi “ANO Konvencija padara iekļaujošo izglītību par principu, savukārt speciālo izglītību par izņēmumu.”⁴

Pamatojoties uz ANO Konvencijas 24.pantu, dalībvalstīm jānodrošina, ka:

- a) Personām ar invaliditāti bez diskriminācijas un vienlīdzīgi ar citiem ir iespējas saņemt augstāko izglītību.
- b) Tiek veikti saprātīgi pielāgojumi. “Saprātīgs pielāgojums” ANO Konvencijas izpratnē (2.pants) nozīmē vajadzīgās un atbilstošās izmaiņas un korekcijas - ja tās konkrētā gadījumā ir nepieciešamas un neuzliek nesamērīgu vai nepamatotu slogu, lai nodrošinātu, ka personas ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem var izmantot vai īstenot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības. Saprātīga pielāgojuma liegums rada

¹ Latvijas Republikas tiesībsargs 2014./2015.gadā veica ANO Konvencijas monitoringu, kas iekļāva trīs aptaujas: personu ar invaliditāti aptauju, lai noskaidrotu personu ar invaliditāti viedokli par ANO Konvencijas darbību Latvijā, sabiedrības aptauju, lai noskaidrotu sabiedrības attieksmi pret personām ar invaliditāti, un pašvaldību aptauju par ANO Konvencijas ieviešanu.

² General Comment No 4 (2016) article 24: the right to inclusive education. UN Human rights Office of the High commissioner. 2 September 2016. Pieejams: <<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx>> [17.11.2016]

³ Turpat. Pieejams: <<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx>>[17.11.2016]

⁴ Gauthier de Beco. The right to inclusive education according to Article 24 of the UN Convention on the rights of persons with disabilities: background, requirements and (remaining) questions). Netherlands Institute of Human Rights. 2014. Pieejams: <http://www.included.eu/sites/default/files/documents/de_beco_nqhr_32.3.pdf>[17.11.2016]

diskrimināciju, līdz ar to pienākums nodrošināt saprātīgu pielāgojumu ir jānodrošina nekavējoties, un tas nav attiecināms uz pakāpenisku realizāciju.⁵

c) Tiek identificēti un novērsti šķēršļi: attieksmē, fiziskajā pieejamībā, valodā, komunikācijā, finansiālajā un citās jomās.⁶

Lai gan augstākā izglītība ir viens no izglītības posmiem, kura pieejamību personām ar invaliditāti paredz ANO Konvencija, tomēr līdz šim nav veikts pētījums par augstākās izglītības pieejamību personām ar invaliditāti. Tādējādi tiesībsargs sadarbībā ar Invalīdu un viņu draugu apvienību "Apeirons" (turpmāk – "Apeirons") 2016.gadā veica apjomīgu pētījumu par augstākās izglītības mācību iestāžu fiziskās un informatīvās vides pieejamību, kā arī personu ar invaliditāti viedokļu izziņāšanu par augstākās izglītības pieejamību.

Tiesības uz izglītību ietver pieejamību (*availability*) un piekļūstamību⁷ (*accessibility*).⁸ Vides pieejamība saskaņā ar ANO Konvencijas 9.pantu ietver ēku, informācijas un komunikācijas pieejamību, mācību materiālus, mācīšanas metodes.⁹ Tāpat vides pieejamība nozīmē, ka studentiem (skolēniem) ar invaliditāti jābūt iespējai atļauties mācīties, kas savukārt nozīmē, ka saprātīgam pielāgojumam nebūtu jārada papildus izmaksas studentiem (skolēniem) ar invaliditāti.¹⁰

Līdz ar to šajā pētījumā ar jēdzienu "informatīvās vides pieejamības" tiek saprasts personas ar invaliditāti (kustību, redzes, dzirdes) spēja augstskolas interneta vietnē iegūt sev nepieciešamo informāciju par augstskolu, augstskolas fizisko vides pieejamību un studiju

⁵ General Comment No 4 (2016) article 24: the right to inclusive education. UN Human rights Office of the High commissioner. 2 September 2016. Pieejams:

<<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx>>[17.11.2016]

⁶ Turpat. Pieejams: <<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx>>[17.11.2016]

⁷ ANO Konvencijas 9.pantā termins "Accessibility" ir tulkots kā "Pieejamība." Konkrētajā gadījumā minētais termins ir aizstāts ar terminu "piekļūstamība." 2016.gada 26.oktobrī Eiropas Parlaments un Padome pieņēma direktīvu par publiskā sektora struktūru tīmekļvietņu un mobilo lietotņu piekļūstamību. Šajā gadījumā termins "accessibility" tika tulkots kā "piekļūstamība," attiecīgi uzsverot to kā piemērotāko termina tulkojumu. Līdz ar to šajā konkrētajā pētījuma ievada rindkopā termins "Accessibility" ir tulkots kā "piekļūstamība," lai varētu palīdzēt lasītājiem labāk saprast angļu terminoloģijā lietotos terminus, kas ir saistīti ar pieejamu izglītību, tomēr visā pārējā tekstā ir termins "pieejamība" ir lietots termina "accessibility" nozīmē.

⁸ ANO Ekonomisko, sociālo un kultūras tiesību komiteja (1999.gada 8.decembris) norādīja uz četriem A (angļu valodā), ko ir nepieciešams izmantot, lai nodrošinātu piemērotu izglītību: pieejamība – jābūt atbilstošām izglītības iestādēm un programmām; piekļūstamība- ikvienai personai ir jāvar piekļūt izglītības iestādēm un programmām bez diskriminācijas (diskriminācijas aizliegums, fiziskā piekļūstamība, ekonomiskā piekļūstamība); pieņemamība – izglītības formai un saturam ir jābūt pieņemamam; pielāgotība – izglītībai ir jābūt elastīgai, lai tā var pielāgoties izmaiņām sabiedrībā un nodrošināt skolēnu/ studentu vajadzības. Pieejams: <[http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/d\)GeneralCommentNo13Therighttoeducation\(article13\)\(1999\).aspx](http://www.ohchr.org/EN/Issues/Education/Training/Compilation/Pages/d)GeneralCommentNo13Therighttoeducation(article13)(1999).aspx)>[01.03.2017]

⁹ General Comment No 4 (2016) article 24: the right to inclusive education. UN Human rights Office of the High commissioner. 2 September 2016. Pieejams:

<<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx>>[17.11.2016]

¹⁰ Turpat. Pieejams: <<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CRPD/Pages/CRPDIndex.aspx>>[17.11.2016]

programmām, kā arī personas ar invaliditāti (kustību, redzes, dzirdes) iespējas apgūt studiju programmu, izmantojot mācību materiālus alternatīvajos veidos. Šajā pētījumā ar jēdzienu “fiziskās vides pieejamība” tiek saprasts personu ar invaliditāti (kustību, redzes, dzirdes) iespējas iekļūt un pārvietoties pa augstākās izglītības mācību iestāžu ēkām, bibliotēkām un dienesta viesnīcām.

Ņemot vērā minēto, pētījuma ietvaros ar “vides pieejamības” jēdzienu tiek saprastas darbības, ko ir veikušas augstskolas, lai studentiem ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem studentiem nodrošinātu pieeju augstskolas sniegtajiem pakalpojumiem, identificējot un likvidējot traucējošus šķēršļus un barjeras, tādējādi nodrošinot pieeju fiziskajai un informatīvajai videi.

I Personu ar invaliditāti aptauja

1.1. Metodoloģija

Īstenojot ANO Konvencijā ietvertu principu “neko par mums bez mums”, tiesībsargs veica personu ar invaliditāti aptauju, lai uzzinātu personu ar invaliditāti viedokli par augstākās izglītības pieejamību. Šī aptauja notika ar divu elektroniska formāta anketu palīdzību¹¹ – viena anketa tika sagatavota personām ar invaliditāti, kuras studē vai ir studējušas augstskolās, otra – personām ar invaliditāti, kuras nav studējušas augstskolās. Mērķauditorija bija visas personas ar invaliditāti no 18 gadu vecuma (arī personas, kurām 2016.gadā paliktu 18 gadi), kurām invaliditāte ir bijusi vai ir iestājusies mācību vai studiju laikā.

Lai pārbaudītu sagatavoto anketu atbilstību aptaujas mērķim, tiesībsargs kā pilotprojekta dalībniekus uzrunāja Dobeles invalīdu biedrību un Dobeles novada bērnu un jauniešu invalīdu biedrību “Laimiņa”, kuri bija ļoti atsaucīgi dalībai pilotprojektā. Minētās atbildes netika iekļautas kopējo atbilžu klāstā, jo anketas pēc pilotprojekta tika precizētas.

Lai sasniegtu interesējošo personu loku (respondentus), tiesībsargs uzrunāja nevalstiskās organizācijas, kuras apvieno personas ar invaliditāti vai sniedz atbalstu viņu tuviniekiem. Šīm nevalstiskajām organizācijām tika nosūtītas elektroniskā pasta vēstules ar informāciju par anketām, kā arī lūgumu pārsūtīt šo informāciju tālāk – savu organizāciju filiālēm un sev zināmajām personām ar invaliditāti. Nevalstisko organizāciju vidū bija tādas organizācijas kā Latvijas Neredzīgo biedrība, Latvijas Nedzirdīgo savienība, Latvijas Multiplās sklerozes asociācija, Latvijas Cilvēku ar īpašām vajadzībām sadarbības organizācija “SUSTENTO”, “Apeirons”. Uzrunātas tika arī ar sportu saistītās personu ar invaliditāti nevalstiskās organizācijas, bērnu un jauniešu ar invaliditāti nevalstiskās organizācijas (tostarp Eiropas Savienības programma izglītības, mācību, jaunatnes un sporta jomā Erasmus+), kā arī pilsētu personu ar invaliditāti biedrības.

Tā kā respondenti izrādījās gana kūtri anketu aizpildīšanā, tiesībsargs papildus vērsās arī pie Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūras, Nodarbinātības valsts aģentūras, Vienotajiem klientu apkalpošanas centriem un Latvijas Nacionālās bibliotēkas, lūdzot izplatīt informāciju par tiesībsarga izveidotajām anketām arī savām filiālēm, kā arī izvietot savās iestādēs tiesībsarga izveidoto informatīvo plakātu (uzsaukumu). Sūtot vēstuli biedrībai “Latvijas Pašvaldību sociālo dienestu vadītāju apvienība”, respondentu loks tika sašaurināts, aicinot

¹¹ Sagatavota interneta vietnē www.visidati.lv

anketas aizpildīt personām no 18 gadu vecuma (arī tām, kurām šogad paliek 18 gadi) līdz aptuveni 40 gadu vecumam, ņemot vērā, ka pamatā mērķis bija noskaidrot augstākās izglītības pieejamību pēc neatkarības atgūšanas.

Lai aptvertu pēc iespējas plašāku personu loku, kā arī palīdzētu personām ar invaliditāti aizpildīt anketas, Tiesībsarga biroja pārstāvji paši devās uz atsevišķām nevalstiskajām organizācijām (Liepājas Neredzīgo biedrību, Invalīdu un viņu draugu apvienība “Impulss”, Latvijas Neredzīgo biedrību Rēzeknē, Rēzeknes invalīdu biedrību), kā arī skolām (Rīgas internātvidusskolu bērniem ar dzirdes traucējumiem, Valmieras vājdzirdīgo bērnu internātskolu, Strazdumuižas internātvidusskolu, Sociālās integrācijas valsts aģentūru (turpmāk – SIVA) Jūrmalas profesionālo vidusskolu, SIVA koledžu u.c.). Tāpat tika uzrunātas skolas ar specializētajām vidusskolu programmām, profesionālās vidusskolas (piemēram, Alsviķu arodskola, Cīravas arodvidusskola, Kuldīgas Tehnoloģiju un tūrisma tehnikums, Barkavas Profesionālā vidusskola, Zemgales vidusskola). Respondenti tika meklēti arī ar nodibinājuma “Vītola fonds” palīdzību.

Anketēšana notika laikā no 2016.gada jūnija līdz oktobrim. Ņemot vērā, ka anketas bija elektroniskas (skat. pielikumu Nr.1 un Nr.2) un nebija pielāgotas atsevišķu personu ar invaliditāti grupu vajadzībām, gadījumā, ja bija nepieciešama palīdzība to aizpildīšanā, persona bija laipni aicināta zvanīt uz Tiesībsarga biroju un aizpildīt anketu mutiski. Kopumā aptaujā piedalījās 446 personas ar invaliditāti, no kurām 199 bija personas ar invaliditāti, kuras studē vai ir studējušas augstskolā, un 247 bija personas ar invaliditāti, kuras nav studējušas augstskolā. Pavisam Latvijā 2015.gadā bija 174 605 personas ar invaliditāti (ģenerālā kopa).¹²

Aptauja bija anonīma, un tās saturs tika veidots tā, lai atklātu tās jomas, kurās ir nepieciešami uzlabojumi, lai personas ar invaliditāti bez ierobežojumiem varētu iegūt sev vēlamu izglītības līmeni.

Personām, kuras nav studējušas augstskolā, tika uzdoti 19 jautājumi. Jautājumi tika veidoti tā, lai noskaidrotu, vai persona ir mēģinājusi vai plāno stāties augstskolā (vai drīzāk tālāko izglītību saredz kā kursus un seminārus), kādi kritēriji būtu noteicošie, izvēloties augstskolu un studiju programmu, studiju formu un kādēļ, kā arī – vai personai ir pietiekama informācija par augstskolu pieejamību. Tālāk tika lūgts norādīt pamata informāciju par sevi: dzimums, vecums, invaliditātes grupa un veids, dzīvesvieta.

¹² Veselības un darbības ekspertīzes ārstu valsts komisija. Pirmreizējo un atkārtoto invalīdu kopējais skaits un to īpatsvars pilsētu un novadu iedzīvotāju vidū, bērnu ar invaliditāti iedalījums pēc funkcionēšanas ierobežojumiem 2015.gadā. Pieejams: <http://www.vdeavk.gov.lv/wp-content/uploads/2014/09/Parskats_2015_pielikumi.pdf> [01.02.2017]

Personām, kuras studē vai ir studējušas augstskolā, tika uzdoti 27 jautājumi. Bez jautājumiem, kuri tika uzdoti arī personām, kuras nav studējušas augstskolā, šiem respondentiem tika jautāts arī par augstskolā gūto pieredzi. Proti, tika jautāts, vai persona ir saskārusies ar šķēršļiem invaliditātes dēļ, kādiem un kā ir rīkojusies (vai, lūgusi šķēršļus novērst – ja nav lūgusi novērst, tad kāds ir bijis šādas izvēles pamatojums; ja ir lūgusi novērst, tad, vai augstskola šķēršļus ir novērsusi, vai persona turpināja studēt un pabeidza studijas, neskatoties uz šķēršļiem); vai studiju līgumā vai studiju noteikumos ir bijuši iekļauti īpaši noteikumi personām ar invaliditāti; vai respondents ar invaliditāti ir studējis ārvalstīs un kādu pieredzi guvis.

Izlases apjoms (N) ir mainīgs, jo tas ir atkarīgs no tā, cik daudz respondentu ir atbildējuši uz konkrēto jautājumu.

Tās atbildes, kuras tika sniegtas atbilžu sadaļā “cita atbilde” – tika iekļautas aptaujas rezultātos nemainot respondentu rakstības stilu, vienīgi nepieciešamības gadījumā tika izlabotas gramatikas kļūdas. Ja vairāki respondenti bija norādījuši vienu atbildi, tā tika iekļauta aptaujas rezultātā vienu reizi, norādot, ka atbilde atkārtojas.

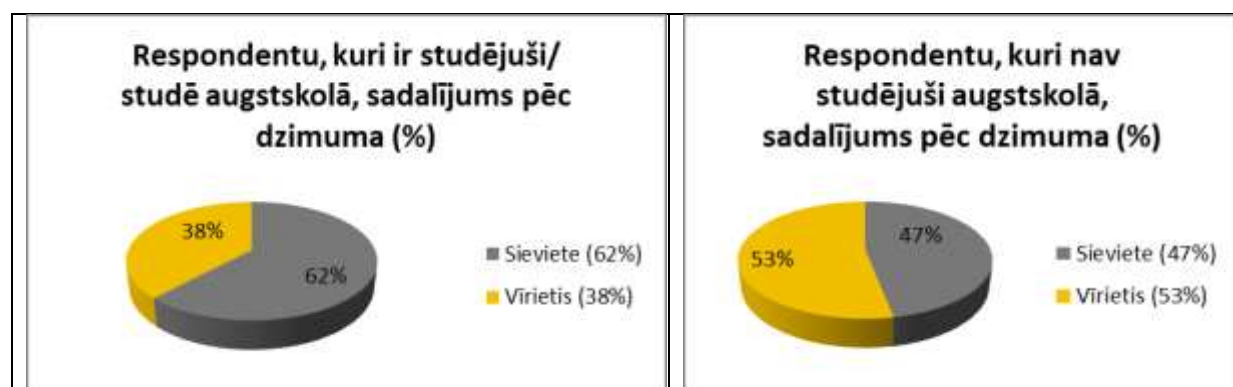
1.2. Personu ar invaliditāti aptaujas rezultāti

1.2.1. Vispārējais respondentu raksturojums

Kopumā aptaujas anketas aizpildīja 446 respondenti, no kuriem 199 bija personas ar invaliditāti, kuras studē vai ir studējušas augstskolā, un 247 bija personas ar invaliditāti, kuras nav studējušas augstskolā.

No kopējā respondentu skaita 238 bija sievietes un 208 vīrieši. Ja salīdzinām pēc tā, vai persona ir vai nav studējusi augstskolā, secināms, ka lielāks respondentu - sieviešu īpatsvars ir augstskolā studējošo vidū, proti, no augstskolā studējušo respondentu skaita 62% ir sievietes un 38% ir vīrieši, savukārt augstskolā nestudējušo vidū sievietes veido 47%, bet vīrieši – 53% (diagramma Nr.1).

Diagramma Nr.1

Respondenti, kuri studē vai ir studējušas augstskolā, N=199

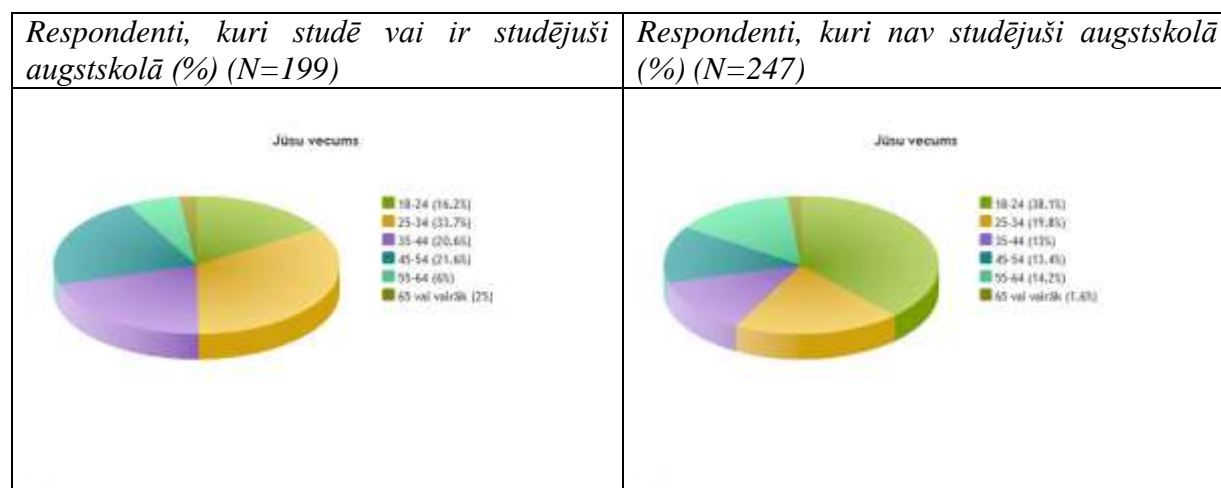
Respondenti, kuri nav studējušas augstskolā, N=247

Ja salīdzina pēc vecuma grupām (diagramma Nr.2), tad no kopējā respondentu skaita 126 personas bija vecumā no 18-24 gadiem, 116 – vecumā no 25-34 gadiem, 73 – vecumā no 35-44 gadiem, 76 – vecumā no 45-54 gadiem, 47 – vecumā no 55-64 gadiem un 8 – vecumā virs 65 gadiem. Tādējādi secināms, ka vairāk kā puse respondentu ir bijusi vecumā no 18-34 gadiem. Ja salīdzina augstskolā studējušo un nestudējušo personu vecumu, secināms, ka personu, kuras studē vai ir studējušas augstskolā, vecuma lielākais īpatsvars ir grupā no 25-34 gadu vecumam, bet personu, kuras nav studējušas augstskolā, lielākais īpatsvars ir vecuma grupā no 18-24 gadiem. Iespējams, ka lielais nestudējušo respondentu skaits vecuma grupā no 18-24 gadiem ir skaidrojams ar to, ka Tiesībsarga biroja darbinieki ir paši intervējuši šīs grupas pārstāvjus skolās, kā arī piesaistījuši daudzas skolas kā mērķgrupu. Vienlaikus no augstskolās studējušo

respondentu skaita redzams, ka vecuma posmā no 25-34 gadiem ir visvairāk respondentu (67), bet vecuma posmā no 18-24 gadiem uz vairāk kā pusi mazāk (32).

Diagramma Nr.2

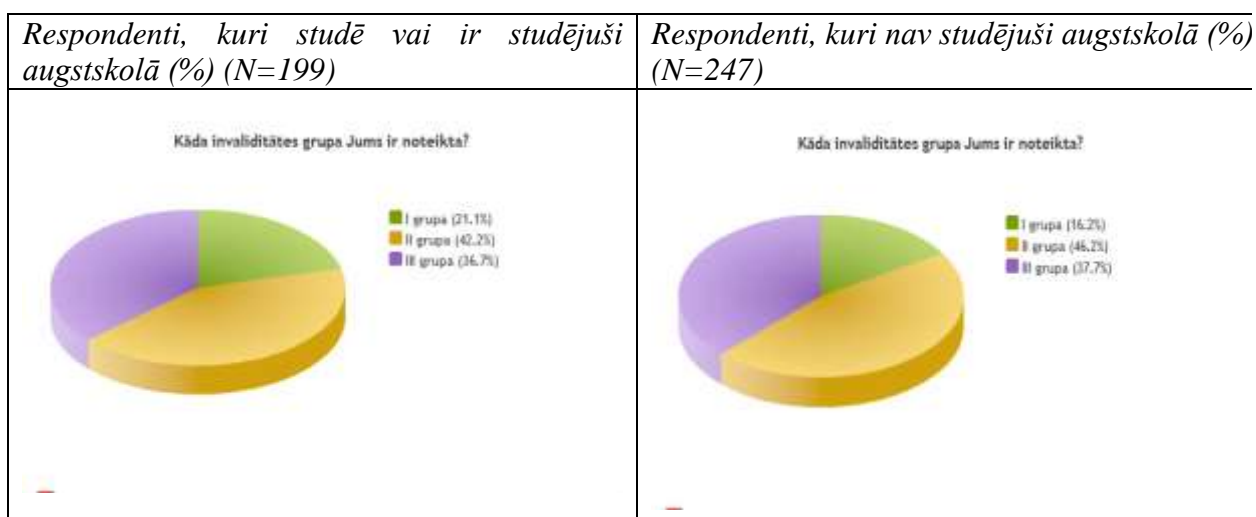
Respondentu iedalījums pēc vecuma grupām

Ja raugāties uz respondentu invaliditātes grupām (diagramma Nr.3), kopumā respondentu pārsvars ir personas ar II grupas invaliditāti (198) un personas ar III grupas invaliditāti (166), vismazāk respondentu vidū bijušas personas ar I grupas invaliditāti (82).

Diagramma Nr.3

Respondentu iedalījums pēc invaliditātes grupas

Aptaujā tika iekļauts jautājums arī par invaliditātes veidu (attēls Nr.4). No kopējiem datiem izriet, ka aptaujā piedalījās 53 personas ar intelektuāla vai garīga rakstura traucējumiem, 64 – ar

redzes traucējumiem, 75 – ar dzirdes traucējumiem, 141 – ar kustību traucējumiem un 113 – ar cita veida traucējumiem. Tādējādi lielākā daļa respondentu bija personas ar kustību traucējumiem un personas ar cita veida traucējumiem. Arī katrā no abām respondentu grupām (tiem, kuri ir/nav studējuši augstskolā) personas ar kustību traucējumiem un personas ar cita veida traucējumiem veido lielāko procentuālo daļu (attiecīgi 62,3% un 52,6%).

Attēls Nr.4

Respondentu iedalījums pēc invaliditātes veida

<i>Respondenti, kuri studē vai ir studējuši augstskolā, pēc invaliditātes veida (N=199)</i>	<i>Respondenti, kuri nav studējuši augstskolā, pēc invaliditātes veida (N=247)</i>
Intelektuālā/ garīgā 8%	Intelektuālā/ garīgā 15%
Redzes 17.1%	Redzes 12.1%
Dzirdes 12.6%	Dzirdes 20.2%
Kustību 37.2%	Kustību 27.1%
Cita veida invaliditāte 25.1%	Cita veida invaliditāte 25.5%

Vērtējot respondentus pēc dzīvesvietas (attēls Nr.5), secināms, ka lielākā daļa respondentu ir no Rīgas (no personām, kuras studē vai ir studējušas augstskolā tie ir 34,7%, no tām, kuras nav studējuši augstskolā – 24,7%). Vienlaikus pēc Rīgas lielākais nestudējušo personu ar invaliditāti skaits pēc aptauju rezultātiem ir Latgales reģionā, kam seko Vidzemes reģions.

Attēls Nr.5

Respondentu iedalījums pēc dzīvesvietas

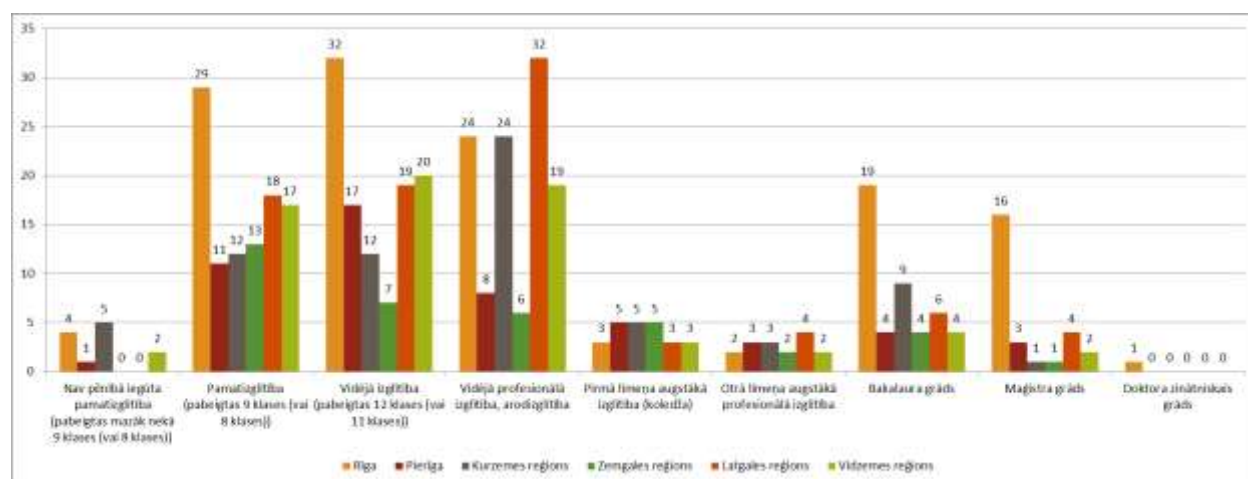
<i>Respondenti, kuri studē vai ir studējuši augstskolā, pēc dzīvesvietas (N=199)</i>	<i>Respondenti, kuri nav studējuši augstskolā, pēc dzīvesvietas (N=247)</i>
Rīga 34.7%	Rīga 24.7%
Pierīga 14.1%	Pierīga 9.7%
Kurzemes reģions 15.6%	Kurzemes reģions 16.2%
Zemgales reģions 9.5%	Zemgales reģions 7.7%
Latgales reģions 13.1%	Latgales reģions 24.3%
Vidzemes reģions 13.1%	Vidzemes reģions 17.4%

Uzskatāmi personu sadalījumu pēc izglītības līmeņa un dzīvesvietas atspoguļo nākamā diagramma (attēls Nr.6). Bakalaura un maģistra grādu, kā arī doktora grādu vairāk ir ieguvuši respondenti ar invaliditāti, kuru dzīvesvieta ir Rīga.

Diagramma Nr.6

Respondentu iedalījums pēc izglītības līmeņa un dzīvesvietas

(N=446)

No augstskolā studējošo/studējušo vidus (attēls Nr.7) lielākā daļa respondentu ir ar vidējo izglītību¹³ un bakalaura grādu, savukārt no augstskolā nestudējušo vidus (attēls Nr.8) vislielākais respondentu skaits ir personas ar pamatizglītību.

Attēls Nr.7

Respondenti, kuri studē vai ir studējuši augstskolā, pēc izglītības līmeņa (N=199)

Vidējā izglītība (pabeigtas 12 klases (vai 11 klases))	25.1%
Vidējā profesionālā izglītība, arodizglītība	17.6%
Pirmā līmeņa augstākā izglītība (koledža)	12.1%
Otrā līmeņa augstākā profesionālā izglītība	8%
Bakalaura grāds	23.1%
Maģistra grāds	13.6%
Doktora zinātniskais grāds	0.5%

¹³ Tātad uz aptaujas brīdi respondents studēja un vēl nebija ieguvis augstāko izglītību.

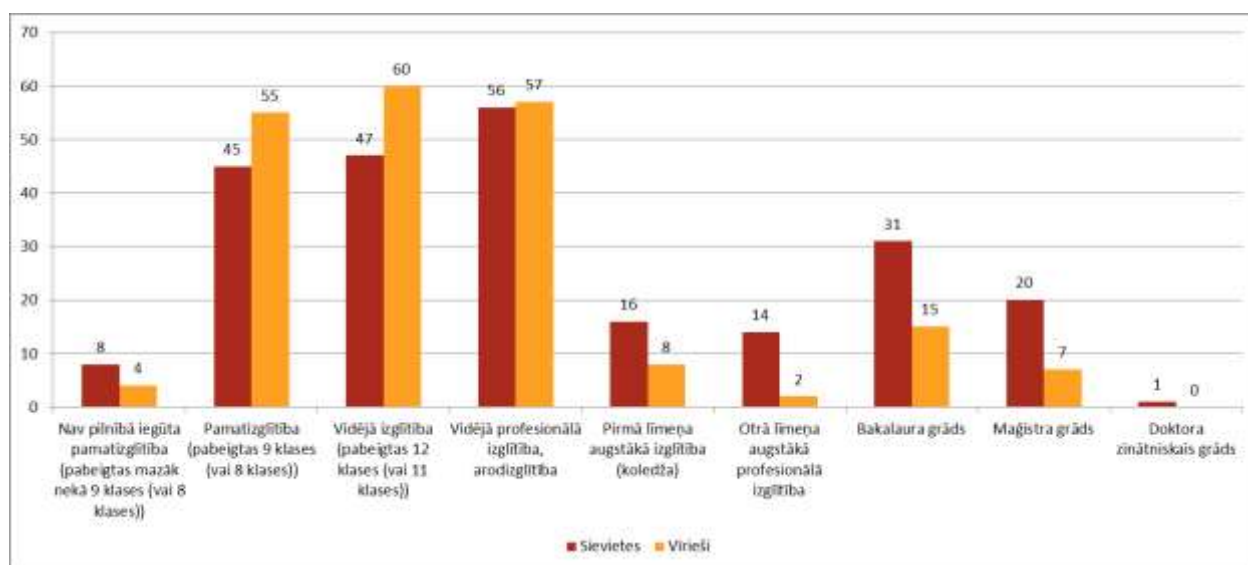
Respondenti, kuri nav studējuši augstskolā, pēc izglītības līmeņa (N=247)

Nav pilnībā iegūta pamatizglītība (pabeigtas mazāk nekā 9 klases (vai 8 klases))	4.9%
Pamatizglītība (pabeigtas 9 klases (vai 8 klases))	40.5%
Vidējā izglītība (pabeigtas 12 klases (vai 11 klases))	23.1%
Vidējā profesionālā izglītība, arodizglītība	31.6%

Ja vērtējam divus kritērijus – izglītība un dzimums (diagramma Nr.9) –, tad secināms, ka respondenti vīrieši vairāk ir ar pamata un vidējo izglītību, savukārt respondentu - sieviešu pārsvars ir ar visu līmeņu augstāko izglītību.

Diagramma Nr.9

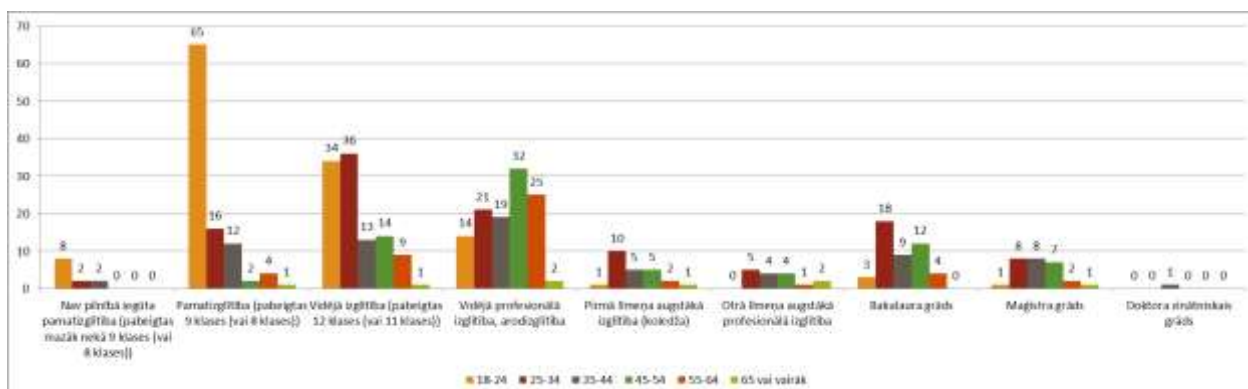
Respondentu iedalījums pēc izglītības līmeņa un dzimuma (N=446)

No izglītības līmeņa un vecuma grupu sadalījuma (diagramma Nr.10) redzams, ka augstākā izglītība visvairāk ir respondentiem vecuma grupā no 25-54 gadiem. Vienlaikus vecuma grupā no 25-34 gadiem divreiz vairāk respondenti ir ar vidējo izglītību nekā ar bakalaura grādu.

Diagramma Nr.10

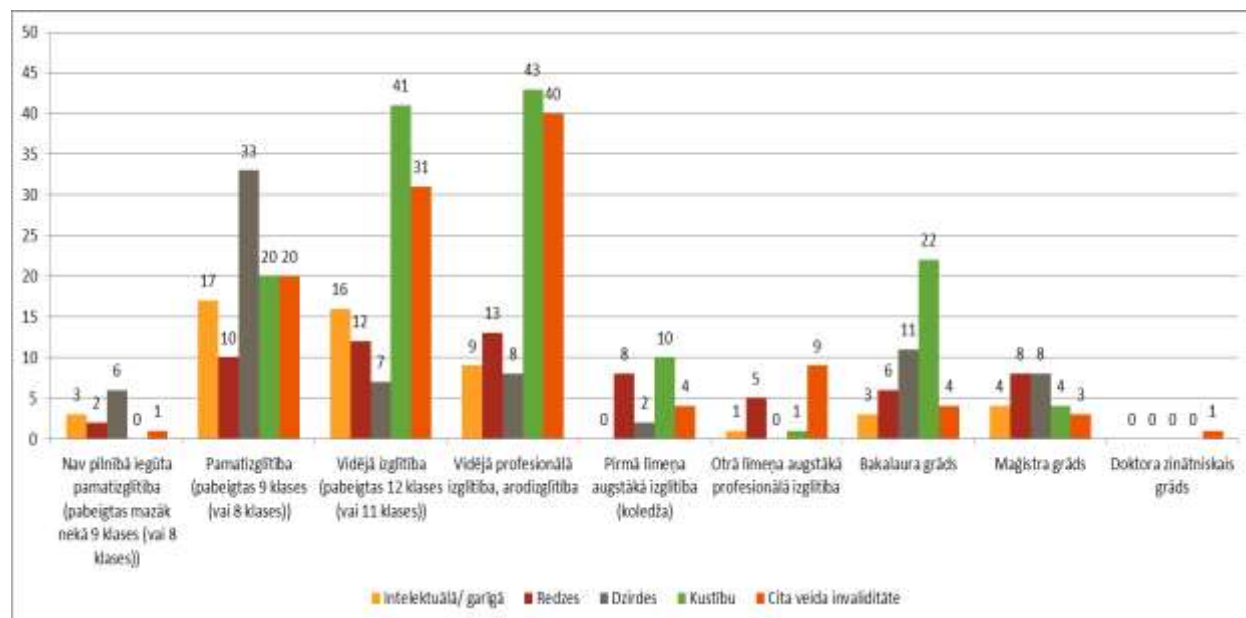
Respondentu iedalījums pēc izglītības līmeņa un vecuma grupām (N=446)

Vērtējot respondentu sadalījumu pēc izglītības līmeņa un invaliditātes veida (diagramma Nr.11), viennozīmīgus secinājumus nevar izdarīt, jo, piemēram, maģistra grādu ir ieguvuši respondenti ar dažāda veida invaliditāti. Vienlaikus respondenti ar kustību traucējumiem vairāk ir ar bakalaura grādu, nevis pirmā vai otrā līmeņa augstāko izglītību.

Diagramma Nr.11

Respondentu iedalījums pēc izglītības līmeņa un invaliditātes veida (N=446)

Vērtējot respondentu ar invaliditāti, kuri ir ieguvuši augstāko izglītību, izglītības līmeni kopā ar invaliditātes veidu un invaliditātes grupu, tapa redzama sekojoša aina (tabula Nr.12). No tās redzams, ka, skatot respondentus ar I grupas invaliditāti, augstākā izglītība visvairāk ir respondentiem ar kustību traucējumiem un respondentiem ar redzes traucējumiem. No

respondentiem ar I grupas invaliditāti augstākā izglītība ir tikai vienam respondentam ar intelektuāla/garīga rakstura traucējumiem un vienam respondentam ar cita veida invaliditāti, un nav neviena respondenta ar I grupas dzirdes invaliditāti, kuram būtu augstākā izglītība. Vienlaikus augstākā izglītība ir bijusi personām ar visa veida II grupas invaliditāti.

Tabula Nr.12

Respondenti ar augstāko izglītību pēc invaliditātes veida un grupas
(N=114)

	Pirmā līmeņa augstākā izglītība (koledža)	Otrā līmeņa augstākā profesionālā izglītība	Bakalaura grāds	Maģistra grāds	Doktora zinātniskais grāds
Intelektuālā/ garīgā					
I grupa	0	0	0	1	0
II grupa	0	1	3	3	0
III grupa	0	0	0	0	0
Redzes					
I grupa	2	2	3	3	0
II grupa	2	3	1	3	0
III grupa	4	0	2	2	0
Dzirdes					
I grupa	0	0	0	0	0
II grupa	0	0	2	0	0
III grupa	2	0	9	8	0
Kustību					
I grupa	2	0	9	3	0
II grupa	5	1	11	1	0
III grupa	3	0	2	0	0
Cita veida invaliditāte					
I grupa	0	1	0	0	0
II grupa	2	4	2	3	1
III grupa	2	4	2	0	0

Kopumā secināms, ka respondentes - sievietes ar invaliditāti vairāk ir ar augstāko izglītību, bet respondenti - vīrieši vairāk ir ar vidējo vai vidējo profesionālo izglītību. Lielākais īpatsvars personu, kuras studē vai ir studējušas augstskolā, ir vecuma grupā no 25-34 gadiem, bet

personu, kuras nav studējušas augstskolā – vecuma grupā no 18-24 gadiem. Vienlaikus personas ar kustību traucējumiem un personas ar cita veida traucējumiem veidoja vislielāko īpatsvaru gan augstskolā studējošo, gan augstskolā nestudējošo respondentu vidū, kamēr personas ar intelektuāla vai garīga rakstura traucējumiem salīdzinoši mazāk bija studējušas augstskolā (vairāk nav studējušas augstskolā).

1.2.2. Izglītības izvēles kritēriji un to pamatojums

Respondentiem, kuri nav studējuši augstskolā, tika jautāts, vai tie plāno turpināt izglītības iegūšanu un kāda veida izglītību tie izvēlētos. No iegūtajiem rezultātiem (diagramma Nr.13) secināms, ka lielākā daļa (31,6%) no respondentiem, kuri nav studējuši augstskolā, vislabprātāk izglītību turpinātu kursos un semināros, 22,7% respondentu neplāno turpināt izglītības iegūšanu, 19,8% izvēlētos studijas augstskolā.

Diagramma Nr.13

Respondentu, kuri nav studējuši augstskolā, vēlme turpināt izglītības iegūvi (N=247)

Vaicāti par iemesliem, kādēļ labprātāk viņi izvēlētos kursus un seminārus, respondenti norādīja, ka viņiem patīk iegūt jaunas zināšanas (23,5%), kursus un seminārus var apmeklēt paralēli darbam (14,8%), kā arī kursi un semināri ir lētāki nekā studijas augstskolā (11,1%). Lūk, arī pārējās sniegtās atbildes (attēls Nr.14).

Iemesli, kādēļ respondents plāno turpināt izglītības iegūšanu dažādosursos un semināros (vairākas atbildes iespējamās) (N=162)

Kursi un semināri ir finansiāli izdevīgāki nekā studijas augstskolā	11.1%
Man patīk iegūt jaunas zināšanas	23.5%
Augstskolu studijas man ir par sarežģītu	9.3%
Ģimene (draugi) ir ieteikuši/ mudina	4.9%
Kursi un semināri tiek organizēti tuvu manai dzīvesvietai	4.9%
Ģimenes stāvokļa dēļ	2.5%
Veselības stāvokļa dēļ	9.9%
Nav tādas augstskolu programmas, kas mani interesētu	3.1%
Varu savienot ar darbu	14.8%
Kursi nav tik laikietilpīgi kā studijas augstskolā	10.5%
Augstskolās nav nodrošināta vides pieejamība	1.2%
Cits	4.3%

Citas atbildes:

- jo ir projekta ietvaros kursi, kas jau ir finansēti;
- esmu masieris, katru gadu nepieciešams apmeklēt kursus resertifikācijai;
- specializācijas dēļ nepieciešams atkārtoti iet kursus;
- priekš sevis;
- ir iespēja iegūt "ECDL" sertifikātu ("Datoru un interneta prasmes ar ECDL sertifikāciju (lietpratējiem)"; "eCitizen");
- gribas praksi;
- iegūt jaunu profesiju.

Savukārt studijas augstskolā plāno izvēlēties 19,8% respondentu, kuri nav studējuši augstskolā. Viņu biežāk minētais pamatojums šādai izvēlei ir iespēja pēc studijām iegūt labāk apmaksātu darbu nākotnē (34,1%), studijas augstskolā ir loģisks izglītības turpinājums (19,3%) un patīk mācīties (15,9%) (skat. attēlu Nr.15).

Iemesli, kādēļ respondents, kurš nav studējis augstskolā, bet plāno turpināt izglītības iegūšanu augstskolā (koledžā) (vairākas atbildes iespējamās) (N=88)

Lai varētu iegūt labāk apmaksātu darbu nākotnē	34.1%
Man patīk mācīties	15.9%
Augstākās izglītības ieguve ir prestiža	9.1%
Augstākās izglītības ieguve ir loģisks izglītības turpinājums	19.3%
Ģimenes locekļi (draugi) mudina studēt augstskolā	4.5%
Vēlos pierādīt, ka varu iegūt augstāko izglītību	10.2%
Cits	6.8%

Citas atbildes:

- grūti pateikt;
- lai uzlabotu dzīves apstākļus;
- vēlos kļūt par pavāru, šefpavāru;
- vēlas studēt;
- interesē programmēšana, tūrisms un celtniecība;
- vēlas studēt LLU, jo tur mācījās tēvs.

Tā kā 56 respondenti no tiem, kuri nav studējuši augstskolā, norādīja, ka nevēlas turpināt izglītību, anketā bija jautājums par šādas izvēles pamatojumu. Visbiežāk (24 gadījumos) respondenti norādīja, ka studēt neplāno veselības stāvokļa dēļ. Kā divi pārējie biežāk pieminētie iemesli tika minēti, ka pašreizējā izglītība ir pietiekama (16 gadījumos) un ka tālāka izglītība nepalīdzēs integrācijai darba tirgū (12 gadījumos) (attēls Nr.16).

Iemesli, kādēļ respondents, kurš nav studējis augstskolā, nevēlas turpināt izglītības iegūšanu (vairākas atbildes iespējamas) (N=79)

Pašreizējā izglītība ir pietiekama	20.3%
Nav pietiekamu finanšu līdzekļi	7.6%
Ģimene (draugi) uzskata, ka man nav nepieciešama turpmāka izglītošanās	2.5%
Nav informācijas par izglītības iespējām tādā formātā, ko varētu saprast	0%
Augstskolās nav nodrošināta vides pieejamība	2.5%
Studijām nepieciešamie materiāli nav pieejami alternatīvajos formātos (piemēram, Brails, audio, video)	0%
Mācību iestādes administrācija nav atsaucīga	1.3%
Apkārtnējā sabiedrība mani nepieņem	2.5%
Neuzskatu, ka tas man palīdzēs darba tirgū	15.2%
Veselības stāvokļa dēļ	30.4%
Nav tādas izglītības programmas, kas būtu man interesanta	3.8%
Ģimenes stāvokļa dēļ	1.3%
Tālu no mājām	5.1%
Cits	7.6%

Citas atbildes:

- nav tālu līdz pensijai, lai tērētu naudu par izglītību;
- pametu mācības, lai strādātu un nopelnītu naudu;
- neesmu par sevi pārliecināts;
- gribu strādāt;
- apgūstu nepieciešamo.

Tālāk tika vērtēti to respondentu, kuri studē vai ir studējuši, kā arī to, kuri plāno izvēlēties studijas augstskolā, norādītie kritēriji, kādi personai ir bijuši vai ir svarīgi, izvēloties studiju programmu/augstskolu (tabula Nr.17). Personas, kuras nav studējušas augstskolā, starp nozīmīgākajiem kritērijiem norādīja, ka būtiskākais kritērijs ir sev interesējošas programmas apguve, kam seko finansiālā stabilitāte nākotnē, ko šī profesija nodrošinātu, un profesijas pieprasījums darba tirgū. Personas, kuras studē vai ir studējušas augstskolā, arī visbiežāk kā kritēriju ir minējušas to, lai programma būtu interesējoša, bet tūlīt pēc tam kā kritērijs visbiežāk tika minētas studiju izmaksas un izvēlētās profesijas pieprasījums darba tirgū.

Tabula Nr.17

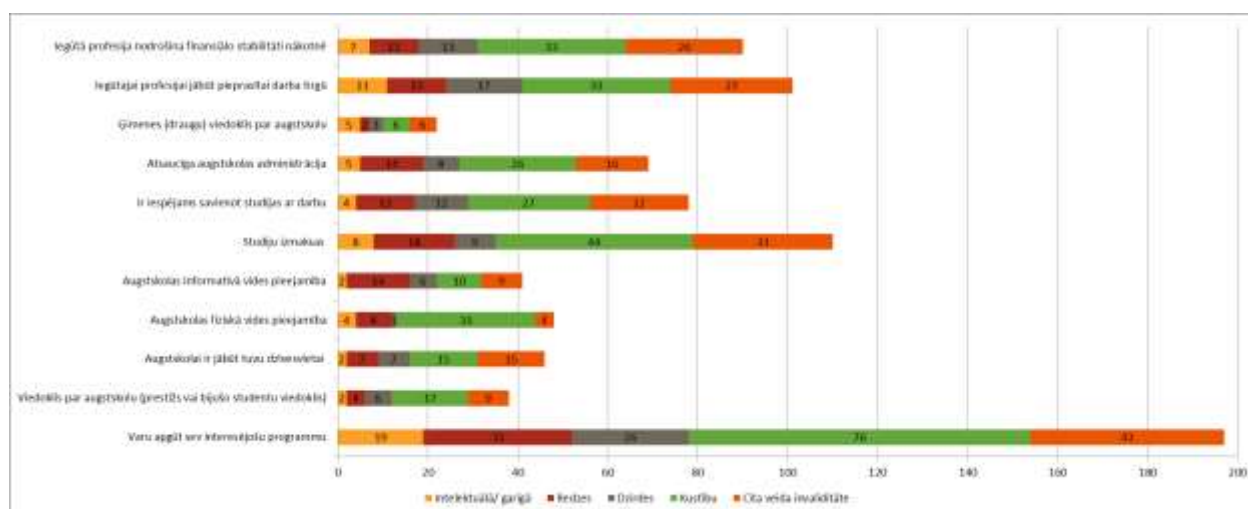
Kritēriji, kādi respondentam ir bijuši vai ir svarīgi, izvēloties studiju programmu/augstskolu (vairākas atbildes iespējamas) (visi respondenti, N=446)

Kritērijs	Personas, kuras studē vai ir studējušas augstskolā	Personas, kuras nav studējušas augstskolā	Kopējais kritērija izvēles skaits	Kopējais kritērija izvēles skaits procentuāli
Varu apgūt sev interesējošu programmu	160	37	197	23,4%
Viedoklis par augstskolu (prestīžs vai bijušo studentu viedoklis)	33	5	38	4,5%
Augstskolai ir jābūt tuvu dzīvesvietai	34	12	46	5,5%
Augstskolas fiziskā vides pieejamība	41	7	48	5,7%
Augstskolas informatīvā vides pieejamība	34	6	40	4,8%
Studiju izmaksas	94	14	108	12,8%
Ir iespējams savienot studijas ar darbu	70	8	78	9,3%
Atsaucīga augstskolas administrācija	63	6	69	8,2%
Ģimenes (draugu) viedoklis par augstskolu	18	4	22	2,6%
Iegūtajai profesijai jābūt pieprasītai darba tirgū	81	18	99	11,8%
Iegūtā profesija nodrošina finansiālo stabilitāti nākotnē	70	20	90	10,7%
Cits	5	1	6	0,7%

Aplūkojot respondentu izraudzītos kritērijus abās respondentu grupās kopā, secināms, ka teju ceturtdaļai respondentu ir svarīgi, lai viņi varētu apgūt sev interesējošu programmu. Pārējie visbiežāk minētie kritēriji ir finansiāla rakstura – studiju izmaksas (12,8%), iegūtā profesija ir pieprasīta darba tirgū (11,8%), iegūtā profesija nodrošina finansiālo stabilitāti nākotnē (10,7%), studijas ir iespējams savienot ar darbu (9,3%).

Diagramma Nr.18 atspoguļo respondentu kopējo kritēriju izvēli un sadalījumu pēc invaliditātes veida.

Kritēriji augstskolas/programmas izvēlei un invaliditātes veids (Visi respondenti, N=446)

Vaicāti par to, kādu studiju formu respondenti ir izvēlējušās vai plāno izvēlēties (attēls Nr.19), lielākais vairākums priekšroku dod vai plāno dot pilna laika studijām, tām seko nepilna laika studijas, un kā vismazāk interesējošas tika norādītas tālmācības iespējas. Proti, 144 respondenti ir izvēlējušies vai izvēlētos pilna laika studijas, 82 – nepilna laika vai neklātienēs studijas un 22 – tālmācības studijas.

Biežāk minēto iemeslu par labu pilna laika studiju izvēlei priekšgalā bija iespēja iegūt vispilnīgāko izglītību, iespēja labāk koncentrēties mācībām un aktīvāka sabiedriskā dzīve. Šie iemesli kā svarīgākie tika izraudzīti abās respondentu grupās. Vēl tika piedāvāts respondentiem norādīt citu atbilžu variantu.

Iemesli, kādēļ respondents ir izvēlējis vai plāno izvēlēties pilna laika studijas (vairākas atbildes iespējamas) (Visi respondenti, N=446)

Respondenti, kuri studē vai ir studējuši augstskolā Respondenti, kuri nav studējuši augstskolā

Vieglāk vienoties ar asistentu par laiku, kad asistents palīdz	2.4%
Varu labāk koncentrēties mācībām	24%
Pilna laika studijās var iegūt vispilnīgāko izglītību	37.5%
Aktīvāka sabiedriskā dzīve	15.9%
Var pretendēt uz stipendiju	9.6%
Ģimene (draugi) ieteica/ mudina	6.3%
Cits	4.3%

Citas atbildes:

- manai augstskolai nemaz nav nepilna laika/tālmācības studiju programmu;
- izvēlētajā koledžā nav citu variantu;
- bezmaksas;
- budžets;
- cits variants specialitātei nebija pieejams;
- izvēlētajā mācību iestādē nebija alternatīvas;
- šajā mācību iestādē šai programmai nebija neklātienes (tālmācības iespējas);
- SIVA viss ir pielāgots invalīdiem;
- neapsvēru citu variantu.

Vieglāk vienoties ar asistentu par laiku, kad asistents palīdz	2.9%
Varu labāk koncentrēties mācībām	26.5%
Pilna laika studijās var iegūt vispilnīgāko izglītību	30.9%
Aktīvāka sabiedriskā dzīve	16.2%
Var pretendēt uz stipendiju	14.7%
Jo ģimene (draugi) ir ieteikuši/ mudina	5.9%
Cits	2.9%

Citas atbildes:

- vakaros vēlos būt mājās;
- varētu būt nepieciešams surdotulks.

Ja skatāmies kritērijus, kuru dēļ respondenti ir izvēlējušies vai plāno izvēlēties nepilna laika, vai neklātienes studijas (attēls Nr.20, attēls Nr.21), secināms, ka viņus lielākoties mudina šo izvēli izdarīt iespējas savienot studijas ar darbu, kā arī veselības stāvoklis. Kā trešais pamatojums ir finansiālais izdevīgums – nepilna laika vai neklātienes studijas ir finansiāli izdevīgākas, kā arī vides pieejamība.

Attēls Nr.20

Iemesli, kādēļ respondenti, kuri studē vai ir studējuši augstskolā, ir izvēlējušies nepilna laika/neklātienes studijas (vairākas atbildes iespējamās) (N=72)

Varu savienot ar darbu	44.9%
Veselības stāvokļa dēļ	16.5%
Asistenta pakalpojumi netiek sniegti tādā apmērā, lai varētu studēt pilna laika studijās	3.9%
Ir apgrūtināši nokļūt uz mācību iestādi	7.1%
Mācību iestādes vides pieejamība nav ļoti labā stāvoklī, tādēļ labāk ir retāk atrasties mācību iestādē	3.1%
Finansiāli izdevīgāk	11.8%
Ģimene (draugi) ieteica/ mudina	0%
Ģimenes stāvokļa dēļ	8.7%
Cits	3.9%

Citas atbildes:

- ierobežoti surdotulka pakalpojumi;
- nebija pilna laika studijas;
- nedzirdīgo grupa mācījās kopā ar dzirdīgajiem, bet šis piedāvājums bija tikai neklātienes studijām;
- nav dienas grupas;
- nepatīk troksnis auditorijās lekciju un pārbaudes darbu laikā, tāpēc labāk mācos mājās. Tālmācība netika piedāvāta.

Attēls Nr.21

Iemesli, kādēļ respondenti, kuri nav studējuši augstskolā, plāno izvēlēties nepilna laika/neklātienes studijas (vairākas atbildes iespējamās) (N=10):

Varu savienot ar darbu	25%
Veselības stāvokļa dēļ	31.3%
Asistenta pakalpojumi netiek sniegti tādā apmērā, lai varētu studēt pilna laika studijās	0%
Ir apgrūtināši nokļūt uz mācību iestādi	6.3%
Mācību iestādes vides pieejamība nav ļoti labā stāvoklī, tādēļ labāk ir retāk atrasties mācību iestādē	12.5%
Finansiāli izdevīgāk	12.5%
Jo ģimene (draugi) ir ieteikuši/ mudina	0%
Ģimenes stāvokļa dēļ	6.3%
Cits	6.3%

Citas atbildes:

- nav tik daudz jāmācās.

Tālmācības studijām priekšroku bija devis 41 respondents no tiem, kuri studē vai ir studējuši augstskolā, un astoņi respondenti, kuri tikai apsver studijas augstskolā. Biežāk minētā motivācija pirmajā respondentu grupā bija iespēja tālmācības studijas savienot ar darbu, kā arī izmantot šo studiju veidu veselības stāvokļa dēļ. Respondenti, kuri nav studējuši augstskolā, kā pamatojumu par labu tālmācības studiju izvēlei norādīja, ka tās ir ieteikusi ģimene un draugi, kā arī tālmācības studijas ļauj neiziet no mājas. Abu grupu apvienotie rezultāti parāda, ka tālmācības studijas personas tiecas izvēlēties veselības stāvokļa dēļ, kā arī tādēļ, ka tās ir iespējams savienot ar darbu (skat. tabulu Nr.22).

Tabula Nr.22

Iemesli, kādēļ respondents ar invaliditāti ir izvēlējis vai plāno izvēlēties tālmācības studijas (vairākas atbildes iespējamās) (N=22)

Varu savienot ar darbu	9
Veselības stāvokļa dēļ	10
Asistenta pakalpojumi netiek sniegti tādā apmērā, lai varētu studēt cita laika studijās (pilna/nepilna)	4
Manas dzīvesvietas tuvumā netiek nodrošināta tāda studiju programma, kas mani interesētu	4
Invaliditāte apgrūtina nokļūšanu mācību iestādē	6
Mācību iestādē, kurā studēju, nav pietiekama vides pieejamība, lai varētu studēt klātienē	3
Finansiāli izdevīgākas	4
Skolas administrācijas ierosinājums	0
Ģimene (draugi) ieteica/ mudina	2
Nevēlos iziet no mājas	3
Ģimenes stāvokļa dēļ	0
Cits	4

Citas atbildes:

- nebija pieejamas studijas klātienē (netika nokomplektēta klātienes grupa);
- nav transports;
- dzīvoju 300 km no Rīgas, plus bija, ka tālmācības studijas ir finansiāli izdevīgākas nekā klātienes studijas un maksa par dzīvesvietu;
- ērtāk.

Kopumā secināms, ka personas, kuras nav studējušas augstskolā, priekšroku dod izglītības turpināšanaiursos un semināros, jo tām patīk jaunu zināšanu apguve, taču tieši kursi un semināri ļautu mācības savienot ar darbu un izmaksātu mazāk nekā studijas augstskolā.

Savukārt tie, kas plāno izvēlēties studijas augstskolā, uzskata, ka tas ļaus iegūt labāk apmaksātu darbu nākotnē. Galvenie kritēriji augstskolas/programmas izvēlē ir, lai būtu interesanta programma, taču nākamie trīs pamata kritēriji ir studiju izmaksas, iegūtās profesijas pieprasījums darba tirgū, kā arī finansiāls nodrošinājums nākotnē. Ja runā par studiju formu, tad abas respondentu grupas priekšroku dod pilna laika studijām, jo tā vispilnīgāk ir iespējams apgūt izglītību, vieglāk koncentrēties un ir aktīvāka sabiedriskā dzīve.

1.2.3. Šķēršļi augstākās izglītības ieguvē

Respondentiem tika jautāts, vai viņi ir saskārušies ar situāciju, ka augstskola atsakās uzņemt viņus augstskolā invaliditātes dēļ. No visiem respondentiem ar šādu situāciju bija saskārušiem 12 respondenti – 10 personas, kuras studē vai ir studējušas augstskolā, un divas personas, kuras nav studējušas augstskolā. Tātad daļa no respondentiem, kurus augstskola ir atteikusies uzņemt invaliditātes dēļ, tā arī nav uzsākuši studēt. Lai gan šis atteikumu skaits nav liels, tam ir jāpievērš uzmanība, jo katram atteikumam jābūt objektīvi pamatotam.

Ja skatāmies respondentu ar invaliditāti, kuras augstskola ir atteikusies uzņemt invaliditātes dēļ, sadalījumu pēc invaliditātes veida (diagramma Nr.23), redzam, ka, lai gan respondenti ar kustību traucējumiem ir piedzīvojuši vairāk šādu atteikumu, tomēr respondenti ar kustību traucējumiem arī visbiežāk studē augstskolās (skat. attēlu Nr.4). Savukārt, ja vērtējam ne vien minēto personu invaliditātes veidu, bet arī invaliditātes grupu (diagramma Nr.24), vērojams, ka visvairāk atteikumu uzņemt augstskolās ir saņēmuši tie respondenti ar kustību traucējumiem, kuriem ir I grupas invaliditāte, taču visi respondenti ar dzirdes traucējumiem, kuri saņēmuši atteikumu, ir bijuši ar III grupas invaliditāti.

Diagramma Nr.23

Respondenti, kurus augstskolas atteikusies uzņemt invaliditātes dēļ, pēc invaliditātes veida (N=12)

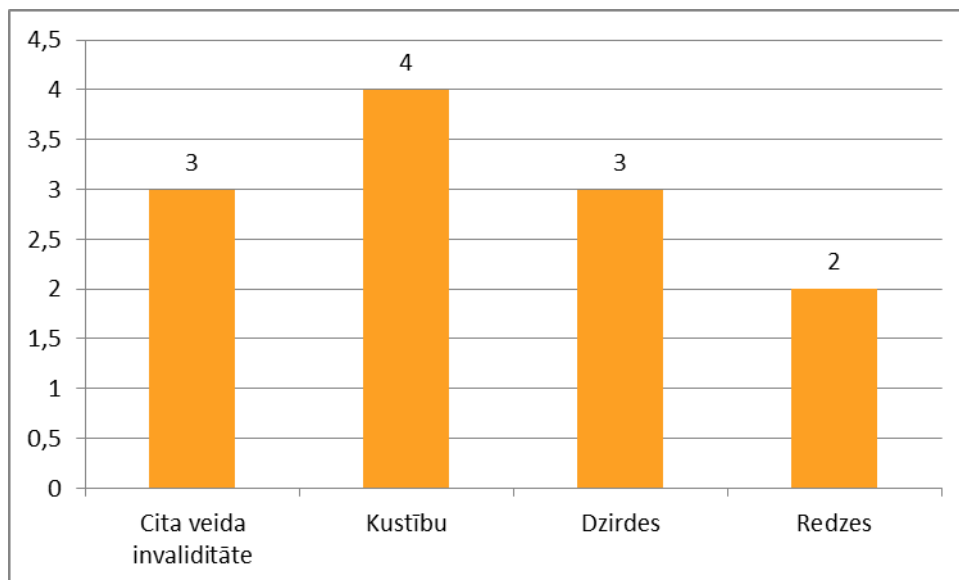
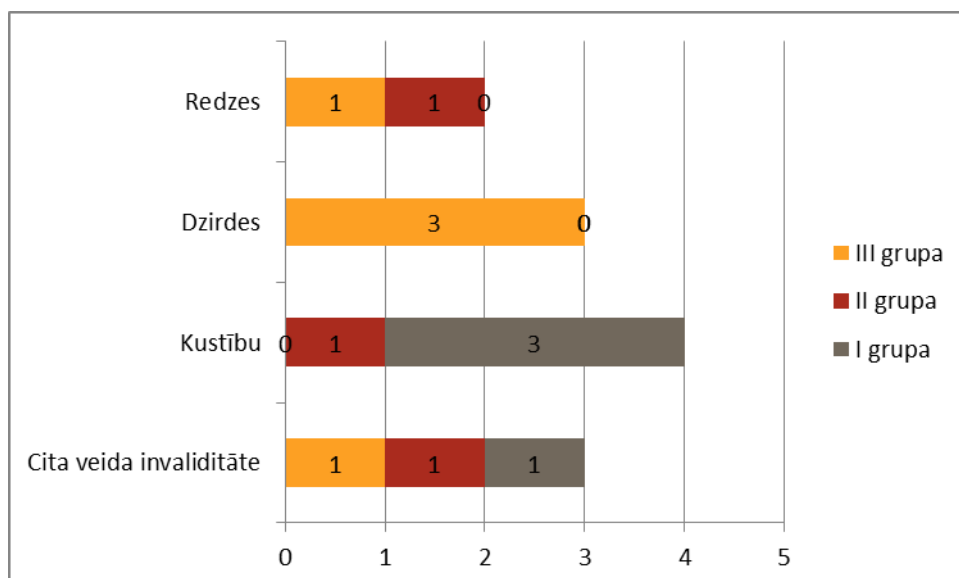

Diagramma Nr.24

Respondenti, kurus augstskolas atteikusies uzņemt invaliditātes dēļ, pēc invaliditātes veida un grupas (N=12)

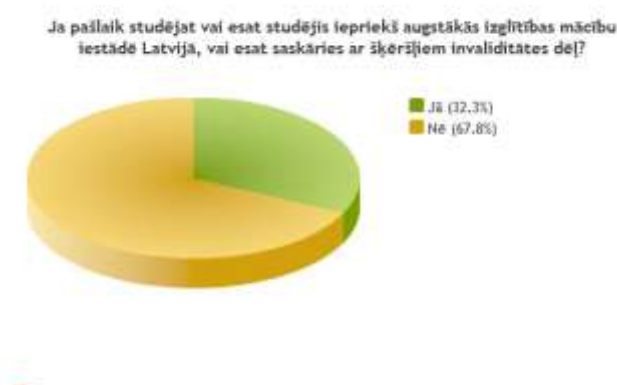
Šeit tika lūgts arī norādīt, kuras augstskolas ir atteikušās uzņemt studēt augstskolā personas ar invaliditāti, un tās bija: Latvijas Universitātes koledža (*persona nav norādījusi kura*),¹⁴ Latvijas Universitāte, Pedagoģiskā augstskola (*persona nav precizējusi nosaukumu*¹⁵), Jūrmalas specializētā koledža (*pieļaujams, ka persona domājusi SIVA Koledžu*¹⁶), Daugavpils Universitāte, Ventspils augstskola, SIVA Koledža, Latvijas Universitātes P. Stradiņa medicīnas koledža, Kultūras akadēmija.

Respondentiem, kuri studē vai ir studējuši augstskolā, tika jautāts arī par šķēršļiem jau studiju laikā – vai un kādi tie bijuši, kā persona ir rīkojusies, kā augstskola ir rīkojusies un vai šie šķēršļi ir lieguši personai turpināt studijas.

Kā redzams no rezultātiem (diagramma Nr.25), vairāk nekā trešdaļa (32,3%) augstskolā studējošo/studējušo ir saskārušies ar šķēršļiem invaliditātes dēļ.

Diagramma Nr.25

Respondentu, kuri ir studējuši augstskolā, pieredze ar šķēršļiem (N=199)

Šie šķēršļi lielākoties ir bijuši saistīti ar augstskolas informatīvās vides pieejamību – nav nodrošināti studiju materiāli alternatīvajos veidos/ formātos (video, audio utt.), kas atbilstu respondenta invaliditātei, kā arī augstskolā nebija nodrošināta vides pieejamība (skat. attēlu Nr.26).

¹⁴ Tiesībsarga piezīme.

¹⁵ Tiesībsarga piezīme.

¹⁶ Tiesībsarga piezīme.

Šķēršļi, ar kādiem respondenti ar invaliditāti ir saskārušies studiju procesā augstskolā (koledžā) invaliditātes dēļ (vairākas atbildes iespējamās) (N=64)

Augstskolā nebija nodrošināta vides pieejamība	21.6%
Nav bijusi nodrošināti studiju materiāli alternatīvajos veidos/formātos (video, audio utt.), kas atbilstu manai invaliditātei	22.5%
Asistenta pakalpojumi netika nodrošināti pietiekamā apjomā	11.7%
Skolas administrācijas, pasniedzēju attieksme bija negatīva pret mani	7.2%
Studiju biedru attieksme bija negatīva pret mani	7.2%
Studentu dienesta viesnīcā nebija nodrošināta vides pieejamība	2.7%
Augstskolas bibliotēkā nebija nodrošināta vides pieejamība	8.1%
Invaliditāti ieguvu studiju laikā, un augstskola ierosināja izbeigt studijas	0.9%
Cits	18%

Citas atbildes:

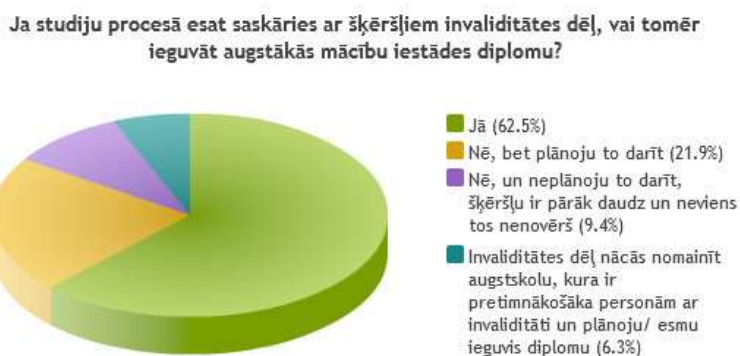
- auditorijās nepiemēroti sēdekļi;
- ir grūtības pildīt uzdevumus, kas saistīti ar prezentācijām;
- man kā cilvēkam ar 4. pakāpes vājdzirdību ir problēmas ar saziņu svešvalodā, un šā iemesla dēļ izpalika piedalīšanās studentu apmaiņas programmā, lai gan es to būtu gribējusi;
- redzes invaliditātei šķērslis augstskolā, tāpat kā vidusskolā, ir tās reizes, kad pārbaudes darbu uzdevumi tiek rakstīti uz tāfeles vai mācību materiāli izdoti pārāk sīkā drukā, tādā, kuru jāpiepūlas izlasīt arī cilvēkam ar labu redzi;
- pasniedzēju/administrācijas slimības nesaprašana, līdz ar to nepareiza pieeja pie šāda veida cilvēkiem;
- nebija nodrošināti surdotulka pakalpojumi;
- augstskolā daļēji bija nodrošināta vides pieejamība;
- pasniedzējiem nebija negatīva attieksme, bet vairāk baiļu, jo viņi nesaprata, ko un kā un cik daudz es varu;
- būtu bijis lietderīgi, ka bez surdotulka būtu arī kāds, kas veic pierakstus, jo dzirdes invalīdiem ir grūti skatīties un pierakstīt;
- pietrūka tulks un daudz literatūras bija svešvalodā;
- mainīgais veselības stāvoklis (atkārtoti norādīts);
- viss pieejams (atkārtoti norādīts);
- nebija spējas koncentrēties uz vielu, ko mācīja;
- bieži bija sarežģījumi nokļūt uz/no augstskolu;
- absolvēju augstskolu pirms septiņiem gadiem, un asistenta pakalpojums tad nebija vispār! Nokļūšana un iekļūšana ēkā tikai uz piederīgo pleciem;
- pasniedzēji nav ieinteresēti, lai citi iegūtu zināšanas, jo tad viņi var kļūt par konkurentiem un pensionētajiem mācībspēkiem nebūs iespēju piepelnīties.

Viens respondents norādīja, ka šķērslis studiju procesā ir bijusi studiju laikā iegūtā invaliditāte, kuras dēļ augstskola (Rīgas Tehniskā universitāte) ir ierosinājusi izbeigt studijas.

Tomēr, neskatoties uz šķēršļiem, vairāk nekā puse no respondentiem, kuri bija saskārušies ar šķēršļiem studiju procesā, ieguva augstāko izglītību (62,5%) vai plāno to iegūt (21,9%). Tiesa, vienlaikus teju desmitā daļa respondentu (9,4%), saskārusies ar šķēršļiem, augstākās mācību iestādes diplomu tā arī neieguva un neplāno to darīt, jo šķēršļu ir pārāk daudz un neviens tos nenovērš (skat. diagrammu Nr.27).

Diagramma Nr.27

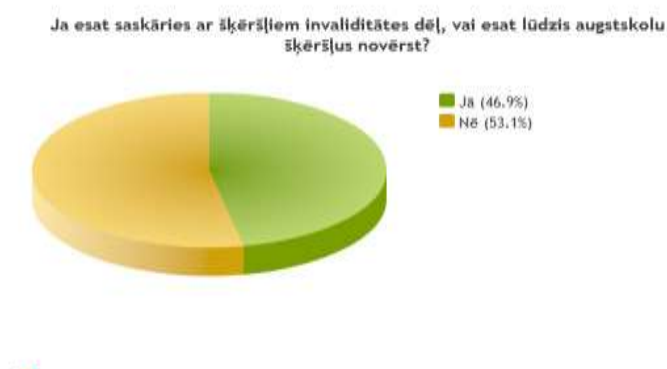
Augstākās izglītības ieguve gadījumā, ja respondents saskāries ar šķēršļiem invaliditātes dēļ (N=64)

Ja vērtējam personu tālāko rīcību gadījumā, kad persona saskārās ar šķēršļiem studiju procesā, jāatzīst, ka vairāk nekā puse respondentu (53,1%) nelūdza augstskolu šķēršļus novērst (diagramma Nr.28).

Diagramma Nr.28

Respondenta rīcība, saskaroties ar šķēršļiem (N=64)

Iemesls, kādēļ respondents nelūdza augstskolai novērst šķēršļus, galvenokārt bija tas, ka respondents bija pārliecināts, ka pats spēs pielāgoties situācijai (attēls Nr.29). Tāpat bieži ir minēta citu kursabiedru palīdzība. Tomēr daļa respondentu (14,7%) pie augstskolas nevērsās tādēļ, ka uzskatīja, ka saņems negatīvu atbildi.

Attēls Nr.29

Iemesli, kuru dēļ respondents ar invaliditāti nav lūdzis augstskolu novērst šķēršļus (N=14)

Zināju, ka saņemšu negatīvu atbildi	14.7%
Varēju pats pielāgoties situācijai un šķēršļiem	41.2%
Citi studiju biedri palīdzēja pielāgoties situācijai	17.6%
Asistents palīdzēja pielāgoties situācijai un šķēršļiem	2.9%
Cits	23.5%

Citas atbildes:

- vecāki palīdzēja pielāgoties;
- neesmu lūgusi;
- esmu pieradusi dzīvot ar grūtībām;
- pēc iespējas meklēju veidus, kā pielāgoties, lai tomēr iegūtu nepieciejamu informāciju;
- manuprāt, to jādara speciālistiem, kuriem ir autoritāte, jo, iespējams, pasniedzēji/administrācija nenoticētu studentam (runa ir par psihiskā rakstura slimībām);
- nav iespējams lūgt pārbūvēt ēku pieejamas vides prasībām;
- neienāca prātā mainīt;
- augstskola savu finansiālo iespēju robežās šos jautājumus risināja.

Gadījumos, kad persona vērsās pie augstskolas ar lūgumu šķēršļus novērst, 46,7% šie šķēršļi ir novērsti. Kā augstskolas, kuras novērsa personu norādītos šķēršļus, tika minētas:

- Vadības un sociālā darba augstskola “Attīstība” (*minēta divreiz*¹⁷);
- Liepājas Universitāte (*minēta divreiz*¹⁸);
- LU (*konkrēti persona min LU Sociālo Zinātņu fakultātes bibliotēku, kas tai ļāva uz nakti paņemt grāmatas no lasītavas uz mājām, lai viņa varētu tās sagatavot digitālā veidā*¹⁹);
- Rīgas Stradiņa universitāte;
- SIVA koledža;
- RTU;
- Daugavpils Universitāte;
- VIA ir renovēta, bet iekļūšana galvenajā ēkā bez citu palīdzības nav iespējama, arī izbūvētais lifts ir atslēgts, lai netērētu energoresursus;
- SIVA.

Diemžēl 53,3% gadījumos augstskola personas norādītos šķēršļus nenovērsa. Augstskolas, kuras respondenti minēja kā tās, kuras ir atteikušās novērst šķēršļus pat pēc personas lūguma:

- Latvijas Universitātes Koledža;
- SIVA (nav atteikusies, bet pamato to ar finansējuma trūkumu un faktu, ka visiem piemēroties nav iespējams. Norādīju, ka man, kā cilvēkam ar operētu mugurkaulu, nav iespējams nosēdēt auditorijās esošajos krēslos);
- Latvijas Universitāte;
- Latvijas Universitātes P.Stradiņa medicīnas koledža;
- Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmija;
- Baltijas Starptautiskā Akadēmija;
- RPIVA (Vēlējāties, lai tulks ir visu laiku, bet augstskola atteica. Pēc tam maģistratūrā mācījos LU Pedagoģijas fakultātē, bet tur tulku nedeva, jo es biju viena, mācījos neklātienē un mamma gāja līdzī rakstīt vai ņēmu diktofonu);
- Mākslas akadēmija un Latvijas Universitāte atteicās nodrošināt tulku, bet tajā laikā tas arī nebija noteikts tiesību aktos;

¹⁷ Tiesībsarga piezīme.

¹⁸ Tiesībsarga piezīme.

¹⁹ Tiesībsarga piezīme.

- Juridiskā Koledža;
- Rīgas Tehniskā universitāte, bet šķēršļu novēršana ir vēl procesā. Augstskola ir pretimnākoša un palīdzīga;
- Latvijas Kultūras koledža;
- SIVA koledža, LLU.

Attēls Nr.30

Pamatojums, kādēļ augstskola ir atteikusies novērst šķēršļus (N=16)

Ir jāiegulda pārāk lieli finanšu līdzekļi	37.5%
Minētā prasība sagādās problēmas citiem augstskolas studentiem/personālam	0%
Tehniski nav iespējams	25%
Augstskola uzskata, ka tas nav nepieciešams nelielā personu ar invaliditāti skaita dēļ	12.5%
Cits	25%

Citas atbildes:

- finansiālas problēmas dēļ nevar atbalstīt ar surdotulka pakalpojuma nodrošināšanu studentam ar dzirdes traucējumiem;
- toreiz likums neuzlika par pienākumu nodrošināt tulku, tāpēc augstskolai bija vienalga;
- nebija tādi tulki toreiz;
- drīz mainīsies augstskolas telpas, un šķēršļu novēršana ir procesā.

Tādējādi secināms, ka augstskolas visbiežāk atsakās novērst šķēršļus, aizbildinoties ar finansējuma trūkumu un to, ka šķēršļu novēršana tehniski nav iespējama (attēls Nr.30).

Līdz ar to secināms, ka gandrīz trešdaļa augstskolā studējušo respondentu ir saskārušies ar šķēršļiem invaliditātes dēļ, kas ir bijuši augstskolas informatīvās vides un fiziskās vides nepieejamība, tomēr vairākums respondentu ir pabeiguši vai plāno pabeigt studijas. Mazāk nekā puse no respondentiem, kas ir saskārušies ar šķēršļiem invaliditātes dēļ, lūdza augstskolai šķēršļus novērst. To pamatoja personas pārlicība, ka tā spēs rast risinājumu saviem spēkiem. Gadījumos, kad respondents bija lūdzis augstskolai novērst šķēršļus, to paveica nepilni 50% augstskolu, atteikumus galvenokārt pamatojot ar nepietiekamiem finanšu resursiem vai nespēju novērst šķēršli tehnisku iemeslu dēļ.

1.2.4.Studiju līgumā/ studiju noteikumos iekļautie noteikumi

Respondentiem tika jautāts arī par gadījumiem, kad studiju līgumā vai studiju noteikumos ir kādi īpaši noteikumi attiecībā uz personām ar invaliditāti. No iegūtajiem datiem secināms (attēls Nr.31), ka lielākoties studiju līgumos/studiju noteikumos nav iekļauti īpaši noteikumi

attiecībā uz personām ar invaliditāti (to atzina 44,7% respondentu, kas studē vai ir studējuši augstskolā). Vienlaikus liela daļa respondentu (38,7%) nemaz nav informēti par to, jo nav lasījuši šos noteikumus. Tomēr 12,6% respondentu norādīja, ka šajos noteikumos ir iekļauti personām ar invaliditāti labvēlīgi noteikumi.

Attēls Nr.31

Ja pašlaik studējat vai esat studējis iepriekš augstākās izglītības mācību iestādē Latvijā, vai studiju līgumā/ studiju noteikumos ir bijuši iekļauti īpaši noteikumi personām ar invaliditāti? (N=199)

Jā, tomēr šos noteikumus uzskatu par diskriminējošiem personām ar invaliditāti	4%
Nē, studiju līgumā/ studiju nosacījumos nav īpaši noteikumi personām ar invaliditāti	44.7%
Nezinu, neesmu izlasījis	38.7%
Jā, šie noteikumi ir labvēlīgi personām ar invaliditāti (lūdzu norādīt augstskolu)	12.6%

Personām ar invaliditāti labvēlīgi noteikumi, pēc respondentu norādītā, ir iekļauti šādu augstskolu studiju līgumos/studiju noteikumos:

- LU;
- SIVA;
- Mākslas akadēmija;
- BSA;
- LLU;
- SIVA Koledža;

Savukārt respondentu ieskatā diskriminējoši noteikumi ir/ir bijuši šādās augstskolās:

- LU;
- Biznesa augstskola "Turība."

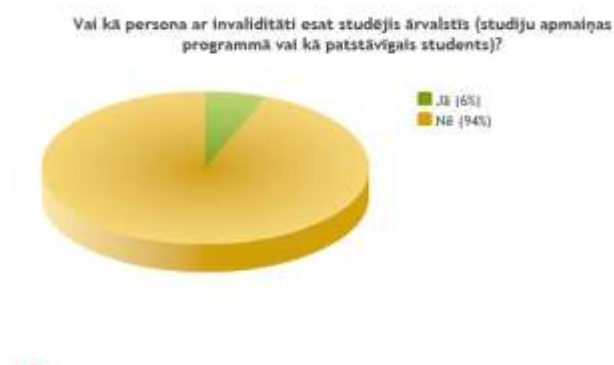
Tāpat vairākumā augstskolu, pēc respondentu teiktā, studiju līgumos/studiju noteikumos nav iekļauti īpaši noteikumi attiecībā uz personām ar invaliditāti, vienlaikus ir augstskolas, kur respondentu ieskatā tādi pastāv.

1.2.5.Pieredze studējot ārvalstīs

Pieredze, studējot ārvalstīs, ir bijusi vien 12 respondentiem, kas ir 6% no respondentu skaita, kas ir studējuši augstskolā (diagramma Nr.32).

Diagramma Nr.32

Respondenti ar invaliditāti, kuri ir studējuši ārvalstīs (%) (N=199)

Uz jautājumu, kādēļ persona nav studējusi ārvalstīs, respondenti kā galveno iemeslu ir norādījuši savu nevēlēšanos, kā arī ierobežotās finansiālās iespējas (attēls Nr.33).

Attēls Nr.33

Iemesli, kuru dēļ respondenti ar invaliditāti nav studējuši ārvalstīs (N=187)

Invaliditātes dēļ, kas ierobežo personas iespējas	10.2%
Nevēlēšanās	31.6%
Personu apmierina jau iegūtā izglītība	11.8%
Ierobežotas finansiālās iespējas	27.8%
Ģimene uzskata, ka nevarētu par sevi parūpēties	1.6%
Nav izdevies atrast studiju programmu, kas interesētu	3.2%
Cits	13.9%

Citas atbildes:

- nav iespēju savienot ar darbu (norādīts atkārtoti);
- valodu trūkums, komunikācijas trūkums (norādīts atkārtoti);
- studiju laikā apmaiņas programmas netika piedāvātas, bet vēlāk atsevišķi iegūt vēl kādu profesiju ārzemēs nebija interese;
- studēju specifiskā studiju programmā (latviešu valodas un literatūras skolotājs), kurai ārvalstīs nav ekvivalenta;
- nav informācijas;
- man ir ģimene, tādēļ nevaru to darīt;
- nav tik labas valodu zināšanas un nevēlos;
- bija PSRS sabrukums (norādīts atkārtoti);
- tas bija sen un vēl nebija tāds piedāvājums (norādīts atkārtoti);
- esmu mācību procesa sākumā;
- nebiju domājis par to;
- esmu atradis studiju programmu Latvijā;
- bieži slimuju;

- es mīlu Latviju;
- labprāt studētu ārvalstīs;
- plānoju studēt ārvalstīs (norādīts atkārtoti);
- nav finanses, un invaliditāte ir tāda, ka nepieciešams asistents, ko, ārvalstīs esot, valsts neapmaksā, bet pati to nespēju.

Respondentiem, kuri bija studējuši ārvalstīs, tika jautāts par labās prakses piemēriem attiecībā uz vides pieejamību studentiem ar invaliditāti, kurus tie ir novērojuši studiju procesā ārvalstīs un kurus būtu nepieciešams ieviest Latvijas augstskolās. Lūk, iegūtās atbildes:

- 1) dzirdes invalīdus skar tikai tulka pieejamība un vairāk būtu nepieciešami izdales materiāli;
- 2) pieņemt vidē ar visiem studentiem;
- 3) Oslo universitātes pieejamības un īpaša atbalsta centra cilvēkiem ar invaliditāti piemēru būtu labi ņemt vērā;
- 4) pasniedzējiem jāizstrādā individuālā pieeja cilvēkiem ar īpašām vajadzībām;
- 5) Somijas Lapzemes universitātē viss gan fiziski, gan informatīvi bija pieejams. Arī lektori nebaidījās no manis manas invaliditātes dēļ;
- 6) daudzās Latvijas augstskolās joprojām ir problēmas ar vides pieejamību. Studējot Spānijas augstskolā, pilnīgi visi korpusi bija nodrošināti gan ar uzbrauktuvēm, gan liftiem;
- 7) Latvijas augstskolās, kur esmu ieguvusi bakalaura grādus (EKA un LLU MF), neviena no tām nevarētu uzņemt studentus ar riteņkrēslu;
- 8) Oslo Universitātē, kurā biju, bija atbalsta centrs studentiem ar invaliditāti, un tas, manuprāt, bija ļoti labi.

Rezumējot jāsecina, ka pieredze, studējot ārvalstīs, ir bijusi vien 6% no respondentu skaita, kas ir studējuši augstskolā. Vienlaikus teju trešdaļa respondentu norādījuši, ka iemesls tam ir pašu nevēlēšanās šādu pieredzi iegūt, bet otrs biežāk norādītais iemesls ir finansiālu resursu trūkums.

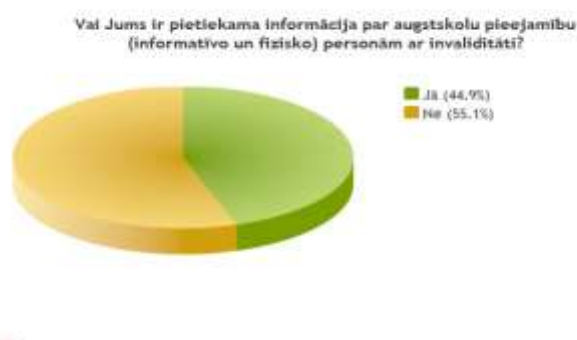
Savukārt tie studenti ar invaliditāti, kas ir ieguvuši izglītību, kādā no ārvalstu augstskolām kā labās prakses piemērus, ir norādījuši fiziskās vides pieejamību, informatīvās vides pieejamību un pozitīvo saskarsmi ar lektoriem/ pārējiem studentiem. Tāpat kā viens no iespējamiem risinājumiem ir ieteikts, izveidot atsevišķu studentu ar invaliditāti atbalsta centru vai atbalsta personas nodrošināšanu katrā no augstskolām.

1.2.6. Informācijas pieejamība par augstākās izglītības mācību iestādēm

Respondentiem, kuri plāno studēt augstskolā, tika jautāts, vai viņiem ir pietiekama informācija par augstskolu pieejamību (informatīvo un fizisko) personām ar invaliditāti. Diemžēl vairāk nekā pusei respondentu (55,1% respondentu) nav pietiekamas informācijas par augstskolu pieejamību (skat. diagrammu Nr.34).

Diagramma Nr.34

Informācijas par augstskolu pieejamību pietiekamība (N=49)

To respondentu ieskatā, kuriem trūkst informācijas par augstskolu pieejamību, informācija par augstskolu fiziskās un informatīvās vides pieejamību studentiem ar invaliditāti būtu jānorāda augstskolu mājas lapās (to atzina 40% respondentu), augstskolu informatīvajos materiālos (bukletos) (31,1% respondentu). Tāpat piektdaļa respondentu norādīja, ka augstskolās būtu jābūt cilvēkam, kas varētu sniegt informāciju par studijām un studiju procesiem studentiem ar invaliditāti nepieciešamajā formātā (20%) (skat. attēlu Nr.35).

Attēls Nr.35

Kā, Jūsaprāt, augstskolas varētu uzlabot informācijas sniegšanu par augstskolu pieejamību studentiem ar invaliditāti? (vairākas atbildes iespējamas) (N=27)

Augstskolu mājas lapās būtu jābūt informācijai par vides pieejamību personām ar invaliditāti	40%
Augstskolu mājas lapās būtu jāveido personām ar invaliditāti pieejamos formātos	8.9%
Augstskolās būtu jābūt cilvēkam, kas varētu sniegt informāciju par studijām un studiju procesiem personām ar invaliditāti nepieciešamajā formātā	20%
Augstskolu informatīvajos materiālos (bukletos) būtu jābūt norādei par augstskolas un dienesta viesnīcas pieejamību personām ar invaliditāti	31.1%

Tādējādi secināms, ka diemžēl vairāk nekā pusei respondentu (55,1%) nav pietiekamas informācijas par augstskolu informatīvās un fiziskās vides pieejamību. Labākais veids, kādā personas vēlētos šo informāciju iegūt, būtu norādes augstskolu mājas lapās un informatīvajos bukletos. Piektdaļa respondentu vēlētos, ka katrā augstskolā būtu cilvēks, kas varētu sniegt informāciju par studijām un studiju procesiem studentiem ar invaliditāti nepieciešamajā formātā.

1.3. Personu ar invaliditāti aptaujas secinājumi

Lai arī personas ar invaliditāti nebija ļoti aktīvas, piedaloties aptaujā, tomēr var izdarīt vispārīgus secinājumus, kurus augstskolām būtu vērts ņemt vērā:

a) Personas ar kustību traucējumiem un personas ar cita veida invaliditāti veidoja vislielāko īpatsvaru gan augstskolā studējošo, gan augstskolā nestudējošo respondentu vidū. Ņemot vērā, ka personām ar kustību traucējumiem primāri ir nepieciešami vides pielāgojumi, lai varētu pilnvērtīgi iekļauties sabiedrībā, tad augstskolām būtu jāpievērš uzmanība vides pielāgojumu pasākumiem.

b) Galvenie kritēriji augstskolas/studiju programmas izvēlē personām ar invaliditāti ir: interesējoša studiju programma; studiju izmaksas, iegūtās profesijas pieprasījums darba tirgū, kā arī finansiālais nodrošinājums nākotnē.

c) Personas ar invaliditāti dod priekšroku pilna laika studijām, jo tā ir iespējams vispilnīgāk apgūt izglītību, ir vieglāk koncentrēties un ir aktīvāka sabiedriskā dzīve.

d) Gandrīz trešdaļa augstskolā studējošo personu ar invaliditāti ir saskārušies ar šķēršļiem invaliditātes dēļ, kas ir bijuši augstskolas informatīvās un fiziskās vides nepieejamība.

e) Mazāk nekā puse no personām ar invaliditāti, kuras ir saskārušās ar šķēršļiem invaliditātes dēļ, ir lūgušas augstskolai šķēršļus novērst. Savukārt gadījumos, kad persona ar invaliditāti ir lūgusi augstskolai šķēršļus novērst, to ir paveikušas nepilni 50% augstskolu.

f) Atsevišķos gadījumos augstskolu studiju līgumā/ studiju noteikumos ir iekļauti nosacījumi, kas attiecas uz personām ar invaliditāti un kurus personas ar invaliditāti uzskata par diskriminējošiem.

g) Tikai 6% no respondentiem ar invaliditāti, kuri ir studējuši augstskolā, ir norādījuši uz izmantotām studiju iespējām ārvalstīs.

h) Vairāk nekā pusei respondentu nav pietiekamas informācijas par augstskolu informatīvās un fiziskās vides pieejamību. Labākais veids, kādā personas vēlētos šo informāciju

iegūt, būtu norādes augstskolu mājas lapās un informatīvajos bukletos. Piektdaļa respondentu vēlētos, ka katrā augstskolā būtu cilvēks, kas varētu sniegt informāciju par studijām un studiju procesiem personām ar invaliditāti nepieciešamajā formātā.

II Augstākās izglītības mācību iestāžu monitorings

Saskaņā ar Izglītības un zinātnes ministrijas interneta vietnē publicēto informāciju Latvijā 2016.gadā darbojās 58 augstākās izglītības mācību iestādes - sešas universitātes, 25 augstskolas un akadēmijas, 26 koledžas un divas ārvalstu augstskolu filiāles. No minētajām augstskolām 17 ir valsts augstskolas, 17 valsts koledžas, 13 juridisko personu dibinātās augstskolas (turpmāk – privātas augstskolas), tai skaitā viena augstskola, kas nav akreditēta, deviņas juridisko personu dibinātās koledžas (turpmāk – privāta koledža), tai skaitā viena, kas nav akreditēta (turpmāk kopā – augstskolas) un divas ārvalstu augstskolu filiāles.²⁰

Lai noskaidrotu faktisko situāciju augstskolu pieejamībā personām ar invaliditāti, tiesībsargs laika posmā no 2016.gada maija līdz 2016.gada septembrim veica visu augstskolu monitoringu – sistemātiskus, regulārus un mērķtiecīgus augstskolu vides novērojumus, mērījumus un analīzi –, kas sastāvēja no šādiem pamatposmiem:

- a) augstskolu aptauja;
- b) augstskolu ēku apsekošana - faktiskās situācijas novērtējums un mērījumi (turpmāk – novērojums).

2.1. Augstākās izglītības mācību iestāžu aptauja

2.1.1. Metodoloģija

Aptauja kā metode tika izvēlēta, lai saņemtu atbildes uz jautājumiem un iegūtu informāciju, kuras sagatavošanai augstskolām nepieciešams laiks un kuru tiesībsargs nevarētu iegūt novērojuma laikā. Augstskolu aptauja tika realizēta elektroniskās aptaujas formā kā pašreizpildes anketēšana – augstskolām elektroniski nosūtīt iepriekš izstrādātu anketu (skat. pielikumu Nr.3) un lūdzot to aizpildīt un atsūtīt atpakaļ līdz 2016.gada 1.jūnijam.

Aptauja notika laika posmā no 2016.gada 5.maija līdz 2.augustam, jo atsevišķas augstskolas neatsūtīja atbildes līdz tiesībsarga noteiktajam termiņam.

Atbildes uz aptaujas anketām tika lūgts sniegt visām Latvijas augstskolām, izņemot ārvalstu augstskolu filiālēm. Ārvalstu augstskolu filiāles netika iekļautas aptaujā un faktiskās situācijas izpētē, jo augstskolu filiāles pēc būtības netika aptaujātas un novērotas.

Atbildes uz aptaujas jautājumiem sniedza šādas augstskolas:

²⁰ Izglītības un zinātnes ministrija. Augstākās izglītības iestādes. Pieejams: <<http://www.izm.gov.lv/lv/izglitiba/augstaka-izglitiba/augstakas-izglitibas-iestades>>[17.06.2016]

- sešas universitātes: Latvijas Universitāte, Rīgas Tehniskā universitāte, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Daugavpils Universitāte, Rīgas Stradiņa universitāte, Liepājas Universitāte;
- 18 augstskolas un akadēmijas: Latvijas Kultūras akadēmija, Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija, Latvijas Sporta pedagogijas akadēmija, Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija, Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, Ventspils Augstskola, Vidzemes Augstskola, Banku augstskola, Rīgas Starptautiskā ekonomikas un biznesa administrācijas augstskola, Biznesa augstskola "Turība", Starptautiskā praktiskās psiholoģijas augstskola, Latvijas Kristīgā akadēmija, Baltijas starptautiskā akadēmija, Rīgas aeronavigācijas institūts, Informācijas sistēmu menedžmenta augstskola, Ekonomikas un kultūras augstskola, Transporta un sakaru institūts, Rīgas Juridiskā augstskola;
- 16 koledžas: Rīgas celtniecības koledža, Profesionālās izglītības kompetences centrs "Rīgas tehniskā koledža", Latvijas Kultūras akadēmijas Latvijas Kultūras koledža, Jēkabpils Agrobiznesa koledža, Sociālās integrācijas valsts aģentūras koledža, Daugavpils Medicīnas koledža, Malnavas koledža, LU P.Stradiņa medicīnas koledža, LU Rīgas Medicīnas koledža, RSU Sarkanā krusta medicīnas koledža, Rīgas 1. medicīnas koledža, Alberta koledža, Juridiskā koledža, Grāmatvedības un finanšu koledža, Starptautiskā Kosmetoloģijas koledža, Hotel School Viesniču biznesa koledža.

Astoņas augstskolas norādīja, ka personu ar invaliditāti studēšana konkrētajās augstskolās nav iespējama dienesta vai augstskolas specifikas dēļ. Piemēram, Valsts robezsardzes koledža, Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledža, Latvijas Jūras akadēmija, Valsts policijas koledža, Novikontas Jūras koledža, Liepājas Jūrniecības koledža, Nacionālo Bruņoto Spēku Latvijas Nacionālajā aizsardzības akadēmija uzņem tikai personas bez invaliditātes vai veselības traucējumiem. Olaines Mehānikas un tehnoloģijas koledža norādīja, ka koledžā var iestāties, ja ir veikta veselības pārbaude. Koledža sagatavo speciālistus ķīmijā, līdz ar to redze un dzirde ir nozīmīga gan studiju procesā, gan profesionālajā pieredzē, savukārt darbs vai prakse uzņēmumos, kuros ir nepieciešams strādāt ar konkrētām tehnoloģijām, var būt dzīvībai bīstamas, ja personai ir ierobežotas kustību spējas. Līdz ar to minētās augstskolas atbildes uz aptaujas jautājumiem nesniedza.

Latvijas Mākslas akadēmija, vienīgā no valsts augstskolām, vairākkārt norādīja, ka personas ar invaliditāti minētajā augstskolā netiek diskriminētas, tādēļ aptauja netiks aizpildīta.

Atbildes uz tiesībsarga aptaujas anketas jautājumiem pat pēc vairākkārtīgiem atgādinājumiem neiesniedza šādas privātās augstskolas: Rīgas Ekonomikas augstskola, Lutera Akadēmija, Eiropas Tālmācības augstskola; un šādas privātās koledžas: Biznesa vadības koledža, Latvijas Biznesa koledža un Kristīgās vadības koledža.

Līdz ar to no 17 valsts augstskolām atbildes uz aptaujas anketām ir sniegušas 14 valsts augstskolas (divas augstskolas neuzņem personas ar invaliditāti specifikas dēļ, viena atteikusies sniegt atbildes uz jautājumiem); no 17 valsts koledžām atbildes uz aptaujas anketām ir sniegušas 11 valsts koledžas (piecas valsts koledžas neuzņem personas ar invaliditāti specifikas dēļ, viena ir reorganizācijas procesā); no 13 juridisko personu dibinātām augstskolām atbildes uz aptaujas anketām ir sniegušas 10 privātās augstskolas (trīs nav sniegušas atbildes); no deviņām juridisko personu dibinātām koledžām atbildes uz aptaujas jautājumiem ir sniegušas piecas juridisko personu dibinātās koledžas (viena neuzņem personas ar invaliditāti specifikas dēļ, trīs nav sniegušas atbildi).

Katrā augstskolu tipa kategorijā – valsts augstskolas, valsts koledžas, privātās augstskolas un privātās koledžas - atbildes ir sniegušas vairāk nekā puse konkrētā tipa augstskolu, līdz ar to rezultāti ir apkopojami.

Daugavpils Universitāte (piecas fakultātes) un Rēzeknes Tehnoloģiju augstskola (trīs fakultātes) uz aptaujas jautājumiem atbildēja, sniedzot informāciju par katru fakultāti atsevišķi. Ņemot vērā, ka atsevišķos jautājumos atbildes pa fakultātēm bija atšķirīgas, katra fakultāte kopējā statistikā ir ietverta kā autonoma vienība. Līdz ar to aptaujā tika iekļautas 40 augstskolas, kas savukārt veidoja 46 analizējamās vienības (t.i., ņemot vērā, ka Daugavpils Universitāte un Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija informāciju sniedza par katru fakultāti atsevišķi). Aptaujas dati tika apstrādāti MS Excel. Izlases apjoms (N) ir mainīgs, jo tas ir atkarīgs no tā, cik daudz respondentu ir atbildējuši uz konkrēto jautājumu.

2.1.2. Aptaujas rezultāti un secinājumi

Aptaujas anketās augstskolām cita starpā tika lūgts sniegt informāciju par aptuveno statistiku, cik personas ar invaliditāti mācās vai kopš ANO Konvencijas ieviešanas ir mācījušās augstākajās mācību iestādēs. Augstskolas minēto statistiku neapkopo, tomēr tiesībsargs vēlējās noskaidrot, vai, cik un kāda saskarsme ar personām ar invaliditāti augstskolām ir bijusi. Lai arī ANO Konvencija nošķir garīga rakstura traucējumus un intelektuālos traucējumus kā divus

dažādus invaliditātes veidus, tomēr tiesībsargs, veicot ANO Konvencijas monitoringu 2014./2015.gadā konstatēja, ka praksē sabiedrība minētos invaliditātes veidus neatšķir.²¹ Līdz ar to augstskolu aptaujā garīgā un intelektuālā invaliditāte tika iekļauta vienā sadaļā.

No 46 analizējamām vienībām, 15 gadījumos ir norādīts, ka šāda informācija netiek apkopota vai ka nav pieejamu datu.²² Pārējos gadījumos ir norādīts uz aptuvenajiem datiem par personām ar dažāda veida invaliditāti augstskolā. Ņemot vērā augstskolu sniegtos datus, ir iespējams izdarīt secinājumus par to, ar kāda veida invaliditāti (redzes, dzirdes, kustību, garīgo/intelektuālo, cita veida) personas studē augstskolās.

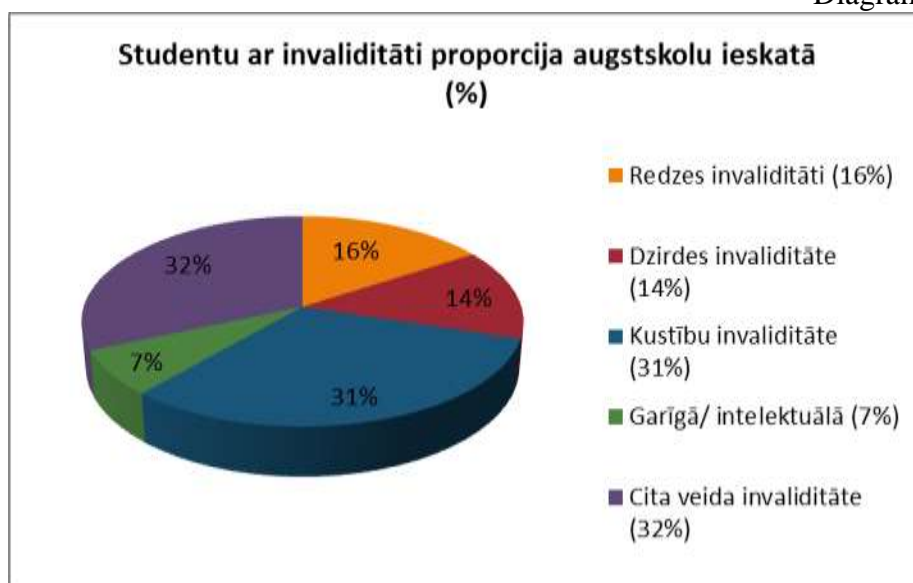
Kā var secināt (Diagramma Nr.36) lielākoties augstskolās studē/ ir studējušas personas ar kustību traucējumiem vai cita veida invaliditāti. Studenti ar redzes un dzirdes traucējumiem ir norādīti daudz retāk. Šāds rezultāts var būt skaidrojams ar to, ka redzes un dzirdes invaliditāte ne vienmēr ir pamanāma, līdz ar to augstskolām nav pilnīgas informācijas par studentu skaitu, kam ir redzes vai dzirdes invaliditāte, ja pati persona par savu invaliditāti neinformē augstskolas administrāciju. Studentu ar cita veida invaliditāti lielais skaits var būt skaidrojums ar to, ka dažkārt augstskolas atsevišķi izdala studentus ar kustību traucējumiem, bet studentiem ar pārējiem traucējumiem detalizētāk netiek izdalīti.

Personas ar garīgiem/ intelektuāliem traucējumiem augstskolu anketās kā studenti ir minēti tikai 7% gadījumos. Minētais var būt skaidrojams ar faktu, ka personas ar garīgiem/ intelektuāliem traucējumiem samērā reti studē augstskolās, kā arī ar to, ka minētais traucējumu veids ne vienmēr ir konstatējams bez profesionāļu palīdzības, un augstskolu administrācijai nav informācijas par studentiem ar attiecīgu invaliditātes veidu.

²¹ Latvijas iedzīvotāju aptauja par personu ar invaliditāti tiesībām. 09/2014. Latvijas Republikas tiesībsargs. Pieejams: <http://www.tiesibsargs.lv/uploads/content/legacy/ANO_invaliditates_konvencija_Latvijas_iedzivotaju_aptauja_2014.pdf> [17.11.2016]

²² Aptaujas 7.un 8.jautājumā tika lūgts sniegt atbildi par personu ar invaliditāti mobilitāti. Septiņas augstskolas ir norādījušas uz tām zināmiem gadījumiem, kad studenti ar invaliditāti ir piedalījušies studiju apmaiņas programmās. Pārējās augstskolas ir sniegušas statistikas datus par visu studentu mobilitāti, atsevišķi neizdalot personas ar invaliditāti vai norādot, ka šādus datus neapkopo. Līdz ar to nav iespējams iegūt ticamu informāciju, tādējādi minētie dati netiks analizēti.

Diagramma Nr.36

Analizējamās vienības, N=31

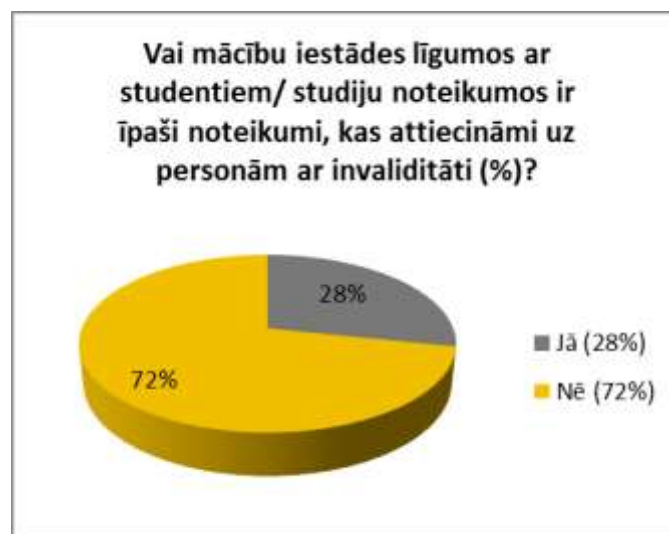
Pašlaik augstskolas neapkopo informāciju par iemesliem, kādēļ studenti izvēlas vai ir spiesti pārtraukt studijas. Tomēr atsevišķos gadījumos bija norādīts uz iemesliem (Analizējamās vienības, N=24), kādēļ studenti ar invaliditāti ir pārtraukuši studijas: finansiālu apsvērumu dēļ (14%), veselības dēļ (14%) vai arī ir izvēlēta cita augstskola vai cits studiju virziens (3%). Gandrīz trešdaļā gadījumu personas ar invaliditāti ir pārtraukušas studijas, jo neizpilda mācību programmu prasības. Lai arī nevienā gadījumā nav norādīts, ka studijas ir pārtrauktas nepieejamas fiziskās vai informatīvās vides dēļ, tomēr tiesībsarga ieskatā studiju prasību izpilde atsevišķos gadījumos var būt cieši saistīta ar augstskolas fiziskās un informatīvās vides pieejamību. Līdz ar to, ja augstskolas fiziskā un/ vai informatīvā vide nav pieejama, tad personām ar invaliditāti var nebūt iespējams izpildīt mācību programmas prasības.

Papildus, kā studiju pārtraukšanas iemesli, nevienā gadījumā nav norādīti konflikti ar skolas administrāciju vai studiju biedriem.

Kā cita atbilde ir norādīts uz šādiem iemesliem: dzīves vietas maiņa - aizbraukšana uz ārzemēm; nav regulāri apmeklētas nodarbības; nav nokārtoti nepieciešamie pārbaudījumi; līgumā noteikto saistību neievērošana; nevar apvienot studijas ar darbu; nav uzrakstīts maģistra darbs; ģimenes apstākļi; neatjaunojas augstskolā pēc akadēmiskā atvaļinājuma.

Lielākā daļā augstskolu nav īpaši nosacījumi studiju līgumos/ studiju noteikumos, kas būtu attiecināmi uz personām ar invaliditāti (Diagramma Nr.37).

Diagramma Nr.37

Analizējamās vienības, N=46

Tomēr ņemot vērā, ka ir augstskolas, kuras piedāvā dažādus īpašus pakalpojumus tieši studentiem ar invaliditāti, tiesībsarga ieskatā ir nepieciešams sniegt vispilnīgāko informāciju par minēto, lai potenciālie studenti ar invaliditāti varētu izvēlēties sev piemērotāko izglītību un augstskolu. Šajā apkopojumā nav iekļauti tie augstskolu īpašie nosacījumi, kuri uzliek studentiem ar invaliditāti papildus pienākumus (piemēram, Alberta koledžas²³ norādītais).

Valsts koledžas:

Sabiedrības integrācijas valsts aģentūras koledža piedāvā studentiem ar invaliditāti profesionālo rehabilitāciju.

Jēkabpils agrobiznesa koledžas uzņemšanas noteikumu konkursa kārtība paredz, ka vienāda vērtējuma gadījumā tiek ņemts vērā atestāta (diploma) par vidējo izglītību vērtējums matemātikā. Konkursa rezultātu noteikšanā vienādu rezultātu uzrādījušo vidū priekšroka studijām par valsts budžeta līdzekļiem tiek dota:

a) pretendentiem, kas iespēju studēt par valsts budžeta līdzekļiem attiecīgajā 1.līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmā izmanto pirmo reizi;

b) bāreņiem, personām ar invaliditāti, bez vecāku gādības palikušajiem, pretendentiem no trūcīgas ģimenes, pretendentiem no ģimenes, kura audzina trīs un vairāk bērnus, pretendentiem, kuru ģimenē ir bērni;

²³ Alberta koledža norāda, ka vienojoties ar studentu, vienā gadījumā studiju līgumā tika iekļauts punkts par to, ka studentam pašam jānodrošina surdotulks nepieciešamības gadījumā.

c) Jēkabpils Agrobiznesa koledžas organizēto profesionālo konkursu uzvarētājiem (1., 2., 3.vietas ieguvējiem).

Latvijas Universitātes Rīgas Medicīnas koledžas 2015.gada 29.oktobra Uzņemšanas nosacījumu 32.2.apakšpunkts noteic, ka personas ar īpašām vajadzībām tiek uzņemtas vispārējā konkursa kārtībā, iesniedzot ģimenes ārsta izsniegtu medicīnisko izziņu, kas apliecina piemērotību izvēlētajai studiju programmai un dokumentu, kas apliecina personas ar īpašām vajadzībām statusu (piemēram, invaliditātes apliecība). Tāpat vienāda konkursa rezultāta gadījumā priekšroka tiek dota bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem līdz 24 gadu vecumam, personām ar īpašām vajadzībām un reflektantiem, kuri Latvijas Universitātes Rīgas Medicīnas koledžā studē pirmo reizi (42.punkts).²⁴

Valsts augstskolas:

Latvijas Universitāte norāda, ka studentiem ar invaliditāti ir atvieglojumi studiju maksām, stipendiju nosacījumiem utt.

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija (Ekonomikas un pārvaldības fakultāte) informē, ka studentiem ar funkcionāliem traucējumiem (uzrādot invaliditāti apliecināšus dokumentus), studiju maksai 2016./2017.mācību gadā tiek piedāvāta atlaide 75.00 EUR apmērā.

Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas 2014.gada 23.aprīļa “Stipendiju piešķiršanas nolikums” ir ietverti īpaši nosacījumi personām ar invaliditāti, attiecīgi paredzot, ja izpildās konkrēti stipendiju iegūšanas kritēriji, tad gadījumā, ja diviem vai vairākiem studējošajiem ir vienāds punktu skaits un kāda no šīm personām ir persona ar invaliditāti, tad personai ar invaliditāti stipendiju piešķir vispirms.²⁵

Rīgas Tehniskā universitāte norāda, ka atbilstoši universitātes Uzņemšanas noteikumu akadēmisko un profesionālo pamatstudiju programmās 2016.gadā (apstiprināti 2015.gada 26.oktobra Senāta sēdē, prot.Nr.593) 3.3.punktam personas ar īpašām vajadzībām piedalās konkursā ar vidējās izglītības dokumenta atzīmēm noteikumos norādītajos priekšmetos (t.i., tām nav jāpiedalās konkursā ar centralizēto eksāmenu un iestājpārbaudījumu vērtējumiem).

²⁴ *Latvijas Universitātes Rīgas Medicīnas koledža savā atbildē sniedza vispārīgu norādi uz Uzņemšanas nosacījumiem. Ņemot vērā, ka šī pētījuma mērķis ir sniegt lasītājiem pēc iespējas detalizētāku informāciju, tiesībsargs papildināja tekstu ar koledžas Uzņemšanas nosacījumu atbilstīgajām normām par personām ar invaliditāti.*

²⁵ *Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija savā atbildē sniedza vispārīgu norādi uz stipendijas nolikumu. Ņemot vērā, ka šī pētījuma mērķis ir sniegt lasītājiem pēc iespējas detalizētāku informāciju, tiesībsargs papildināja tekstu ar augstskolas stipendijas nolikuma atbilstīgajām normām par personām ar invaliditāti.*

Banku augstskola piedāvā reģistrācijas maksas atlaidi reflektantiem un studiju maksas atlaidi studentiem ar invaliditāti – 10% no akadēmiskā gada maksas.²⁶

Juridisko personu augstskolas:

Informācijas sistēmu menedžmenta augstskola norāda, ka studenti ar invaliditāti var saņemt studiju maksas atlaides (*apjoms un kritēriji nav precizēti*).

Transporta un sakaru institūts piešķir personām ar invaliditāti atlaidi par studijām 20% apmērā.

Baltijas Starptautiskā akadēmija ir paredzējusi studiju nolikumā atlaides studiju maksai studentiem ar invaliditāti (*nav precizēts apjoms*).²⁷

Latvijas Kristīgā akadēmija norāda, ka ar Senāta rīkojumu personām ar invaliditāti tiek piemērotas mācību maksas atlaides atsevišķos semestros (*nav precizēts apjoms*).

Izvērtējot detalizētāk īpašos pakalpojumus (analizējamās vienības, N=44) studentiem ar invaliditāti, var secināt, ka gandrīz vienā trešdaļā gadījumu augstskolas ir norādījušas uz fiziskās vides pielāgotību personu ar invaliditāti vajadzībām; 13% gadījumu ir norādīts, ka notiek sadarbība ar studentu pašpārvaldēm, kas palīdz studentiem ar invaliditāti. 12% gadījumu ir norādīts, ka augstskolu dienestu viesnīcas ir atbilstošas personu ar invaliditāti vajadzībām, tāpat 12% gadījumos ir norādīts, ka augstskolā ir atviegloti nosacījumi personu ar invaliditāti uzņemšanai. 9% gadījumi ir norādīts, ka augstskolā ir darbinieks, kas sniedz informāciju par studiju procesu personām ar invaliditāti nepieciešamā formātā. 7% gadījumos augstskolas interneta vietne ir personām ar invaliditāti pieejamā formātā. 6% gadījumu augstskolas nodrošina mācību materiālus alternatīvajos komunikāciju veidos un formātos personu ar invaliditāti vajadzībām. Tikai 3% gadījumu ir norādīts, ka augstskola nenodrošina īpašu atbalstu personām ar invaliditāti. Nevienā gadījumā nav norādīts, ka augstskola nodrošina asistentu pakalpojumus.

10% gadījumu ir norādīts uz šādiem citiem atbalsta mehānismiem:

a) vienreizējas stipendijas, daļēji pielāgota fiziskā vide, morāls koledžas personāla atbalsts (*LU P.Stradiņa medicīnas koledža*);

b) līdz šim koledžā studējošajiem studentiem ar invaliditāti nav bijis nepieciešams atbalsts, tomēr koledža ir veikusi konkrētus pasākumus vides pieejamībā un ir plānojusi turpmāk realizēt

²⁶ *Banku augstskola ir sniegusi vienādu atbildi gan uz šo, gan nākamo jautājumu. Līdz ar to abas atbildes ir iekļautas šajā pētījumā vienu reizi.*

²⁷ *Baltijas Starptautiskā akadēmija ir sniegusi vienādu atbildi gan uz šo, gan nākamo jautājumu. Līdz ar to abas atbildes ir iekļautas šajā pētījumā vienu reizi.*

konkrētus pasākumus vides pielāgošanā studentiem ar redzes, dzirdes un kustību traucējumiem (*Rīgas 1. Medicīnas koledža*);

c) piedāvā tālmācības studijas (e-studijas), kuras piemērotas studentiem ar kustību traucējumiem, jo mācīties ir iespējams attālināti, studiju maksas atlaides studentiem ar invaliditāti (*Juridiskā koledža*);

d) piešķirta bezmaksas studiju vieta (*Alberta koledža*);

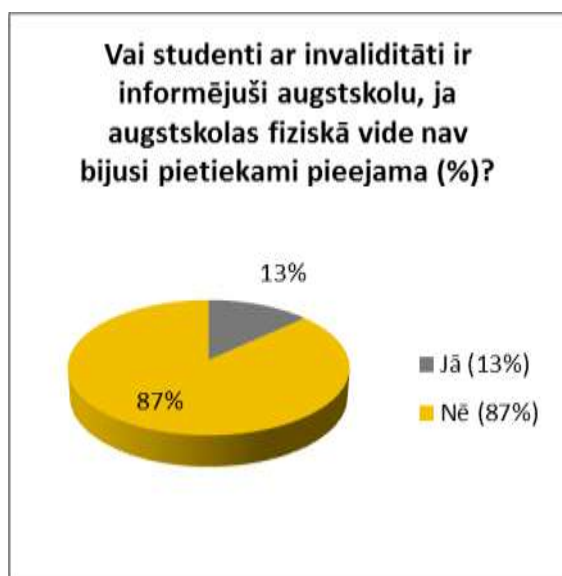
e) sekmīgiem studentiem ar īpašām vajadzībām tiek piemērota 50% atlaide no semestra maksas (*Latvijas Lauksaimniecības universitāte*);

f) ir paredzētas studiju maksas atlaides (*Rīgas Pedagoģijas, izglītības un vadības akadēmija*);

g) Rehabilitācijas fakultāte strādā pie vadlīniju izstrādes Rīgas Stradiņa universitātes docētājiem darbam ar studējošiem ar īpašām vajadzībām (*Rīgas Stradiņa universitāte*).

Pieejama fiziskā un informatīvā vide ir viens no nosacījumiem, kas ļauj personām ar invaliditāti iegūt izglītību. Līdz ar to bija nepieciešams noskaidrot, vai studenti ar invaliditāti ir informējuši augstskolas par nepieciešamību veikt vides pielāgošanas pasākumus (diagramma Nr.38 un 39).

Diagramma Nr.38

Analizējamās vienības, N= 38

Diagramma Nr.39

Analizējamās vienības, N=40

Kā var secināt, tad studenti ar invaliditāti (13%) ir aktīvāk informējuši par nepieciešamību piemērot augstskolas fizisko vidi, nekā par nepieciešamību pielāgot informatīvo vidi (5%). Minētais var būt skaidrojams ar vairākiem iemesliem:

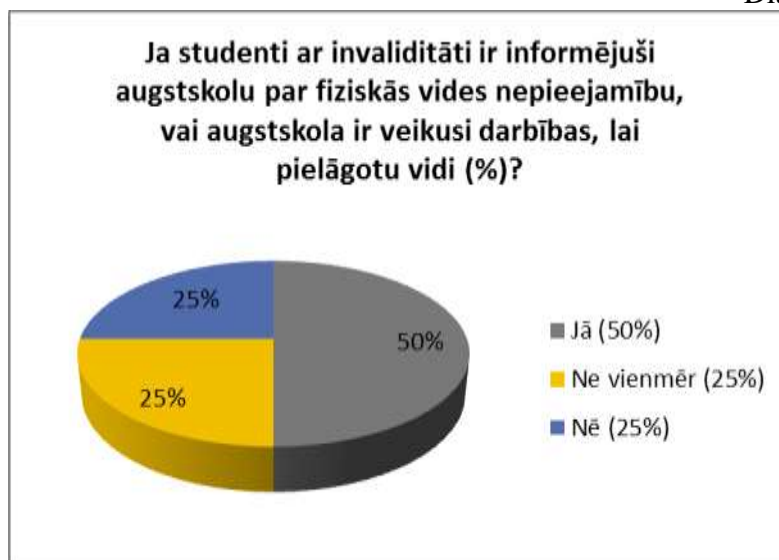
a) studenti, kuriem būtu nepieciešams pielāgot informatīvo vidi, studē augstskolās mazāk nekā studenti, kuriem ir nepieciešams pielāgot augstskolas fizisko vidi. Tas sasaucas ar šī pētījuma Diagrammā Nr.36 norādīto, ka personas (personas ar redzes un dzirdes invaliditāti), kurām būtu nepieciešams vairāk pielāgot informatīvo vidi, studē augstskolās mazāk nekā studenti ar kustību traucējumiem.

b) studentu ar invaliditāti iespējas pielāgoties situācijai vai nevēlēšanās akcentēt savu invaliditāti, un tādēļ augstskolu darbinieki netiek informēti par nepieciešamību pielāgot augstskolu vidi.

c) personu ar invaliditāti nelielo skaitu augstskolās vai neticību, ka situācija varētu mainīties.

Tajos gadījumos (Diagramma Nr.40), kad studenti ar invaliditāti ir informējuši augstskolu par nepieciešamību pielāgot fizisko vidi, 50% gadījumos ir veikti atbilstoši uzlabojumi, savukārt 25% gadījumos nepieciešamie pielāgojumi nav veikti.²⁸

Diagramma Nr.40

Analizējamās vienības, N=8

Ja fiziskās vides pielāgojumi pēc studentu lūguma netika veikti, tad 40% gadījumos kā iemesls ir norādīts finansiāli apsvērumi, bet 60% gadījumos tika norādīti citi iemesli, piemēram, vides uzlabošana tiek veikta finansējuma ietvaros, kurš ir nepietiekams; tiek meklētas finansiālas iespējas, lai pabeigtu iecerētos projektus, piemēram, plānots uzstādīt

²⁸ Informāciju par augstskolu rīcību pēc informācijas saņemšanas par nepieciešamību pielāgot informatīvo vidi nav iespējams apkopot, jo uz minēto jautājumu nav sniegtas pietiekami daudz atbilžu.

pacēlāju trepju vietā. Līdz ar to arī augstskolu citas sniegtās atbildes ir saistītas ar finanšu iespējām.

Ja informatīvās vides pielāgojumi pēc studentu ar invaliditāti lūguma netika veikti, tad kā iemesls ir norādīti finansiāli apsvērumi. Citi iemesli ir norādīti, studenti nav griezušies ar lūgumiem par vides uzlabošanu, tāpat nav daudz studentu ar īpašām vajadzībām.

Nevienā gadījumā gan par fiziskās, gan par informatīvās pieejamības nodrošināšanu nav norādīts uz tādām atbildēm kā “studenta prasības bija nesamērīgas” vai “vides pielāgošana traucētu skolas administrācijai un citiem studentiem.”

Tiesībsarga ieskatā studentu ar invaliditāti iniciatīva nav vienīgais veids, lai tiktu nodrošināta vides pieejamība, jo arī pašas augstskolas var iniciēt vides pielāgošanas pasākumus.

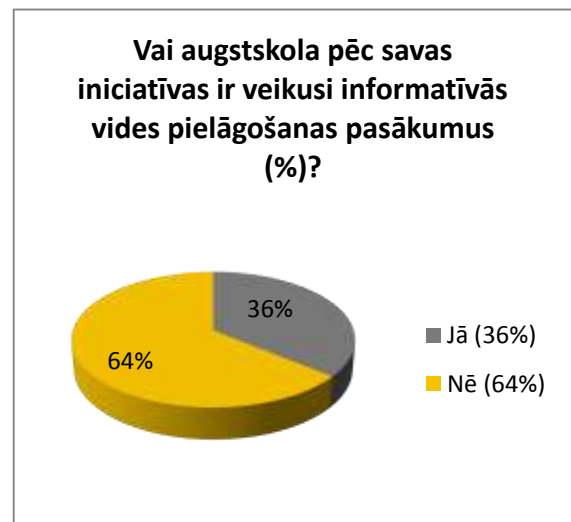
Pamatojoties uz iegūtajiem rezultātiem, lielākā daļa augstskolu pašas pēc savas iniciatīvas ir veikušas dažādus fiziskās vides pielāgošanas pasākumus (Diagramma Nr.41). Informatīvās vides pielāgošanas pasākumus augstskolas pēc savas iniciatīvas ir veikušas uz pusi mazāk gadījumos (Diagramma Nr.42). Minētais varētu būt izskaidrojams ar faktu, ka augstskolās vairāk studē personas ar kustību traucējumiem, kurām fiziskās vides pielāgošana ir primāra (Diagramma Nr.36). Turklāt, ja augstskolās nav daudz studentu, kuriem būtu nepieciešams pielāgot informatīvo vidi, tad augstskolas minētajam faktoram pievērš mazāk uzmanības.

Diagramma Nr.41

Analizējamās vienības, N=40

Diagramma Nr.42

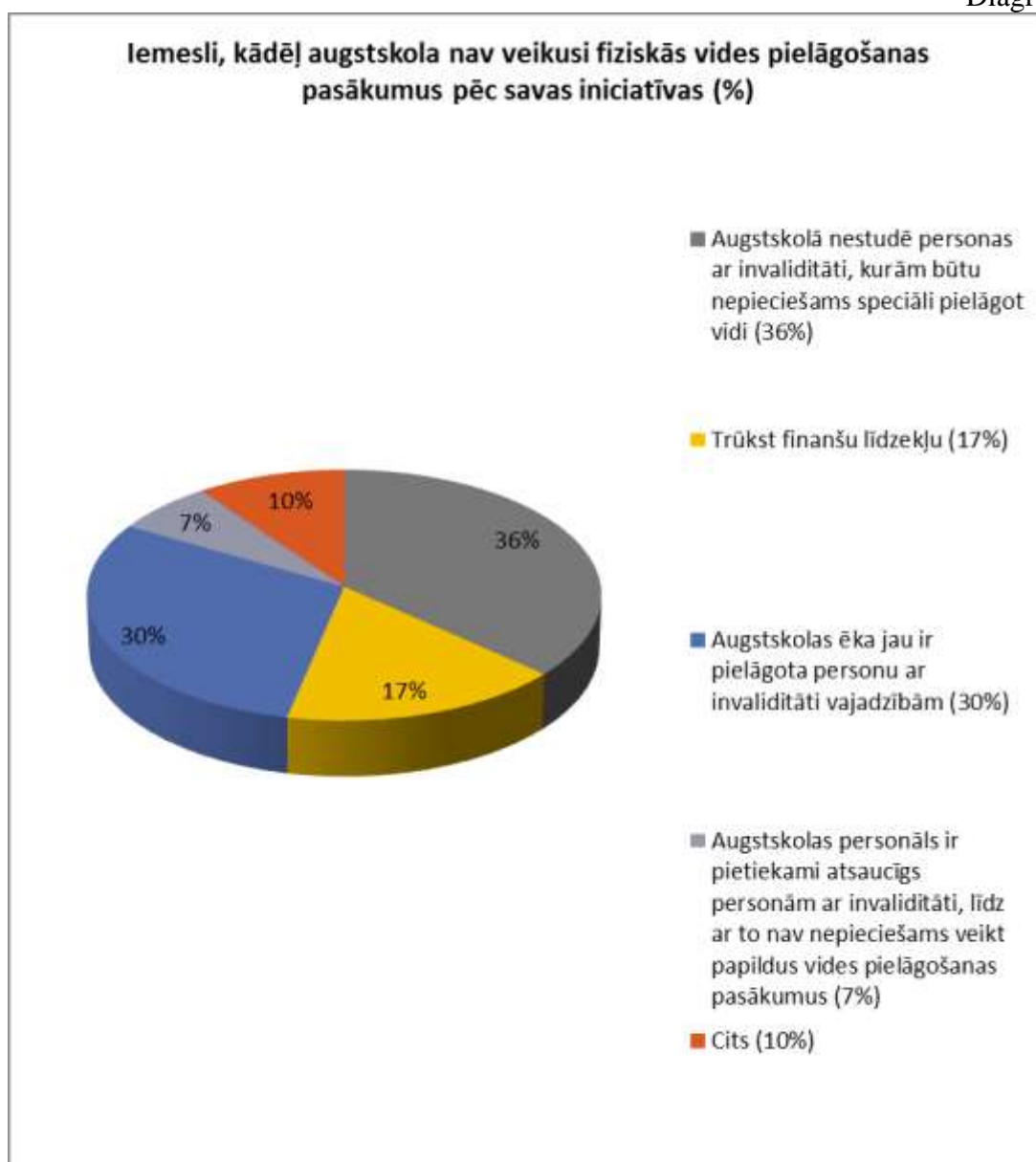
Analizējamās vienības, N=39

Galvenokārt augstskola nav veikusi fiziskās vides pielāgošanas pasākumus pēc savas iniciatīvas, tādēļ, ka augstskolā nestudē personas ar invaliditāti, kurām būtu nepieciešams speciāli pielāgot vidi (Diagramma Nr.43). Tiesībsargs vērš uzmanību, ka nepieejama fiziskā

vide var būt viens no iemesliem, kādēļ persona ar invaliditāti neizvēlas konkrēto augstskolu. Līdz ar to veidojas situācija, ka persona ar invaliditāti nedodas uz augstskolu, kurā ir nepieejama vide, savukārt augstskola nepiemēro vidi, jo nav studentu ar invaliditāti, kuriem būtu nepieciešams pielāgot vidi.

Liela daļa augstskolu ir norādījušas, ka fizisko vidi nav nepieciešams pielāgot, jo tā jau ir pielāgota (30%). Salīdzinoši maz augstskolu (17%) ir norādījušas uz finansiāla rakstura grūtībām, lai veiktu fiziskās vides pielāgošanu. Cits iemesls, kādēļ augstskolas nav veikušas darbības, lai pielāgotu fizisko vidi, ir tas, ka augstskola īrē telpas.

Diagramma Nr.43

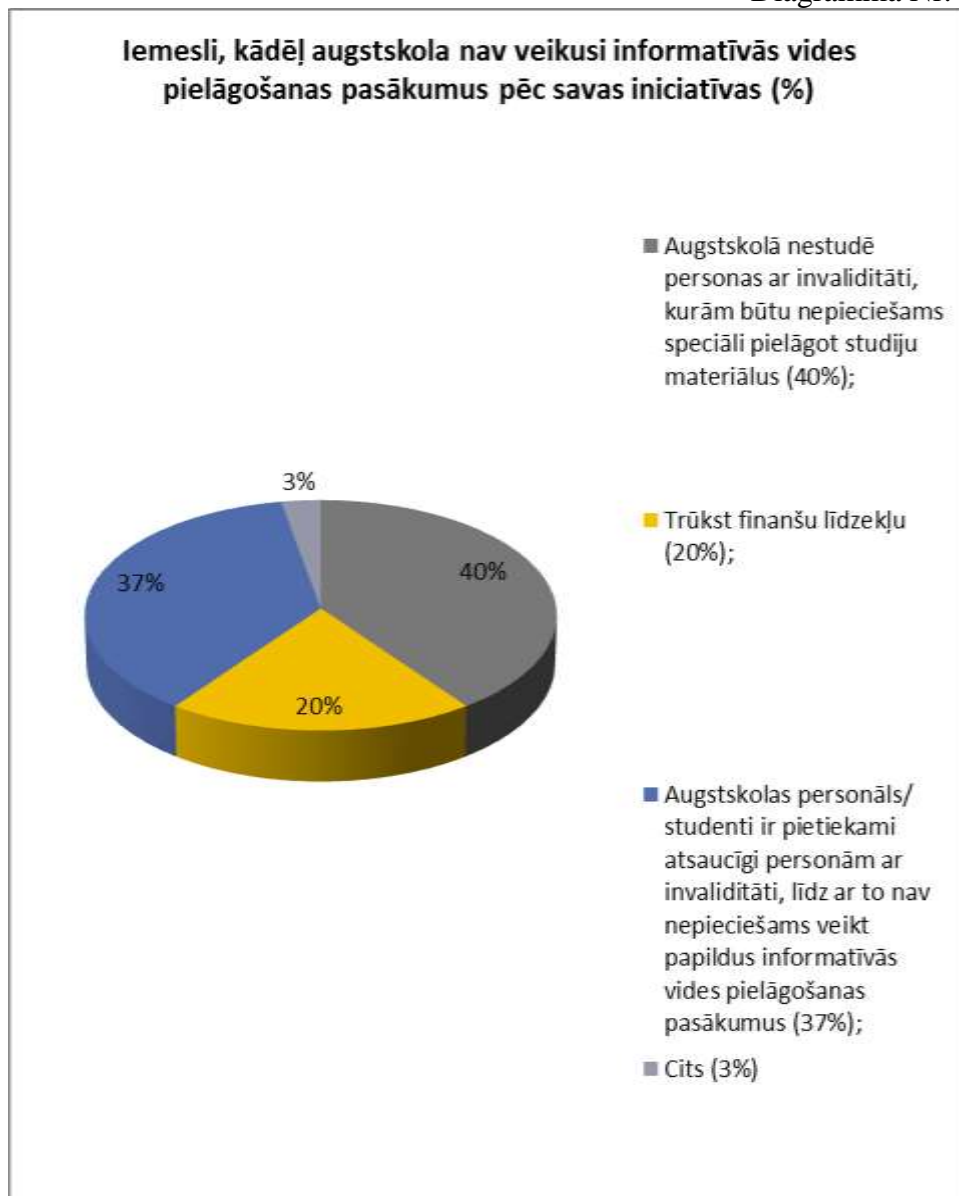

Analizējamās vienības, N=23

Savukārt kā galvenais iemesls informatīvās vides nepielāgošanā (40%) ir norādīts, ka augstskolā nestudē personas ar invaliditāti, kurām būtu nepieciešams speciāli pielāgot studiju materiālus (Diagramma Nr.44). 37% gadījumu ir norādīts, ka augstskolas personāls/ studenti ir pietiekami atsaucīgi personām ar invaliditāti, līdz ar to nav nepieciešams veikt papildus informatīvās vides pielāgošanas pasākumus. Tiesībsargs norāda, ka pretimnākoša attieksme pret personām ar invaliditāti ir vērtējuma pozitīvi, tomēr ne vienmēr augstskolas personāls vai citi studenti ir pieejami, līdz ar to būtu nepieciešams nodrošināt personām ar invaliditāti saņemt mācību materiālus tādā formātā, kādā personas ar invaliditāti var ar tiem patstāvīgi iepazīties un apgūt nepieciešamo informāciju. 20% gadījumu iemesls ir bijis nepietiekami finanšu līdzekļi.

Kā cits iemesls ir norādīts, ka nav bijis pieprasījums.

Diagramma Nr.44

Analizējamās vienības, N=29

Lai popularizētu informatīvās vides pielāgošanas elementus, tad šajā pētījumā ir iekļauta informācija par atsevišķiem pasākumiem, ko pašas augstskolas ir norādījušas kā labo praksi:

- a) izvietotas piktogrammas (Rīgas 1.Medicīnas koledža);
- b) sadarbībā ar Latvijas Nedzirdīgo savienību ir nodrošināts surdotulks (Malnavas koledža);
- c) interaktīvais ekrāns, kas piemērots ērtai piekļuvei studentiem, kuri pārvietojas riteņkrēslā, ērta pārvietošanās koledžas teritorijā un dienesta viesnīcā (SIVA);
- d) augstskolas interneta vietne ir veidota atbilstoši Ministru kabineta noteikumiem par kārtību, kādā iestādes ievieto informāciju interneta vietnē (Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija);
- e) pie ēkām un citās vietās ir izvietota informācija personām ar īpašām vajadzībām (t.sk.Braila rakstā), kā arī nepieciešamības gadījumā augstskola nodrošina informāciju, lai studenti ar invaliditāti var saņemt nepieciešamo atbalstu un palīdzību (Rīgas Tehniskā universitāte);
- f) liftos ir uzlīmes Braila rakstā (Banku augstskola);
- g) augstskolas infrastruktūra ir pielāgota personām ar īpašām vajadzībām (Daugavpils Universitāte);
- h) ir izveidota e-vide, Moodle²⁹ sistēma (Rēzeknes Tehnoloģiju augstskola);
- i) nodrošināts tālmācības materiāls (Informācijas sistēmu menedžmenta augstskola);
- j) notiek aktīva e-vides attīstība (Ekonomikas un kultūras augstskola);
- k) norādes, stāvvietu apzīmējumi (Biznesa augstskola “Turība”);
- l) studentei ar redzes traucējumiem ir iespējams saņemt mācību materiālus tādā formātā, lai tos būtu viegli lasīt (Latvijas Kristīgā akadēmija).

Izvērtējot iepriekš minēto, var secināt, ka būtu nepieciešams veikt augstskolu informēšanu par labās prakses piemēriem un veidiem, kā nodrošināt fiziskās un informatīvās vides pielāgošanu. Minētais būtu īstenojams ar šī pētījuma palīdzību, jo daudzas augstskolas ir norādījušas uz labās prakses piemēriem, ko būtu lietderīgi izmantot arī pārējām augstskolām.

²⁹ Moodle ir atvērta koda kursu vadības sistēma (KVS), kuru sekmīgi izmanto gan individuāli apmācību veicēji, gan lieli uzņēmumi un universitātes, lai sagatavotu un novadītu apmācības. E-kursu veidošana un pasniegšana Moodle 1.9. vidē. Studenta grāmata. Pieejams: <http://www.opensource.bda.lv/files/LV/Moodle_student.pdf> [21.11.2016]

Tāpat būtu nepieciešams veicināt studentu vai potenciālo studentu ar invaliditāti aktivitāti savu tiesību nodrošināšanā, lai augstskolas turpinātu fiziskās un informatīvās vides pielāgošanas pasākumus.

2.2. Augstākās izglītības mācību iestāžu faktiskās situācijas izpēte

2.2.1. Metodoloģija

Lai izvērtētu Latvijas augstskolu fiziskās un informatīvās vides pieejamību un tādējādi sniegto pakalpojumu pieejamību, tiesībsarga ieskatā bija būtiski ne vien iztaujāt par šiem jautājumiem augstskolas un personas ar invaliditāti, bet arī objektīvi novērtēt esošo situāciju augstskolās. Līdz ar to kā pētījuma metode tika izvēlēts augstskolu novērojums, apsekojot augstskolas uz vietas pēc iepriekš sastādītiem kritērijiem un fiksējot konstatēto novērojuma protokolā (skat. Pielikumu Nr.4). Novērojuma protokolu tiesībsargs izstrādāja kopā ar "Apeirons" vides pieejamības ekspertiem, un kopā ar minētajiem ekspertiem apmeklēja (novēroja) Latvijas augstskolas Rīgā, Jūrmalā, Jelgavā, Valmierā, Jēkabpilī, Rēzeknē, Kārsavas novadā, Daugavpilī, Liepājā un Ventspilī.

Laika posmā no 2016.gada jūnija līdz augustam tiesībsargs ar vides pieejamības ekspertiem no "Apeirons" veica fiziskās un informatīvās vides pieejamības novērtējumu 43 augstskolās:

- sešās universitātēs: Latvijas Universitātē, Rīgas Tehniskajā universitātē, Latvijas Lauksaimniecības universitātē, Daugavpils Universitātē, Rīgas Stradiņa universitātē un Liepājas Universitātē;

- 20 augstskolās un akadēmijās: Ventspils Augstskolā, Vidzemes Augstskolā, Biznesa, mākslas un tehnoloģiju augstskolā "RISEBA", Biznesa augstskolā "Turība", Informācijas sistēmu menedžmenta augstskolā, Ekonomikas un kultūras augstskolā, Rīgas Juridiskajā augstskolā, Rīgas Ekonomikas augstskolā, Eiropas Tālmācības augstskolā, Latvijas Kultūras akadēmijā, Latvijas Mākslas akadēmijā, J.Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijā, Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijā, Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmijā, Rēzeknes Tehnoloģiju Akadēmijā, Latvijas Kristīgajā akadēmijā, Baltijas Starptautiskajā akadēmijā, Lutera Akadēmijā, Rīgas Aeronavigācijas institūtā un Transporta un sakaru institūtā;

- 17 koledžās: Rīgas Celtniecības koledžā, Profesionālās izglītības kompetences centrā „Rīgas Tehniskā koledža”, Latvijas Kultūras akadēmijas Latvijas Kultūras koledžā, Jēkabpils Agrobiznesa koledžā, SIVA koledžā, Daugavpils medicīnas koledžā, Malnavas koledžā, Latvijas Universitātes P.Stradiņa medicīnas koledžā, Latvijas Universitātes Rīgas Medicīnas koledžā, Rīgas Stradiņa universitātes Sarkanā Krusta medicīnas koledžā, Rīgas 1.Medicīnas koledžā, Juridiskā koledžā, Grāmatvedības un finanšu koledžā, Biznesa vadības koledžā,

Starptautiskā Kosmetoloģijas koledžā, Latvijas Biznesa koledžā un Hotel School Viesnīcu biznesa koledžā.

Veicot novērojamo ēku atlasī, tiesībsargs konstatēja, ka, nepieciešamo informāciju nav iespējams iegūt, izmantojot tikai augstskolu interneta vietnēs sniegto informāciju. Līdz ar to tiesībsargs vērsās pie augstskolām ar lūgumu informēt par visām tām ēkām, kuras reāli tiek izmantotas mācību procesā, kā arī sniegt informāciju par bibliotēku un dienesta viesnīcu atrašanās vietu. Tādējādi novērojuma ietvaros tika apsekotas tikai tās augstskolu ēkas, kuras augstskolas pašas norādīja kā izmantojamas studiju procesā, kā arī bibliotēku un dienesta viesnīcu vajadzībām, nevis pilnīgi visas ēkas, kuras augstskolas izmanto.

Novērojuma ietvaros tika apsekotas augstskolu centrālās ēkas, presumējot, ka tajās esošā vides pieejamība atspoguļos vides pieejamību konkrētās augstskolas filiālēs. Ar terminu “augstskolu filiāles” tiek saprastas tās augstskolu ēkas, kuras neatrodas vienā pilsētā ar augstskolas centrālo ēku un/ vai kuras augstskolas pašas ir norādījušas kā filiāles.

Kā pilotprojekts tika apsekota, taču kopējā vērtējumā netika iekļauta Banku augstskola un Banku augstskolas Uzņēmējdarbības koledža, jo pilotprojekta mērķis bija pārbaudīt novērojuma protokola atbilstību novērojumā sasniedzamajam rezultātam. Pēc pilotprojekta novērojuma protokols tika precizēts.

No novērojamo ēku saraksta tika izslēgtas arī tās augstskolu ēkas, kuru fizisko pieejamību jau iepriekš bija vērtējuši “Apeirona” vides pieejamības eksperti. Piemēram, uz tiesībsarga novērojuma veikšanas brīdi “Apeirona” vides pieejamības eksperti jau bija pabeiguši Alberta koledžas pieejamības auditu (2016.gada sākums), norādot augstskolai konkrētas darbības, kas jāpaveic vides pieejamības uzlabošanai. Veidojot sarakstu ar augstskolu ēkām, kuras bija iepļānots apsekot novērojuma ietvaros, un sazinoties ar Alberta koledžas administrāciju, tiesībsargs noskaidroja, ka “Apeirona” vides pieejamības ekspertu norādītās darbības vides pieejamības uzlabošanai Alberta koledža vēl nav veikusi. Līdz ar to ēka Rīgā, Skolas ielā 22, kurā ir izvietota Alberta koledža, novērojamo augstskolu sarakstā netika iekļauta, jo tās atkārtota novērošana nebūtu bijusi lietderīga.

Latvijas Universitātes administrācija informēja tiesībsargu, ka “Apeirona” vides pieejamības ekspertu norādītās darbības vides pieejamības uzlabošanai ēkā Rīgā, Aspazijas bulvārī 5, kurā ir izvietota Ekonomikas un vadības fakultāte, nav veiktas. Līdz ar to uz tiesībsarga novērojuma pabeigšanas brīdi minētā ēka nav kvalificējama kā pieejama personām ar kustību traucējumiem. Savukārt Latvijas Universitātes ēkai Rīgā, Jelgavas ielā 1, “Apeirona”

ir piešķīris “Zelta kruņa” balvu par vides pieejamības nodrošināšanu. Līdz ar to abas iepriekš minētās ēkas novērojumā netika iekļautas.

Tāpat novērojumā netika iekļauta Rīgas Stradiņa universitātes ēka Rīgā, Rātsupītes ielā 5, un Rīgas Stradiņa universitātes dienesta viesnīca Rīgā, Mārupes ielā 17k -1, jo “Apeirons” ir tajās veicis vides pieejamības auditu.

Savukārt Rīgas Stradiņa universitātes ēku Rīgā, Anniņmuižas bulvārī 26a, “Apeirona” vides pieejamības eksperti ir atzinuši kā personām ar invaliditāti pieejamu, un informācija par to uz novērojuma uzsākšanas brīdi bija ievietota mobilajā aplikācijā “Mapeirons”. Tādējādi minētā ēka novērojumā netika iekļauta.

Fiziskās un informatīvās vides pieejamības novērojums netika veikts arī Kristīgās vadības koledžā un Starptautiskajā praktiskās psiholoģijas augstskolā minēto mācību iestāžu reorganizācijas dēļ.

Augstskolās, kuras norādīja, ka personu ar invaliditāti studēšana konkrētajās augstskolās nav iespējama dienesta vai augstskolas specifikas dēļ (Valsts robezsardzes koledža, Ugunsdrošības un civilās aizsardzības koledža, Latvijas Jūras akadēmija, Valsts policijas koledža, Novikontas Jūras koledža, Liepājas Jūrniecības koledža, Nacionālo Bruņoto Spēku Latvijas Nacionālajā aizsardzības akadēmija, Olaines Mehānikas un tehnoloģijas koledža), novērojuma vizītes netika veiktas.

Novērojuma ietvaros kopumā tika apsekoti 164 objekti, no tiem 81 augstskolu ēka, kurā notiek mācību process (lekcijas, semināri, praktiskās nodarbības utt.), 42 bibliotēkas (kopumā tika aizpildītas 43 anketas) un 40 dienesta viesnīcas, kuru pieejamība ir būtiska, lai persona varētu pilnvērtīgi studēt, izmantojot augstskolas piedāvātos pakalpojumus, kas ir pieejami personām bez invaliditātes.

Novērojuma vizītes laikā par katru apsekotu objektu atkarībā no objektā īstenotās funkcijas – mācību telpas, bibliotēka vai dienesta viesnīca – tika aizpildīts viens no trijiem novērojuma protokoliem (novērojuma protokolus skatīt pielikumā Nr.4).

2014./2015.gadā veicot ANO Konvencijas par personu ar invaliditāti tiesībām novērojumu, tiesībsargs konstatēja, ka sabiedrība ir labāk informēta par personu ar kustību traucējumiem vajadzībām, līdz ar to pret minēto grupu sabiedrībā ir pozitīvākā attieksme. Lai aktualizētu ne tikai personu ar kustību traucējumiem, bet arī personu ar citiem invaliditātes veidiem vajadzības, novērojuma protokolos tika iekļauti kritēriji, kas attiecas uz personām ar kustību, redzes un dzirdes traucējumiem. Līdz ar to, ņemot vērā vairākus invaliditātes veidus (kustību, redzes, dzirdes), novērojuma protokolos tika atzīmēta informācija par personas ar invaliditāti

iespējām patstāvīgi iekļūt ēkā, orientēties tajā, iekļūt mācību telpās, izmantot mācību materiālus.

Tiesībsarga un “Apeirona” vides pieejamības ekspertu vizītes dienā dažās augstskolās tika veikti remontdarbi. Tādējādi bija iespējams izvērtēt tikai remontējamās augstskolas atsevišķu daļu – stāvu vai korpusu. Ja remonts bija tik visaptverošs, ka nebija iespējams izvērtēt ēkas pieejamību, tad novērojuma protokolā tika atzīmēts, ka nav datu par konkrēto pieejamības veidu. Tāpat novērojuma protokolā tika veikta norāde “nav datu”, ja novērojuma dienā nebija iespējams piekļūt/ iekļūt konkrētajās telpās (piemēram, atsevišķas bibliotēkas bija slēgtas bibliotekāru atvaļinājumu dēļ).

Dažkārt pandusi pie ēkām bija stāvāki, nekā to paredz normatīvais regulējums, līdz ar to šādos gadījumos noteicošais bija vides pieejamības ekspertu “Apeirons” viedoklis par iespēju izmantot pandusus.

Mācību telpu, bibliotēku un dienesta viesnīcu pieejamība tika vērtēta pēc kritērijiem, kas iekļauti būvniecības procesu regulējošos normatīvajos aktos (Būvniecības likumā, Ministru kabineta 2015.gada 30.jūnija noteikumos Nr.331 “Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 208-15 “Publiskas būves”” (turpmāk – Noteikumi Nr.331), kā arī pēc praktiskās nepieciešamības, ko noteica vides pieejamības eksperti (tostarp prasībām, kas ietvertas “Apeirons” izdotajā bukletā “Metodiskais materiāls vides pieejamības nodrošināšanā publiskās ēkās un ārējā vidē pēc universālā dizaina principiem”, 2016). Vienlaikus norādāms, ka gala secinājumi par ēkas pieejamību tika izdarīti, vadoties pēc būtības, nevis katra atsevišķā kritērija, ņemot vērā, ka normatīvais regulējums tiek grozīts, taču vides pieejamība kā vienots mērķis ir saglabājams. Tā, piemēram, Noteikumi Nr.331 ietver sevī prasību, lai personu ar invaliditāti labierīcībās būtu trauksmes slēdzis, kas iepriekšējos, Ministru kabineta 2008.gada 21.jūlija noteikumos Nr.567 “Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 208-08 “Publiskas ēkas un būves””, nebija paredzēts. Šajā gadījumā anketā tika ietverts šāds punkts – ir/nav trauksmes slēdzis, tomēr tas neietekmēja kopējo vērtējumu par ēkas pieejamību.

Līdz ar to novērojuma protokolos, bija iekļauts daudz plašāks jautājumu loks, tie bija detalizētāki nekā pamata kritēriji, pēc kuriem finālā tika vērtēta katra objekta pieejamība.

Lai apkopotu iegūtos rezultātus, tiesībsargs sadarbībā ar “Apeirons” vides pieejamības ekspertiem noteica tos kritērijus, kas pēc būtības ļauj atzīt, vai konkrētā augstskolas ēka ir pieejama katrai konkrētajai personu ar invaliditāti grupai (skat. pielikumu Nr.5).

Kā būtiskākās prasības attiecībā uz personām ar kustību traucējumiem mācību ēku pieejamībai tika izvirzītas sekojošas prasības:

- persona var patstāvīgi iekļūt ēkā;
- persona var patstāvīgi iekļūt mācību telpās;
- ēkā ir vismaz vienas riteņkrēslu lietotājiem pieejamas labierīcības;
- persona var patstāvīgi nokļūt visos stāvos.

Būtiskākās prasības attiecībā uz personām ar redzes traucējumiem bija:

- ēkā ir izvietotas atbilstošas norādes;
- katra kāpņu laida pirmais un pēdējais pakāpiens ir marķēts;
- katrā kāpņu laidā nav dažāda augstuma pakāpieni;
- ja ir stikla durvis, tad tās ir atbilstoši marķētas;
- ja ēkā ir lifts, tad cipari tajā ir taktili (ar reljefu) vai ir nodrošināta audio informācija;
- labierīcībās virsmas segums un furnitūra efektīvi kontrastē;
- telpu numerācija ir kontrastējoša un pietiekami liela;
- augstkolā var pārvietoties ar suni-pavadoni.

Savukārt attiecībā uz personām ar dzirdes traucējumiem, kā būtiskākās tika izvirzītas prasības, lai:

- ēkā ir izvietotas atbilstošas norādes.

Ja kāda no šīm prasībām neizpildījās, ēka tika atzīta par daļēji pieejamu vai nepieejamu (skat. pielikumu Nr.5). Pilnīga vides nepieejamība personām ar kustību traucējumiem tika konstatēta, ja personām ar kustību traucējumiem nebija iespējams patstāvīgi iekļūt ēkā, mācību telpās vai nebija pielāgotu labierīcību. Pilnīga vides nepieejamība personām ar redzes traucējumiem tika konstatēta tajos gadījumos, kad personai ar suni - pavadoni tika liegta ieeja ēkā, savukārt personām ar dzirdes traucējumiem pilnīga vides nepieejamība kā kritērijs netika izvirzīta. Minētais tika noteikts, jo personas ar redzes un dzirdes traucējumiem var iekļūt ēkās un tajās pārvietoties (izņemot, ja tiek liegta ieeja ar suni-pavadoni), tomēr, ja nav paredzēti speciāli vides pielāgošanas elementi, tad minētās personu grupas var saskarties ar dažādiem šķēršļiem.

Bibliotēku pieejamība personām ar redzes, dzirdes un kustību traucējumiem tika vērtēta pēc līdzīgiem kritērijiem. Bibliotēku pieejamībā papildus tika vērtēta pieeja informācijai (iespēju piebraukt pie lasītavas galda ar riteņkrēslu, speciālu programmu vai ierīču esamība, kas atvieglotu informācijas uztveri personām ar redzes un dzirdes invaliditāti, lasītavas iekārtojums, kā arī iespēja ieiet tajā ar suni-pavadoni). Speciālu datorprogrammu vai citu tehnisko līdzekļu esamība bibliotēkās tika iekļauts kā kritērijs, jo augstskolu bibliotēkas, īpaši reģionos, var būt kā informācijas centri.

Dienesta viesnīcu pieejamībā kā specifiskās papildu prasības bija, lai personām ar kustību traucējumiem būtu dzīvošanai piemērota istabiņa, persona varētu patstāvīgi izmantot mazgāšanās telpas, labierīcības un virtuvi.

Novērojuma ietvaros visām augstskolām tika lūgts nodrošināt augstskolas pārstāvi, kas varētu parādīt augstskolu, bibliotēku vai dienesta viesnīcu telpas. Novērojuma laikā nepieciešamības gadījumā tika izmantoti dažādi mērinstrumenti – digitālais līmeņrādis, centimetru mērs. Rezultāti tika apkopoti MS Excel. Rezultāti atspoguļo to situāciju, kas bija 2016.gada augustā. Ņemot vērā, ka vairākās augstskolās notika remonts vasaras laikā, tad faktiskā situācija 2017.gadā var būt mainījies.

Augstskolu novērojuma ietvaros tiesībsargs nevērtēja vides pieejamības noteikumu saistību ar ugunsdrošības noteikumiem, personu ar invaliditāti iespējas nokļūt uz augstskolu, izmantojot sabiedrisko transportu, tāpat netika vērtēta ielu/ ietvju seguma kvalitāte, kā arī tas, vai personas ar invaliditāti dzīvesvietā ir nodrošināta vides pieejamība. Lai arī iepriekš minētie faktori ir ļoti nozīmīgi personu ar invaliditāti tiesību īstenošanā, tomēr konkrētā novērojuma ietvaros tiesībsargs koncentrējās tieši uz vides pieejamību augstskolās, to bibliotēkās un dienesta viesnīcās.

Tomēr tiesībsargs aicināja Latvijas Republikas pašvaldības sniegt informāciju par pasākumiem, kurus pašvaldība pēdējo četru gadu laikā ir īstenojušas, lai veicinātu personu ar invaliditāti piekļuvi augstākajai izglītībai, kā arī informēt, vai pašvaldības nodrošina transportu gadījumos, kad personai ar invaliditāti ir nepieciešams nokļūt augstskolā.

Tiesībsarga lūgto informāciju 7% pašvaldību nesniedza vai sniedza pēc noteiktā termiņa, tādējādi to atbildes nav iekļautas kopējā vērtējumā. 18% pašvaldību norādīja, ka ir atbalstījušas personas ar invaliditāti, lai iegūtu augstāko izglītību, savukārt 75% pašvaldību norādīja, ka nav veikušas nekādas darbības. Atbildot uz otro jautājumu, 12% pašvaldību norādīja, ka ir atbalstījušas personu ar invaliditāti nokļūšanu augstskolās, 81% pašvaldību atbildēja negatīvi, bet 7% pašvaldību atbildi nav sniegušas (skat. pielikumu Nr.6).

2.2.2. Informatīvās vides pieejamība augstākās izglītības mācību iestādēs

2.2.2.1. Augstākās izglītības mācību iestāžu interneta vietņu pieejamība un iekļautā informācija

Meklējot informāciju par augstskolu mācību ēku, dienestu viesnīcu un bibliotēku skaitu, tiesībsargs saskārās ar vairākiem šķēršļiem:

a) informācijas par augstskolu ēkām neesamība (piemēram, ir norādīts, ka augstskolai ir filiāles, bet nav iespējams uzzināt filiāļu adresi; labākajā gadījumā ir norādīta pilsēta, kurā filiāle atrodas). Līdzīga situācija bija arī par dienesta viesnīcām un bibliotēkām.

b) no augstskolu interneta vietnēs pieejamās informācijas nebija iespējams nepārprotami secināt, kurās ēkās konkrētas fakultātes vai studiju programmas studentiem notiek studijas. Piemēram, vai studijas notiek vienā ēkā vai vairākās.

c) augstskolas interneta vietnē tiek norādīta tikai galvenā ēka (administrācijas ēka), tomēr pēc sarunas ar augstskolas darbiniekiem var secināt, ka studijas notiek citās ēkās.

Tiesībsargs norāda, ka personas ar invaliditāti sev nepieciešamo informāciju vairumā gadījumu meklē ar interneta palīdzību. Līdz ar to personām ar invaliditāti ir īpaši svarīgi uzzināt, vai un kā augstskolu ēkas ir pielāgotas to vajadzībām, pirms persona ar invaliditāti dodas uz konkrēto ēku. Personu ar invaliditāti aptaujā 40% respondentu norādīja, ka informācija par augstskolas pieejamību būtu jānorāda augstskolu interneta vietnēs.

Tādējādi tiesībsargs vērš uzmanību uz šādiem labās prakses piemēriem:

a) Informācija par Igaunijas Republikas augstskolu pieejamību ir atrodama: <http://liikumisvabadus.invainfo.ee/?go=objekt&cid=70>. Minētajā interneta vietnē ir atrodama gan vizuāla informācija par katru augstskolu, gan arī vides pieejamības apraksts konkrētajā ēkā.

b) Valsts Sociālās apdrošināšanas aģentūras interneta vietnē ir atrodama skaidra informācija par vides pieejamību katrā Valsts Sociālās apdrošināšanas aģentūras ēkā (skat.: <http://www.vsaa.lv/lv/kontakti/klientu-apkalposana>).

Papildus augstskolu interneta vietņu papildināšanā ar nepieciešamo informāciju ir jānodrošina arī interneta vietņu pieejamība personu ar invaliditāti vajadzībām. Pašlaik atsevišķas interneta vietņu pielāgošanas prasības valsts augstskolām kā atvasinātām publiskām personām noteic Ministru kabineta 2007. gada 6. marta noteikumi Nr. 171 "Kārtība, kādā iestādes ievieto informāciju internetā."

Tiesībsargs informē, ka ir pieņemta Eiropas Parlamenta un Padomes direktīva par publiskā sektora struktūru tīmekļvietņu un mobilo lietotņu piekļūstamību³⁰, kas paredz pienākumu publiskā sektora institūcijām veikt nepieciešamos pasākumus, lai to interneta vietnes būtu pieejamas personām ar invaliditāti.

Tādējādi, ja augstskolu interneta vietnes nav pielāgotas personu ar invaliditāti vajadzībām, to būs nepieciešams darīt. Augstskolas interneta vietnes pašreizējo pieejamību personu ar invaliditāti vajadzībām var pārbaudīt šādos interneta portālos: <http://checkers.eiii.eu/>, <http://www.w3.org/WAI/ER/tools/> vai <http://achecker.ca/checker/index.php>.

2.2.2.2. Augstākās izglītības mācību iestāžu digitālā vide kā informatīvās vides pielāgošanas elements

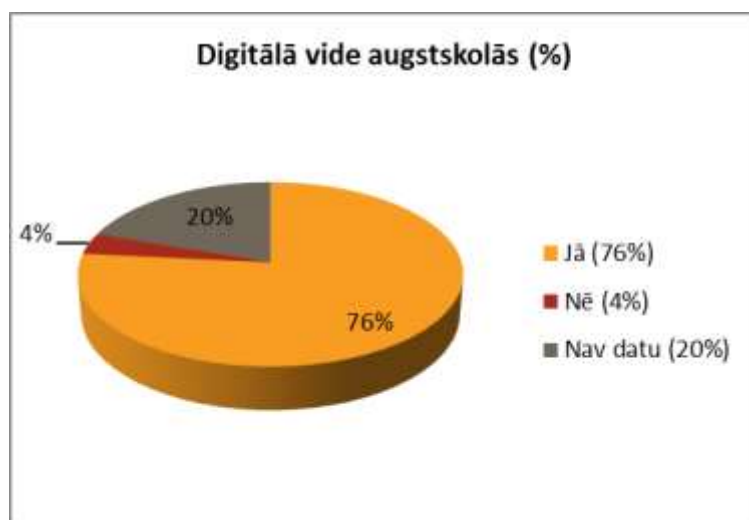
Studiju procesā ir svarīgi nodrošināt studentiem iespēju ne tikai fiziski iekļūt augstskolas ēkā, bet arī saņemt mācību materiālus tādā formātā, lai students varētu apgūt studiju programmu. Augstskolas digitālā vide ir viens no instrumentiem, lai studiju materiālus padarītu pieejamākus studentiem ar invaliditāti.

Lielākā daļa augstskolu (76%) izmanto digitālo vidi studiju programmu (diagramma Nr.45) ietvaros (piemēram, Moodle, Ortus³¹ vai citu programmu), tomēr bieži augstskolu personāls norādīja, ka minētās vides izmantošanai nav vienota standarta augstskolā, kas nozīmē, ka katrs pasniedzējs var izvēlēties, izmantot digitālo vidi mācību procesā vai nē. Papildus tika norādīts, ka ir atsevišķas studiju programmas, kuru ietvaros digitālo vidi nav iespējams izmantot, piemēram, grāmatvedības programma. Līdz ar to pastāv iespēja, lai arī augstskolā digitālā vide ir, tomēr tā netiek pilnvērtīgi izmantota.

³⁰ Viegļāka piekļuve tiešsaistes pakalpojumiem personām ar īpašām vajadzībām un gados vecākiem cilvēkiem. 26.10.2016. Pieejams: <http://www.europarl.lv/lv/jaunumi/2016_/oktobris_jaunumi/viegl-ka-piek-uve-tiessaistes-pakalpojumiem-person-m-ar-pas-m-vajadz-b-m-un-gados-vec-kiem-cilv-kiem.html>[17.11.2016]

³¹ ORTUS ir izveidota visaptveroša vienotas identitātes un pieteikšanās sistēma, portāls nodrošina e-studiju vidi, karjeras sadaļu, virtuālu nodarbību un sesijas plānu sistēmu, zinātniskās darbības atbalsta sistēmu, informāciju darbiniekiem, normatīvo aktu bāzi, projektu vadības sistēmu. ORTUS ir Rīgas Tehniskās universitātes projekts. Pieejams: <<http://www.rtu.lv/lv/studijas/pakalpojumi/it-pakalpojumi/ortus-portals-un-informacijas-sistemas>>[21.11.2016]

Diagramma Nr.45

Visas apsektotās augstskolu ēkas, N=81

Tiesībsargs norāda, ja digitālā vide tiek izmantota pilnvērtīgi, tā var palīdzēt personām ar invaliditāti apgūt nepieciešamo studiju programmu, jo, piemēram, Moodle sistēmā ir iespējams pievienot visus nepieciešamos mācību materiālus (kopētas vai skenētas grāmatas, lekciju prezentācijas utt.), kas attiecīgi ļauj:

a) studentam ar kustību traucējumiem neapmeklēt bibliotēku, ja bibliotēkā nav iespējams studentam ar kustību traucējumiem patstāvīgi iekļūt. Piemēram, augstskolā ir lifts, bibliotēka ir ēkas pēdējā stāvā, kurā lifts nepietur; vai arī ir pielāgots ēkas pirmais stāvs, tomēr bibliotēka atrodas augstākos stāvos, savukārt ēkā nav lifta, un tādējādi persona ar kustību traucējumiem nevar patstāvīgi nokļūt bibliotēkā. Līdz ar to, kamēr nav nodrošināta augstskolas bibliotēkas fiziskā pieejamība, ir iespējams ar augstskolas rīcībā esošajiem resursiem (piemēram, Moodle sistēmu) nodrošināt personas ar kustību traucējumiem tiesības uz izglītību.

b) studentiem ar redzes traucējumiem iepazīties ar mācību materiālu. Vienlaikus tiesībsargs vērš uzmanību, ka, izplatot studiju materiālus elektroniskā formātā vai ievietojot tos digitālajā vidē, pasniedzējiem būtu nepieciešams pievērst uzmanību materiālu (word, pdf, PowerPoint prezentāciju, skenētu dokumentu) veidošanai personām ar redzes invaliditāti pieejamā formātā (skat. pielikumu Nr.7). Dokumentu veidošana norādītājā formātā ļauj personām ar redzes invaliditāti iepazīties ar dokumentu saturu, izmantojot specializētās datorprogrammas, tādējādi realizējot savas tiesības uz izglītību.

c) studentiem ar dzirdes traucējumiem iepazīties ar mācību vielu – mācību materiālu ievietošana (word, pdf, PowerPoint prezentācija) rakstveidā ļauj personām ar dzirdes

traucējumiem patstāvīgi iepazīties ar nepieciešamajiem mācību materiāliem, izmantojot digitālās vides.

Līdz ar to tiesībsargs aicina augstskolas izmantot to rīcībā esošos resursus (digitālo vidi), lai atvieglotu un nodrošinātu studentiem ar invaliditāti pieeju studijām nepieciešamajai informācijai.

2.2.2.3. Mācību procesa pielāgojumi personām ar invaliditāti

ANO Konvencijas 24.pants uzliek par pienākumu mācību procesā veikt saprātīgus pielāgojumus atbilstoši personu ar invaliditāti vajadzībām. Termins “saprātīgs pielāgojums” un “vides pieejamība” iezīmē zināmas atšķirības. Vides pieejamība attiecas uz konkrētām sabiedrības grupām, piemēram, personām riteņkrēslā, savukārt saprātīgs pielāgojums – uz indivīdiem,³² piemēram, ēka ir pielāgota personām ar redzes traucējumiem, kamēr konkrētam studentam ar redzes traucējumiem ir vieglāk pārbaudījumus kārtot mutiski, nevis rakstiski. Tādējādi pienākums nodrošināt vides pieejamību rodas, pirms persona ar invaliditāti to lūdz, [...] savukārt saprātīgs pielāgojums ir jānodrošina konkrētā situācijā konkrētai personai, lai tā varētu vienlīdzīgi ar citiem veikt konkrētas darbības.³³ Tomēr ir iespējams iezīmēt atsevišķus saprātīga pielāgojuma elementus, kas var būt attiecināmi uz konkrētu personu ar invaliditātes grupu, piemēram, redzes vai dzirdes, un tie tiks norādīti tālāk tekstā.

Vienlaikus tiesībsargs norāda, ka vides pielāgojums un saprātīgs pielāgojums ir praktisks, un to elementi pastāvīgi attīstās. Līdz ar to šajā pētījumā norādītie elementi nav uzskatāmi par galīgiem, un katra augstskola sadarbībā ar studentu ar invaliditāti var ieviest citus elementus, kas ir atbilstoši konkrētai situācijai, nodrošinot studenta ar invaliditāti iespējas iegūt izglītību.

Apkopojot novērojuma laikā iegūto informāciju, tiesībsargs kā labas prakses piemērus mācību procesa pielāgojumu jomā vēlas atzīmēt vairāku augstskolu paveikto vai norādīto.

[1] Atbalsts augstskolu pasniedzējiem

Augstskolu pasniedzēji vistiešāk strādā ar studentiem, tai skaitā ar studentiem ar invaliditāti. Līdz ar to ir svarīgi, lai katrs pasniedzējs varētu sava mācību priekšmeta saturu pasniegt studentiem ar invaliditāti saprotamā formātā. Ja augstskolā studijas uzsāk students ar invaliditāti, mācību procesa ietvaros studentam ir jāapmeklē lekcijas pie vairākiem

³² Committee on the Rights of Persons with Disabilities. General comment No.2 (2014) Article 9: Accessibility. Pieejams: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/033/13/PDF/G1403313.pdf?OpenElement>>[01.03.2017]

³³ Turpat. Pieejams: <<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/033/13/PDF/G1403313.pdf?OpenElement>>[01.03.2017]

pasniedzējiem. Lai katram pasniedzējam nebūtu nepieciešamība izdomāt dažādas metodes mācību priekšmeta pasniegšanā, ir lietderīgi, ja pasniedzēji saņem atbalstu no augstskolas, piemēram, ir skaidri noteiktas vadlīnijas darbam ar studentiem ar dažāda veida invaliditāti. Minētais neatbrīvo no pienākuma noskaidrot no paša studenta ar invaliditāti nepieciešamību pēc īpašiem individuāliem pielāgojumiem, tomēr vadlīnijas ir primārais, kas var sniegt pasniedzējam informāciju par mācību metodēm.

Labās prakses piemērs: Rīgas Stradiņu universitāte ir izstrādājusi vadlīnijas pasniedzējiem darbam ar personām ar invaliditāti: redzes, dzirdes, kustību traucējumiem, personām ar disleksiju un dispraksiju.

[2] Mācību procesa pielāgošana studentiem ar redzes invaliditāti

Rīgas Pedagoģijas un Izglītības vadības augstskolas students ar invaliditāti ir izmantojis diktofonu mācību procesā.

Latvijas Kristīgā akadēmija kā labo praksi minēja lekciju ierakstus, lai studenti, kas nav apmeklējuši konkrētās lekcijas, varētu tās klausīties. Minētais var atvieglot personu ar redzes traucējumiem iespēju apgūt mācību vielu, tomēr kā norādīja Ekonomikas un kultūras augstskola lekciju audio ieraksti nepalīdz personām ar dzirdes traucējumiem (vājdzirdīgām personām) apgūt mācību vielu.³⁴

Ministru kabineta 2013.gada 17.decembra noteikumu Nr.1510 “Valsts pārbaudījumu norises kārtība” 83.punktā noteiktas izglītojamo ar speciālām vajadzībām tiesības pildīt valsts pārbaudes darbu par 10 minūtēm ilgāk nekā tas ir paredzēts citiem izglītojamiem. Lai gan minētais regulējums neattiecas uz izglītojamiem, kuri kārtā pārbaudījums augstākās izglītības programmu ietvaros, augstskolu izrādītā sapratne un pretimnākšana, studentiem ar invaliditāti attiecīgi pagarinot laiku pārbaudījumu kārtīšanai atvieglotu mācību procesu personām ar invaliditāti un tiktu uzskatītu par labu praksi mācību procesa pielāgošanā. Tiesībsargs norāda, ka minētais var tikt īstenots, ja persona ar invaliditāti līdzīgu pagarinājumu ir saņēmusi iepriekšējos mācību posmos, piemēram, vidusskolā (gadījumos, ja personai ir bijusi invaliditāte iepriekšējos mācību posmos).

Tāpat ir iespējams atvieglot pārbaudes darbu un eksāmenu procesu personām ar redzes traucējumiem, aicinot tos kārtot pārbaudes darbus un eksāmenus mutvārdos, nevis rakstveidā.

Latvijas Neredzīgo bibliotēka piedāvā lekciju izdales materiālu pārveidošanu Braila rakstā. Ja lektors ir informēts par studentu ar redzes invaliditāti, tad lektors savlaicīgi var pasūtīt lekciju

³⁴ Lai nodrošinātu arī personu ar dzirdes traucējumiem tiesības uz izglītību, ir iespējams izmantot mācību materiālus rakstveidā, kā tas ir norādīts iepriekšējā sadaļā.

izdales materiālu pārveidošanu Braila rakstā; tādējādi students ar redzes grūtībām var sekot līdzi mācību procesam (detalizētu informāciju skatīt pie rekomendācijām augstskolu bibliotēkām).

[3] Mācību procesa pielāgošana studentiem ar dzirdes invaliditāti

Dzirdes traucējumi tiek iedalīti trīs grupās - viegli, vidēji un stipri.³⁵ Personas ar dzirdes traucējumiem atkarībā no specifiskajām vajadzībām var tikt iedalītas divās grupās – personas ar tādām dzirdes grūtībām, kuras saziņai var izmantot dažādas tehnoloģijas, un personas ar pilnu dzirdes zudumu, kuras var sazināties ar zīmju valodas palīdzību.

Lai nodrošinātu personu ar pilnu dzirdes zudumu iekļaušanos mācību procesā, papildus ir nepieciešama surdotulka palīdzība.

Savukārt personas ar vieglākām dzirdes grūtībām var saprast mācību stundu saturu ar dažādu tehnisko palīglīdzekļu palīdzību. Saskaņā ar Noteikumu Nr.331 52.6.punktu konferenču un semināru telpas aprīko ar akustisko cilpu, kas novērš blakustrokšņu iedarbību cilvēkiem ar dzirdes traucējumiem. Arī iepriekšējo Ministru kabineta 2008.gada 1.septembra noteikumu Nr.567 “Noteikumi par Latvijas būvnormatīvu LBN 208-08” 63.6.apakšpunkts noteica, ka konferenču un semināru telpas ir jāaprīko ar akustisko cilpu. Tiesībsarga ieskatā augstskolas pēc formas nodrošina analogus pakalpojumus, kā tās iestādes, kurās atrodas konferenču un semināru telpas. Līdz ar to arī uz augstskolām būtu attiecināma prasība, nodrošināt minēto ēku informācijas pieejamību personām ar dzirdes traucējumiem.

Latvijas Vājdzirdīgo atbalsta asociācija „Sadzirdi.lv” vēstulē tiesībsargam, kā arī, tiekoties ar Tiesībsarga biroja pārstāvjiem 2016.gada sākumā, norādīja uz nepieciešamību uzlabot situāciju attiecībā ar akustiskajām cilpām un norādēm, lai vide kļūtu pieejamāka personām ar dzirdes traucējumiem.

Līdz ar to tiesībsargs novērojuma protokolā iekļāva informāciju par akustiskajām cilpām. Novērojuma rezultātā tika konstatēts, ka akustiskā cilpa ir Rīgas Tehniskā universitātes konferenču zālē, kas atrodas virs dienesta viesnīcas Rīgā, Āzenes ielā 6, savukārt FM sistēma, ko var izmantot personas ar vājdzirdību, ir Latvijas Universitātes bibliotēkas konferenču zālē (Kalpaka bulvārī 4, Rīgā). Līdz ar to pašlaik personām ar dzirdes traucējumiem var būt grūtības apgūt mācību vielu augstskolās.

Novērojuma laikā atsevišķas augstskolas norādīja, ka akustiskā cilpa bojā akustisku, kas konkrētu augstskolu specifikas dēļ, nav pieļaujams.

³⁵ Pasaules veselības organizācija. Nedzirdība un dzirdes traucējumi. Pieejams: <<http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs300/en/>>[28.11.2016]

Tiesībsargs vērs uzmanību, ja telpā ir ierīkota akustiskā cilpa (tā var būt ievilkta gan gar griestiem, gan pa perimetru vidējā augstumā, gan kā režģis pa grīdu - tas atkarīgs no vides un materiāliem, no kādiem ir būvēta attiecīgā ēka), tad var rasties problēmas ar skaņas instrumentiem, mikrofoniem un skaņas tehnoloģiju, jo akustiskā cilpa darbojas ar speciāli izveidota magnētiska lauka palīdzību. Šis magnētiskais lauks var traucēt mikrofonus un citu tehnoloģiju, kas arī darbojas magnētiskajā laukā. Minēto var novērst, ja akustisko cilpu ieviek, nevis visā telpā pa perimetru, bet gan noteiktā reģionā. Tādējādi akustiskās cilpas radītais magnētiskais lauks būs nošķirts no mikrofoniem un akustiskajām sistēmām un netraucēs tām pareizi darboties (piemērs, Latvijas Nacionālās bibliotēkas Ziedoņa zāle).

Vienlaikus tiesībsargs norāda, ka akustiskās cilpas var aizstāt ar FM sistēmām, kuras ir mobilas. Iestrādājot akustisko cilpu konkrētā auditorijā, studentu ar dzirdes grūtībām lekcijas būtu jāorganizē šajā konkrētajā auditorijā. Savukārt FM sistēmu izmantošana ļauj lekcijas organizēt jebkurā telpā, ja vien pasniedzējam ir FM sistēma un students ar dzirdes grūtībām ir informēts par minētās sistēmas esamību.

2.2.2.4.Rekomendācijas augstākās izglītības mācību iestādēm

Ņemot vērā iepriekš minēto, tiesībsargs rekomendē:

[1] Katras augstskolas (ja ir atsevišķi, tad arī fakultātes) interneta vietnē izvietot šādu informāciju:

[1.1] Adresi un fotogrāfiju ar konkrētās fakultātes ēku, lai persona ar invaliditāti var redzēt, vai ēkā ir iespējams iekļūt patstāvīgi.

[1.2] Aprakstu, kādi vides pieejamības elementi ir pieejami katrā no ēkām, kurā notiek lekcijas (piemēram, pielāgotas labierīcības, lifts utt.). Skatīt iepriekš minētos labās prakses piemērus.

[1.3] Informāciju par tām augstskolas ēkām, kurās studentam būs jāmacās, ja konkrētās programmas ietvaros lekcijas/ semināri notiek dažādās ēkās (adrese un vides pieejamības elementi).

Ja studiju ietvaros studentam ir jāapmeklē institūcijas, kuru vides pieejamību augstskola nevar ietekmēt, piemēram, medicīnas studentiem slimnīcas vai tiesību zinātņu studentiem cietumus/ tiesas, ir nepieciešams norādīt, ka studiju ietvaros var nākties apmeklēt minētās institūcijas.

Ja augstskolai ir filiāles citās Latvijas pilsētās, tiesībsargs rekomendē veikt minētās darbības arī attiecībā uz informācijas sniegšanu par filiāļu vides pieejamību.

[2] Pielāgot augstskolu interneta vietnes personu ar invaliditāti vajadzībām, izmantojot šādus resursus Eiropas Komisijas interneta vietņu pieejamības vadlīnijas³⁶ (Web Content Accessibility Guidelines 2.0., AA līmenis)³⁷ vai Vispasaules pieejamības standarti (World Wide Web Consortium).³⁸ Pēc Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas (2017.gada 28.februārī) sniegtās informācijas tīmekļa piekļūstamības standarts (EN 301 549) ir tulkots un adaptēts latviešu valodā.

[3] Nodrošināt augstskolu interneta vietņu regulāru atjaunošanu, lai esošā situācija atbilstu interneta vietnē iekļautajai informācijai.

[4] Izmantot augstskolu digitālās vides (moodle, ortus utt.), lai nodrošinātu informācijas pieejamību studentiem ar invaliditāti.

[5] Izmantot praksē materiālu (pielikums Nr.7) par mācību materiālu pielāgošanu personu ar redzes invaliditāti vajadzībām.

[6] Nodrošināt informācijas pieejamību personām ar dzirdes invaliditāti, izmantojot FM sistēmu vai vismaz vienā auditorijā nodrošinot pieejamību akustiskajai cilpai.

[7] Nepieciešamības gadījumā,³⁹ realizējot saprātīgu pielāgošanas principu, izstrādāt vadlīnijas augstskolas personālam darbam ar studentiem ar invaliditāti.

³⁶ *Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija 2017.gada sākumā nodrošina minēto vadlīniju tulkošanu latviešu valodā.*

³⁷ Information providers guide. The EU Internet Handbook. Pieejams:
<http://ec.europa.eu/ipg/standards/accessibility/index_en.htm>[28.11.2016]

³⁸ Web design and applications. Accessibility. Pieejams:
<<https://www.w3.org/standards/webdesign/accessibility>>[28.11.2016]

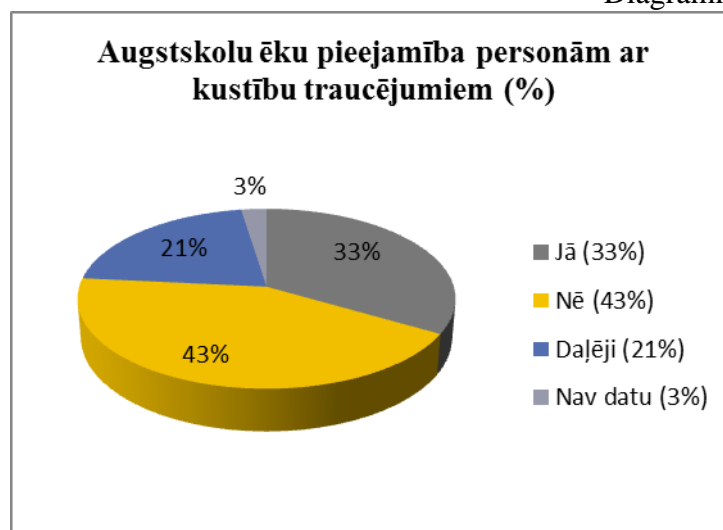
³⁹ *Ja augstskolā studē studenti ar invaliditāti.*

2.2.3. Augstākās izglītības mācību iestāžu ēku fiziskā pieejamība

2.2.3.1. Vides pieejamība personām ar kustību traucējumiem

Novērojuma ietvaros tika apmeklēta 81 augstskolu ēka, kurā notiek mācību procesi. Izdarot novērojumus par katru invaliditātes veidu atsevišķi, novērojuma ietvaros tika secināts, ka 33% augstskolu ēkas ir pilnībā pieejamas personām ar kustību traucējumiem (Diagramma Nr.46), 21% - daļēji, savukārt 43% augstskolu ēkas nav pieejamas personām ar invaliditāti. Tātad vismaz pusē gadījumu personas ar kustību traucējumiem var iekļūt augstskolu ēkās un pārvietoties pa tām.

Diagramma Nr.46

Visas apsektotās augstskolu ēkas, N=81

Visbiežāk augstskolas norādīja uz diviem faktiem, kas kavē veikt vides pielāgošanas pasākumus:

a) augstskola atrodas vēsturiskā ēkā – tiesībsargs norāda, ka minētais arguments neiztur kritiku, jo arī vēsturiskas ēkas ir iespējams pielāgot. Turklāt arī tajās vēsturiskajās ēkās, kurās pašlaik notiek mācību procesi, jau ir veikti zināmi pielāgošanas procesi, piemēram, ir elektrība un santehnika. Līdz ar to nav saprotams, kādēļ tieši personu ar invaliditāti vajadzību nodrošināšana apdraudētu vēsturisko ēku vērtību, savukārt iepriekš minēto uzlabojumu veikšana ēkas vēsturisko vērtību neapdraud.

Labās prakses piemēri: Daugavpils Universitāte, Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmija.

b) augstskola ir ēka – tiesībsargs norāda, ka arī šis arguments neiztur kritiku, jo augstskolas sniedz publiskus pakalpojumus, un saskaņā ar Izglītības likuma 3.¹panta pirmo daļu

visiem ir jānodrošina vienlīdzīga attieksme iegūt izglītību neatkarīgi no veselības stāvokļa. Līdz ar to augstskolas pienākums ir izvēlēties tādas telpas īrei, kas būtu pieejamas visiem iedzīvotājiem neatkarīgi no to veselības stāvokļa.

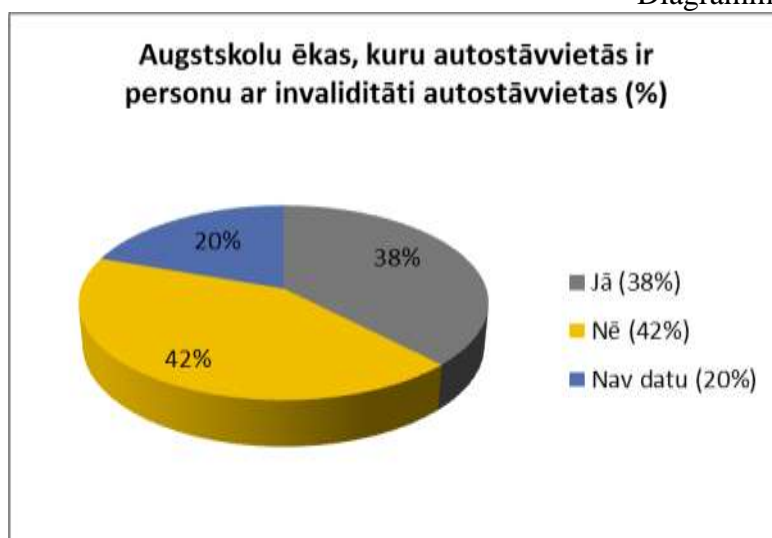
Savukārt īstenotajos vides pieejamības elementos novērojuma laikā tika konstatētas šādas nepilnības:

- a) pandusu slīpuma neatbilstība normatīviem (pa stāvu);
- b) pandusiem nav margu vai arī margas ir iesaugušas krūmos;
- c) nav atbilstošu manevrēšanas laukumu (piemēram, pandusa beigās ir kāpnes);
- d) ir pacēlājs, bet darbinieki nezina, kā to ieslēgt un ar to apieties;
- e) augstskolā ir panduss vai pacēlājs, kuru var izmantot personas ar invaliditāti, tomēr panduss vai pacēlājs atrodas pie citām durvīm (vai citā ēkas pusē) un nav nekādu norāžu par personu ar riteņkrēslu ieeju;
- f) augstskolas bieži ir vairāku stāvu ēkās bez liftiem;
- g) atsevišķās ēkās par pielāgotām labierīcībām tiek uzskatītas izmēros lielas labierīcības, kur klozetpodam nav atbalsta rokturu.

Līdz ar to var secināt, dažkārt vides pieejamība tiek nodrošināta teorētiskā, nevis praktiskā līmenī, lai tiešām personas, kurām ir nepieciešams minētos pielāgojumus izmantot, to varētu darīt.

Papildus ir nepieciešams norādīt, ka 71% gadījumu pie augstskolu ēkām atrodas autostāvvietas (N=81), tomēr tikai 38% gadījumu ir ierīkotas normatīviem aktiem atbilstošas personu ar invaliditāti autostāvvietas (Diagramma Nr.47). Tiesībsarga ieskatā minētais norāda uz augstskolu attieksmi pret studentiem ar invaliditāti.

Diagramma Nr.47

Augstskolu ēkas, pie kurām ir autostāvvietas, N=51

Vienlaikus ir nepieciešams vērēt uzmanību uz interesantiem vides pieejamības elementiem:

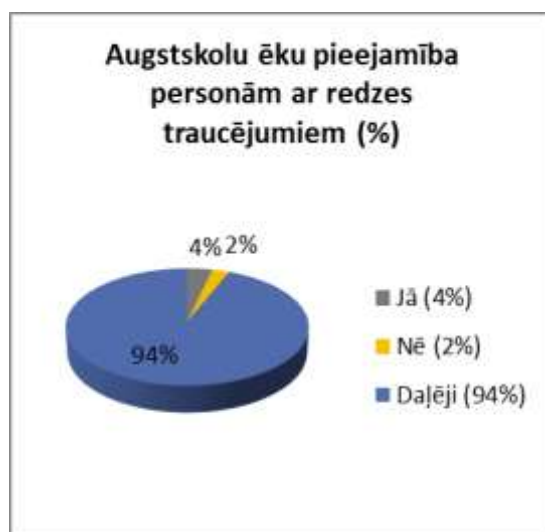
a) augstskolas ieejas durvis ir veidotas kā virpuļdurvis, paredzot speciālu pogu, kas palēnina durvju griešanās ātrumu personām ar riteņkrēsli (Rīgas Tehniskā universitāte, Rīga, Āzenes iela 12/1);

b) mācību telpām nav sliekšņu, tomēr, lai izpildītu ugunsdrošības prasības, ir speciālas durvis, kuras, aizvērtā stāvoklī, nofiksē attālumu līdz grīdai, neļaujot ugunsgrēka gadījumā dūmiem ieplūst pa durvju apakšu (Rīgas Tehniskā universitāte, Rīga, Āzenes iela 12/1).

2.2.3.2. Vides pieejamība personām ar redzes traucējumiem

Augstskolu ēku pieejamība personām ar redzes traucējumiem iezīmē negatīvāku ainu, jo tikai 4% augstskolu ēkas bija pilnībā pieejamas personām ar invaliditāti (Diagramma Nr.48). Savukārt atsevišķās augstskolās personām ar redzes traucējumiem kopā ar suņiem pavadoņiem ir ieeja liegta (Rīgas Aeronavigācijas institūts, Mežkalna ielā 9, Rīgā, Rīgas Pedagoģijas un izglītības vadības akadēmija, Imantas 7.līnijā 1, Rīgā). Pārējās augstskolu ēkās vides pieejamības risinājumi bija nodrošināti daļēji. Līdz ar to būtu nepieciešams pievērst lielāku uzmanību tieši personu ar redzes traucējumiem vajadzību nodrošināšanai.

Diagramma Nr.48

Visas apsektotās augstskolu ēkas, N=81

Ņemot vērā, ka vides pieejamība tika vērtēta ļoti kritiski, tad ir nepieciešams piebilst, ka bija samērā daudz augstskolu ēku, kurās bija padomāts par vides prasību nodrošināšanu arī personām ar redzes traucējumiem, tomēr vērtējums tika samazināts, jo atsevišķi elementi nebija nodrošināti.

Līdz ar to novērojuma laikā tika konstatētas šādas nepilnības:

a) ēkas iekšpusē bija pakāpieni marķēti, savukārt ēkas ārpusē tie nebija marķēti. Minētais samazināja kopējo vērtējumu. Vienlaikus ir nepieciešams vērēt uzmanību, ka kāpnes var marķēt ar citu krāsu (ja vien izpildās kritērijs par kontrastu), nav nepieciešams vienmēr izmantot dzelteno - melno lenti.

b) augstskolās ir stikla durvis/ sienas ar caurspīdīgu marķējumu vai bez marķējuma. Tādējādi tiek palielinātas personu ar redzes invaliditāti iespējas gūt traumas;

c) sensorās pogas liftos. Diemžēl ir jāatzīst, ka trīs augstskolu ēkās tika konstatēti lifti ar sensorajām pogām, kas apgrūtina personu ar redzes invaliditāti iespējas ērti izmantot liftu. Lielākoties liftos cipari bija taktīli vai uzrakstīti Braila rakstā. Pozitīvi ir vērtējams, ka atsevišķas augstskolu ēkas bija nodrošinājušas arī audio informāciju liftā, piemēram, Latvijas Lauksaimniecības universitātes ēkas (Rīgas iela 22, Jelgava; Akadēmijas iela 19, Jelgava), Transporta un sakaru institūts (Lomonosova iela 1, Rīga), Daugavpils Universitāte (Vienības iela 13, Daugavpils).

d) kritiskākā vides pieejamības sadaļa attiecas uz norādēm, kuras ļauj augstskolu apmeklētājiem orientēties augstskolas telpās. Ja nav atbilstošas norādes, tad gan personām ar

redzes traucējumiem, gan personām ar dzirdes traucējumiem, gan personām bez invaliditātes ir apgrūtināša pārvietošanās un orientēšanās telpās.

Labās prakses piemēri:

- Latvijas Universitātes Akadēmiskā bibliotēka (Kalpaka bulvāris 4, Rīga) – ienākot pa durvīm, ir skaidras norādes, kā var nokļūt līdz bibliotēkai, papildus atsevišķās vietās uz grīdas ir norādes;
- Informācijas sistēmu menedžmenta augstskola (Lomonosova 1, korpuss 7, Rīga) – gaitenī uz grīdas ir uzzīmētas vadlīnijas, kuras aizved uz auditorijām;
- Latvijas Lauksaimniecības universitāte (Svētes iela 18, Jelgava) – piemērs, kā informāciju var izvietot tādā augstumā, lai personas ar redzes vai kustību traucējumiem varētu to izlasīt un saprast (skatīt zemāk).

- Rīgas Stradiņa universitāte (Dzirčiema iela 16, Rīga)- skatīt zemāk.

e) norādes uz auditorijām (telpu numerācija). Kā viens no svarīgākajiem elementiem, kas tika vērtēts, bija telpu numerācijas atbilstība vides pieejamības prasībām (kontrasts un burtu/ciparu lielums). Lai arī gandrīz pusē gadījumu telpu numerācija bija pietiekami kontrastējoša un burtu/ciparu lielums bija pietiekams (Diagramma Nr.49), tomēr ir nepieciešams norādīt uz vairākiem trūkumiem, kuri tika konstatēti novērojuma gaitā:

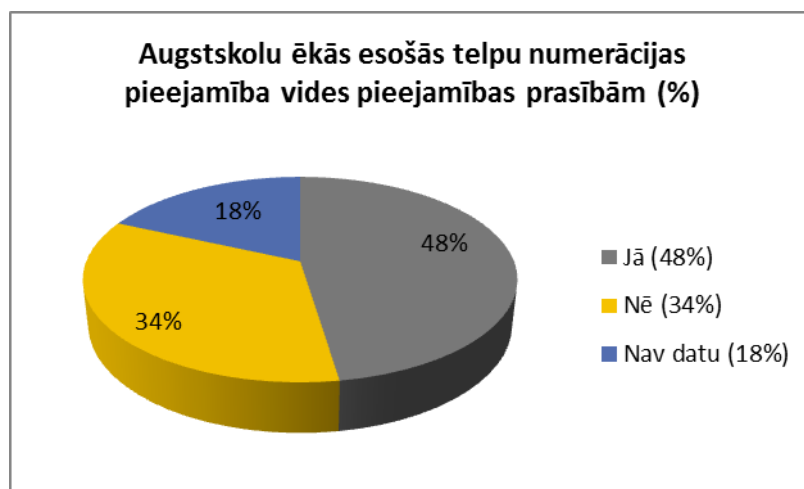
- informācija par telpu numuru ir novietota uz durvīm, kas palielina risku savainoties, ja durvis tiek atvērtas no iekšpuses (persona ar redzes invaliditāti parasti pienāk tuvu tekstam, ko vēlas izlasīt); tāpat numerāciju ir grūti saredzēt, ja durvis jau ir atvērtas;

- informācijā par telpu numuru vai mācībspēku kabinetiem tiek izmantoti burti slīpsvītūrā vai īpašā drukā ar izliekumiem, kas apgrūtina personām ar redzes invaliditāti iespēju saredzēt numerāciju un uzrakstus;

- informācija par telpu numerāciju ir tikai kontrastējoša vai tikai pietiekami liela, bet nav gan kontrastējoša, gan pietiekami liela;

- informācija par telpu numerāciju ir izvietota par augstu.

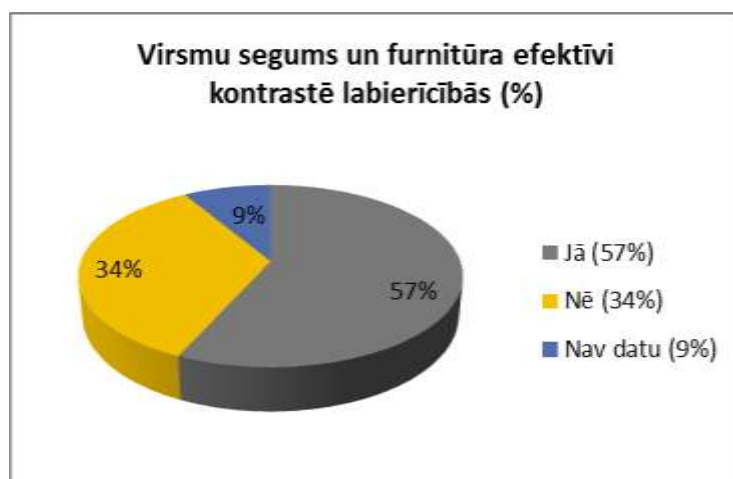
Diagramma Nr.49

Visas apsektotās augstskolu ēkas, N=81

g) labierīcību pieejamība personām ar redzes traucējumiem (Diagramma Nr.50). Konkrētajā gadījumā tika vērtēts, vai virsmu segums un furnitūra efektīvi kontrastē (tumšs uz gaiša/ gaišs uz tumša). Ir nepieciešams uzsvērt, ka personas tikai ar redzes traucējumiem parasti neizmanto personu ar invaliditāti labierīcības. Līdz ar to par kontrastu būtu nepieciešams domāt visās labierīcībās, ne tikai personu ar invaliditāti labierīcībās.

Diagramma Nr.50

Visas apsektotās augstskolu ēkas, N=81

Novērojuma gaitā varēja secināt, ka augstskolu pārstāvjiem ir izpratne par nepieciešamajiem atbalsta mehānismiem labierīcībās personām ar kustību traucējumiem. Tomēr tiesībsarga ieskatā būtu nepieciešams uzlabot labierīcību pieejamību arī personām ar redzes traucējumiem, kas nozīmētu veidot virsmas segumu citā krāsā nekā furnitūru.

Labās prakses piemēri:

- RSEBAA (Durbes iela 4, Rīga) – virsmu segums un furnitūra efektīvi kontrastē.
- Latvijas Lauksaimniecības universitāte (skat. foto zemāk). Kreisajā pusē ir piemērs kā persona ar redzes invaliditāti redz labierīcības, labajā pusē – labierīcību oriģinālās krāsās. Melnbaltajā fotogrāfijā var skaidri izšķirt izlietni un citus elementus, kas ir balti, jo flīzes ir tumšākā krāsā. Līdz ar to var secināt, ka, izvēloties citas krāsas flīzes, var padarīt labierīcības pieejamas personām ar redzes traucējumiem.

Salīdzinājumam citas labierīcības, kas ir samērā gaišos toņos - kreisajā pusē foto melnbaltā redakcija, labajā pusē - foto oriģinālās krāsās (skatīt foto zemāk). Melnbaltajā fotogrāfijā nevar skaidri izšķirt izlietni, kā arī novērtēt attālumu līdz citiem objektiem, kas atrodas labierīcībās. Līdz ar to var secināt, ka personai ar redzes traucējumiem var būt grūtības labierīcības izmantot.

h) liegums ierasties ar suņiem – pavadoņiem. Tiesībsargs norāda, ka suns - pavadonis ir uzskatāms par tehnisko palīglīdzekli normatīvo aktu izpratnē. Saskaņā ar Ministru kabineta 2003.gada 3.jūnija noteikumu Nr.291 “Prasības sociālo pakalpojumu sniedzējiem” XVIII.⁵nodaļu, suņus-pavadoņus ir nepieciešams īpaši apmācīt, izsniedzot par to apliecību; suņi-pavadoņi tiek reģistrēti valsts aģentūrā “Lauksaimniecības datu centrs” un suņa raksturam, veselības stāvoklim un uzvedībai ir jāatbilst suņa pavadoņa pienākumu pildīšanai.

Tiesībsargs vērš uzmanību, ka “uz suņiem – pavadoņiem neattiecas nekādi ierobežojumi sabiedrisku vietu apmeklēšanai – tie kopā ar saimnieku var lidot ar lidmašīnu, doties uz saimnieka darbavietu, veikalu, dzīvot viesnīcā, ierasties restorānos. [...] Suns ir apmācīts mierīgi gulēt zem saimnieka krēsla vai tam norādītajā vietā.”⁴⁰

Liedzot sunim-pavadonim ienākt telpās, tiek liegta arī ieeja personai ar invaliditāti, ko var uzskatīt par diskriminācijas aizlieguma pārkāpumu.

i) kā atsevišķs kritērijs netika vērtēts sienu un durvju krāsu kontrasts, tomēr atsevišķu augstskolu ēkas būtu nepieciešams izcelt kā labās prakses piemērus:

- Rīgas Tehniskā universitāte (Kronvalda bulvāris 1, Rīga) – durvis ir citādākā krāsā nekā sienas.
- Rīgas Stradiņa universitāte (Dzirciema iela 16, Rīga) – skatīt zemāk.

⁴⁰ Latvijas Neredzīgo biedrības informatīvs izdevums. “Suns – pavadonis.” Pieejams: <http://www.lm.gov.lv/upload/cilvekiem_ar_invaliditati/lmb_suns-pavadonis.pdf> [11.11.2016]

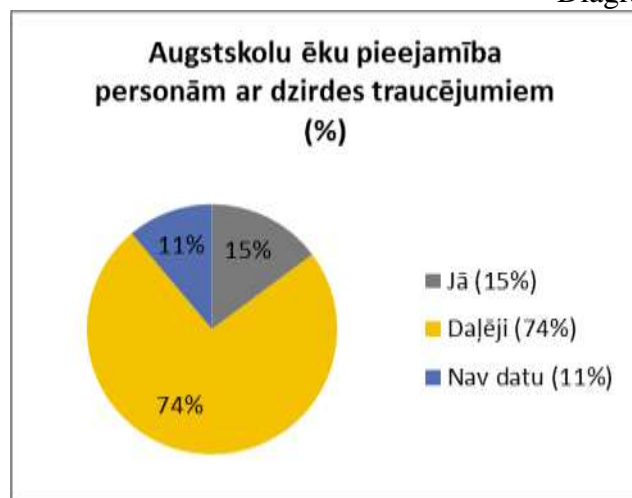

Minētie piemēri parāda, ka, izmantojot interesantus dizaina elementus, ir iespējams ne tikai padarīt iekštelpu interjeru vizuāli pievilcīgu, bet arī vienlaicīgi padarīt vidi pieejamāku personām ar redzes traucējumiem.

2.2.3.4. Vides pieejamība personām ar dzirdes traucējumiem

Personām ar dzirdes traucējumiem nav nepieciešams nodrošināt tik fundamentālus vides pieejamības elementus kā personām ar kustību traucējumiem vai personām ar redzes traucējumiem. Tomēr personas ar dzirdes traucējumiem tika iekļautas novērojumā, lai norādītu, ka, veidojot pieejamu vidi, ir nepieciešams aptvert pēc iespējas plašāku personu ar dažāda veida invaliditāti loku. Konkrētajā gadījumā kā vides pieejamības elements personām ar dzirdes traucējumiem tika izvēlētas norādes. Tiesībsargs vērš uzmanību, ka, izveidojot labu norāžu sistēmu, tiktu nodrošinātas ne tikai personu ar dzirdes traucējumiem, bet arī personu ar redzes traucējumiem vajadzības, kā arī palīdzētu personām bez invaliditātes patstāvīgi orientēties augstskolu telpās. Līdz ar to novērojuma rezultātā tika secināt, ka tikai 15% augstskolu ēku ir pieejamas personām ar dzirdes traucējumiem, kamēr 74% augstskolu ēkās nav izvietotas atbilstošas norādes, lai jebkura persona varētu brīdi orientēties augstskolu telpās (Diagramma Nr.51).

Diagramma Nr.51

Visas apsektotās augstskolu ēkas, N=81

Novērojuma laikā konstatētās nepilnības attiecībā uz norādēm atbilst iepriekšējās sadaļas d apakšpunktā norādītajam, līdz ar to tās netiks atkārtotas.

2.2.3.5.Rekomendācijas augstākās izglītības mācību iestādēm

Ņemot vērā iepriekš norādīto, tiesībsargs rekomendē sekojošo:

[1] Ja tiek veidoti pandusi, nodrošināt to izmantojamību, tai skaitā, ziemas laikā notīrot sniegu, savukārt vasaras laikā pandusu un īpaši tā margas ir nepieciešams uzturēt lietošanas kārtībā (bez krūmiem, zāles). Ja tiek veidoti pandusi, ir jāpārlicinās par to praktisko izmantojamību; tie nedrīkst būt par stāvu.

[2] Ja augstskolā ir pacēlājs, augstskolai ir jāapmāca tās darbinieki pacēlāju izmantošanā (piemēram, dežuranti vai administratori). Pacēlāju ir nepieciešams regulāri darbināt, lai gadījumā, ja personai ar kustību traucējumiem ir nepieciešams to izmantot, tas būtu iespējams.

[3] Ir nepieciešams pielāgot personu ar kustību traucējumiem labierīcības atbilstoši Noteikumos Nr.331 noteiktajam, paredzot, ka ir nepieciešama ne tikai pietiekama manevrēšanas vieta, bet arī pietiekams palīgaprīkojums (piemēram, atbalsta rokturi). Tiesībsargs norāda, ka labierīcības, kurās ir pietiekams manevrēšanas laukums, bet nav nodrošināti atbalsta rokturi, nav uzskatāmas par pielāgotām.

[4] Izveidot vienotu (ja ne visā augstskolā, tad noteikti konkrētajā ēkā) auditoriju norāžu sistēmu (vienots stils/ burti/ lielums/ kontrasts).

[4.1] Norādes par auditoriju numuru vai mācībspēku/ administrācijas kabinetiem novietot blakus durvīm acu augstumā (1300 mm - 1800 mm augstumā), nevis uz durvīm.

[4.2] Norādēm ir jābūt kontrastējošām. Kontrastu ir iespējams pārbaudīt viedtālrunī uzliekot fotogrāfiju funkciju melnbalts un nofotografējot uzrakstu, ja uzraksts melnbaltajā versijā ir redzams, tad minētais uzraksts būs redzams arī personām ar redzes traucējumiem.

[4.3] Norādes vislabāk veidot, izmantojot Ariel tēmas fontu. Tekstam nav jābūt rakstītam ar lielajiem burtiem; pirmais burts var būt lielais burts, pārējie – mazāki.

[4.4] Norādes veidot, neizmantojot slīpsvītru vai izliektu burtu druku.

[4.5] Norādēs par auditoriju numuru vai mācībspēku/ administrācijas kabinetiem izmantot lielākus burtu izmērus, piemēram, četrus cm augstumā.

[5] Izveidot norāžu sistēmu, pēc kuras jebkura persona varētu brīvi orientēties augstskolas telpās (norādes par labierīcību, kāpņu, lifta atrašanās vietu; tāpat, ja ēka ir liela, tad būtu nepieciešamas norādes, kurā virzienā meklēt konkrētas auditorijas).

Minētajai norāžu sistēmai ir jāatbilst 4.punktā norādītajiem priekšnosacījumiem: ir jābūt kontrastējošai, burtu lielumam ir jābūt pietiekamā lielumā; uzrakstiem ir jābūt ne augstāk kā 2200 mm no zemes un to burtu augstums nav mazāks par 100 mm.

[6] Ja personām ar riteņkrēslu ir atsevišķa ieeja, ir nepieciešams izvietot norādes, kas par to informē, kā arī norāda virzienu.

[7] Novērojuma ietvaros tika konstatēts, ka augstskolas lielāku uzmanību pievērš personu ar kustību traucējumiem vides pielāgojuma elementiem, neveltot tik lielu uzmanību personu ar redzes traucējumiem vajadzībām. Līdz ar to tiesībsargs rekomendē:

[7.1] Marķēt katra kāpņu (gan ēkas ārpusē, gan iekšpusē) laida pirmo un pēdējo pakāpienu ar kontrastējošu (tumšs uz gaiša/ gaišs uz tumša) krāsu. Ja vienā kāpņu laidā pakāpienu augstums atšķiras, tiesībsargs rekomendē marķēt arī atšķirīga augstuma pakāpienus. Ja vienā kāpņu laidā pakāpieni maina virzienu, tad būtu nepieciešams arī šos pakāpienus marķēt.

[7.2] Veicot remontu labierīcībās, tās izveidot atbilstoši personu ar redzes traucējumiem vajadzībām (flīžu un garnitūras krāsām būtu nepieciešams kontrastēt).

[7.3] Veicot remontu augstskolas telpās, ir iespējams izmantot dažādas krāsas gaiteņu un telpu durvju izcelšanai.

[7.4] Padarīt stikla virsmas (piemēram, durvis vai sienas) pamanāmas personām ar redzes traucējumiem. Saskaņā ar spēkā esošo normatīvo regulējumu uz stikla durvīm ir jābūt vizuāliem, necaurspīdīgiem marķējumiem, kas izvietoti 1500 mm un 300 mm augstumā, vismaz 100 mm platā joslā ar 50% aizpildījumu.

[8] Turpināt veikt vides pieejamības pasākumus augstskolu ēkās, atbilstoši spēkā esošajam normatīvajam regulējumam, kā arī "Apeirona" sagatavotajam materiālam "Methodiskais materiāls vides pieejamības nodrošināšanā publiskā ēkā un ārējā vidē pēc universālā dizaina principiem" (skat. pielikumu Nr.8).

[9] Veicot vides pieejamības pasākumus, iesaistīt personas ar invaliditāti pieejamības elementu vērtēšanā. Saskaņā ar ANO Konvenciju personas ar invaliditāti ir nepieciešams iesaistīt tādu lēmumu pieņemšanā, kas skar personas ar invaliditāti. Vides pieejamība ir viens no svarīgākajiem elementiem, lai nodrošinātu personu ar invaliditāti iekļaušanos sabiedrībā. Tādējādi īpaši svarīgi ir nodrošināt personu ar invaliditāti iesaisti vides pieejamības elementu nodrošināšanā.

2.2.4. Augstākās izglītības mācību iestāžu bibliotēku pieejamība

Mācību process ir nesaraujami saistīts ar studentu iespējām saņemt nepieciešamos materiālus un informāciju no bibliotēkām, lai varētu apgūt studiju programmu un izpildīt studiju prasības. Tādējādi novērojuma ietvaros tika apsekotas 42 augstskolu bibliotēkas. Pavisam tika aizpildīti 43 novērojuma protokoli par augstskolu bibliotēkām, jo vienai bibliotēkai bija divas ieejas ar dažādu pieejamības līmeni. Katrs novērojuma protokols ir atzīmēts kā atsevišķa analizējamā vienība.

Bibliotēku, kas atradās vienā ēkā ar augstskolu, vides pieejamības vērtēšanas rezultāti, var atšķirties no pašas augstskolas vērtējuma, piemēram, augstskolā ir iespējams iekļūt patstāvīgi, pārvietoties pa stāviem, tomēr bibliotēka atrodas ēkas augšējā stāvā, uz kuru lifts nebrauc, vai arī bibliotēka ir ēkas pirmajā stāvā, kuram persona patstāvīgi var piekļūt, savukārt pati augstskolas ēka nav patstāvīgi izmantojama.

2.2.4.1. Vides pieejamība personām ar kustību traucējumiem

Novērojuma rezultātā tika secināts, ka pusē gadījumu bibliotēkās personas ar kustību traucējumiem pastāvīgi iekļūt nevar (Diagramma Nr.52). Līdz ar to ir apšaubāmas personu ar kustību traucējumiem iespējas apgūt studiju programmu, jo studentiem ir nepieciešams izmantot mācību materiālus, kas ir augstskolu bibliotēku rīcībā.

Diagramma Nr.52

Visas analizējamās vienības, N=43

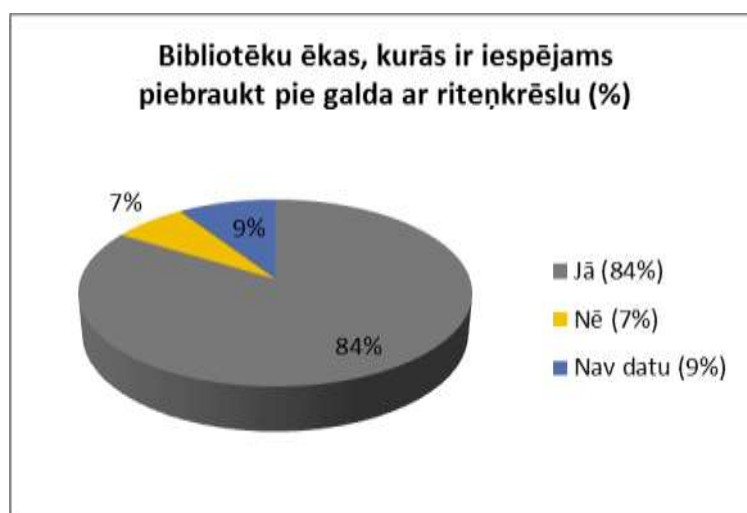
Bibliotēku novērojuma ietvaros tika konstatēti līdzīgi vides nepieejamības elementi, kā augstskolu ēku novērojumā, piemēram, personām ar riteņkrēslu nav iespējams patstāvīgi iekļūt ēkā vai bibliotēkā, jo ir pārāk stāvs panduss.

Atsevišķos gadījumos bibliotēkas atradās ēkas augšējos stāvos, tomēr ēkā nebija lifta vai arī lifts bija, tomēr nebija nodrošināta iespēja nokļūt līdz bibliotēkai.

Dažkārt pašu bibliotēku durvis nebija pietiekami platas, lai pa tām varētu iekļūt persona riteņkrēslā.

Tiesībsargs norāda, ka vides pieejamību personām ar kustību traucējumiem bibliotēkās var pielāgot arī ar samērā vienkāršām metodēm. Piemēram, viens no veidiem ir nodrošināt iespēju piebraukt pie lasītavu galda vai datorgalda ar riteņkrēslu. Tas nozīmē, ka galdam nevajadzētu būt ar atvilktnēm. Kā var redzēt nākamajā diagrammā (Diagramma Nr.53), tad lielākajā daļā augstskolu bibliotēku šāda iespēja ir nodrošināta.

Diagramma Nr.53

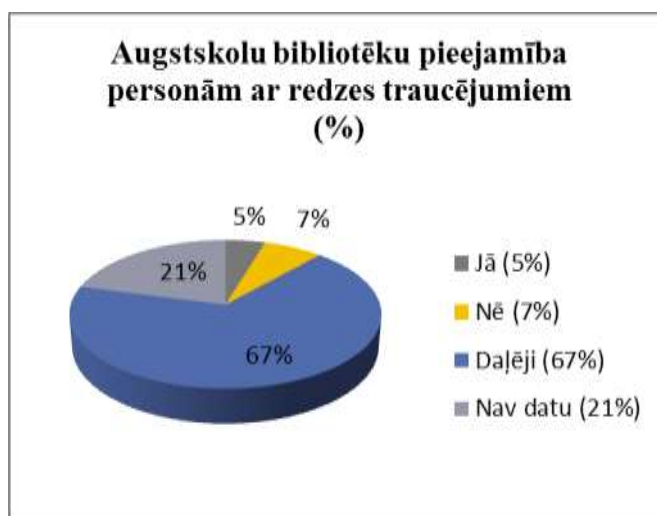

Visas analizējamās vienības, N=43

2.2.4.2. Vides pieejamība personām ar redzes traucējumiem

Personām ar redzes traucējumiem augstskolu bibliotēkas pilnībā ir pieejamas tikai 5% gadījumu (diagramma Nr.54), kas reālos skaitļos ir divas bibliotēkas. Savukārt vēl četras bibliotēku ēkas ir fiziski pieejamas, tomēr tajās nav speciālu tehnoloģisko risinājumu personu ar redzes traucējumiem vajadzībām. Vēl vienā bibliotēkā ir tehnoloģiski risinājumi, bet nav pilnībā nodrošināta fiziskā vides pieejamība. Tādējādi iepriekš minētās augstskolu bibliotēkas nebija iespējams iekļaut pieejamo bibliotēku skaitā.

Diagramma Nr.54

Visas analizējamās vienības, N=43

Diemžēl ir atsevišķas bibliotēkas, kurās personām ar redzes traucējumiem, ja tām ir suns pavadoņs, ieeja ir liegta: Rīgas Aeronavigācijas institūta bibliotēkā (Mežkalna iela 9, Rīga); Latvijas Universitātes bibliotēkā (Rūpniecības iela 10, Rīga) un Rīgas Pedagoģijas un Izglītības vadības akadēmijas bibliotēkā (Imantas 7.līnija 1, Rīga). Tiesībsargs norāda, ka šī pētījuma iepriekšējā sadaļā norādītais par suņiem – pavadoņiem ir attiecināms arī uz bibliotēkām.

Vides pieejamības elementu iztrūkums personām ar redzes traucējumiem, kas tika konstatēts augstskolu ēkās, ir attiecināms arī uz bibliotēkām. Līdz ar to tas atkārtoti netiks uzsvērts (skatīt iepriekšējo nodaļu).

Vienlaikus novērojuma laikā bibliotekāri tika aptaujāti par dažādām tehnoloģijām, kas varētu būt bibliotēkas rīcībā, lai personas ar redzes traucējumiem varētu iepazīties ar dažādiem materiāliem, piemēram, speciālas datorprogrammas personām ar redzes invaliditāti grāmatu lasīšanai, lasāmā mašīna, digitālā lupa, Braila raksta rakstāmmašīna, runas sintēzes programma.⁴¹

Tiesībsarga ieskatā visu augstskolu bibliotēkās var nebūt visas tehnoloģijas, lai personas ar redzes traucējumiem varētu iepazīties ar nepieciešamajiem materiāliem, tomēr visu augstskolu bibliotēku bibliotekāriem būtu jābūt informētiem, kur var iegūt nepieciešamos tehnoloģiskos pielāgojumus, lai varētu studentiem ar redzes traucējumiem palīdzēt apgūt nepieciešamo informāciju studijām, kā arī atsevišķiem tehniskajiem risinājumiem būtu jābūt, īpaši augstskolu bibliotēkās reģionos.

⁴¹ Visas minētās tehnoloģijas ir pieejamas Latvijas Nacionālajā bibliotēkā.

Atsevišķās bibliotēkās ir arī speciālas tehnoloģijas, kas var palīdzēt personām ar redzes invaliditāti apgūt nepieciešamos mācību materiālus, kas ir vērtējams kā labās prakses piemērs:

a) Daugavpils Universitātes bibliotēka - speciālas datorprogrammas personām ar redzes invaliditāti grāmatu lasīšanai, digitālā lupa;

b) Daugavpils Medicīnas koledžas bibliotēka – var nodrošināt speciālas datorprogrammas personām ar redzes invaliditāti grāmatu lasīšanai, ja personai ar redzes traucējumiem ir šāda nepieciešamība;

c) Vidzemes Augstskolas bibliotēka – speciālas datorprogrammas personām ar redzes invaliditāti grāmatu lasīšanai, Topaz lupa ar krāsu kontrastiem un dažādu palielinājumu iespējām. Ir arī dators ar rokas lupu. Visi galdī ir elektroniski pieregulējami. Ir atpūtas vietas, kas ļauj atpūsties, pat atlaižoties. Turklāt šajā bibliotēkā tiek piedāvāta īpaša rehabilitācijas programma bērniem (piem., disleksijas gadījumā), kad bērni lasa priekšā suņiem;

d) SIVA koledžas bibliotēka – speciālas datorprogrammas personām ar redzes invaliditāti grāmatu lasīšanai; ir speciāla klase, kur ir datori personām ar redzes traucējumiem (ir zoom teksts, lielāki monitori, ir tekstu palielināmās programmas);

e) Latvijas Sporta pedagoģijas akadēmijas bibliotēka – speciālas datorprogrammas personām ar redzes invaliditāti grāmatu lasīšanai;

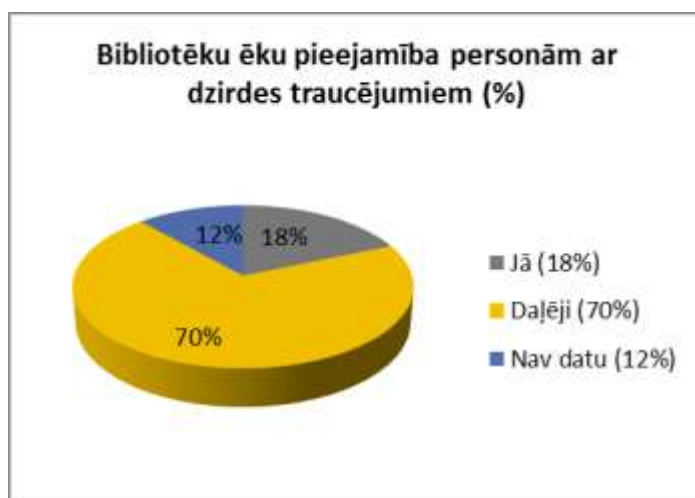
f) LU P.Stradiņa Medicīnas koledžas bibliotēka sadarbojas ar Latvijas Neredzīgo biedrību. Laikā, kad koledžā mācās students ar redzes traucējumiem, Latvijas Neredzīgo biedrība nodrošina bibliotēku ar iespēju saņemt nepieciešamos tehnoloģiskos risinājumus, lai students varētu apgūt mācību vielu. Pēc studiju beigām tehnoloģiskie risinājumi tiek atgriezti Latvijas Neredzīgo biedrībā.

Papildus ir iespējams nodrošināt personu ar redzes invaliditāti tiesības uz informāciju, izsniedzot literatūru līdzī, lai persona ar redzes invaliditāti varētu to ieskanēt savā rīcībā esošajos tehniskajos palīglīdzekļos.

2.2.4.4.Vides pieejamība personām ar dzirdes traucējumiem

Pamatojoties uz novērojuma rezultātiem, personām ar dzirdes traucējumiem ir piemērotas 18% augstskolu bibliotēku (Diagramma Nr.55). Daļējs vērtējums tika piešķirts tajos gadījumos, kad bibliotēkās/ uz bibliotēkām nebija norādes, kas palīdzētu personām ar invaliditāti (vai bez tās) vieglāk orientēties. Līdz ar to, var secināt, ka liela daļa augstskolu bibliotēku, tāpat kā augstskolas kopumā, nav padomājušas par norādēm.

Diagramma Nr.55

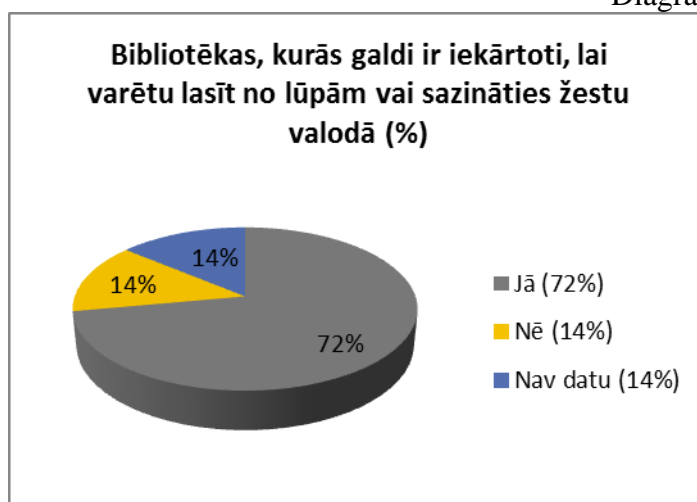

Visas analizējamās vienības, N=43.

Tiesībsargs norāda, ka viens no veidiem, kā pielāgot bibliotēkas lasītavas vidi personām ar dzirdes traucējumiem, ir iekārtot lasītavas ar galdiem tā, lai rastu iespēju ērti izkārtoties ar seju pret seju un lasīt no lūpām vai sazināties žestu valodā.

Pašlaik lielākā daļa apsektoto bibliotēku ir šādā veidā izkārtājušas galdus (Diagramma Nr.56).

Diagramma Nr.56

Visas analizējamās vienības, N=43

Tomēr kopumā, vērtējot bibliotēku pieejamību pēc invaliditātes veida, nav iespējams apgalvot, ka augstskolu bibliotēkās ir izpratne par personu ar invaliditāti vajadzībām.

2.2.4.5.Rekomendācijas augstākās izglītības mācību iestāžu bibliotēkām

Ņemot vērā iepriekš minēto, tiesībsargs rekomendē:

[1] Bibliotēkas interneta vietnē iekļaut adresi un fotogrāfiju ar konkrētās bibliotēkas ēku, lai persona ar invaliditāti var redzēt, vai ēkā ir iespējams iekļūt patstāvīgi (šī pētījuma 2.2.2.4.sadaļa).

[1.1] Bibliotēkas interneta vietnē izveidot aprakstu, kādi vides pieejamības elementi ir pieejami (piemēram, lifts utt.). Skatīt iepriekš minētos labās prakses piemērus sadaļā 2.2.2.4.

[1.2] Daugavpils Universitātes bibliotēkai, Daugavpils Medicīnas koledžas bibliotēkai, Vidzemes Augstskolas bibliotēkai, SIVA Koledžas bibliotēkai un Latvijas Sporta pedagogijas akadēmijas bibliotēkai iekļaut savā interneta vietnē informāciju par papildu personām ar invaliditāti domātiem informatīvās vides pielāgojumiem (piemēram, digitālā lupa, teksta palielināmās programmas utt.). Ja citu augstskolu bibliotēku rīcībā ir īpašas tehnoloģijas personu ar invaliditāti vajadzībām, tiesībsargs rekomendē minēto informāciju norādīt bibliotēkas interneta vietnē.

[2] Pielāgot bibliotēku interneta vietnes (ja tām ir atsevišķa interneta vietne nekā augstskolai) personu ar invaliditāti vajadzībām, izmantojot šādus resursus Eiropas Komisijas interneta vietņu pieejamības vadlīnijas (Web Content Accessibility Guidelines 2.0., AA līmenis) vai Vispasaules pieejamības standarti (World Wide Web Consortium). Skatīt šī pētījuma 2.2.2.5.sadaļu.

[3] Nodrošināt bibliotēku interneta vietņu regulāru atjaunošanu, lai esošā situācija atbilstu interneta vietnē iekļautajai informācijai.

[4] Izveidot norāžu sistēmu atbilstoši šī pētījuma 2.2.3.5.sadaļā norādītajam.

[5] Iekārtot lasītavas ar galdiem tā, lai rastu iespēju ērti izkārtoties ar seju pret seju un lasīt no lūpām vai sazināties žestu valodā.

[6] Nodrošināt iespēju piebraukt pie lasītavu galda vai datorgalda ar riteņkrēsli.

[7] Rīgas Aeronavigācijas institūta bibliotēkai (Mežkalna ielā 9, Rīgā), Latvijas Universitātes bibliotēkai (Rūpniecības ielā 10, Rīgā) un Rīgas Pedagoģijas un Izglītības vadības akadēmijas bibliotēkai (Imantas 7.līnijā 1, Rīgā) neliegt personai ar invaliditāti ar suni-pavadoni iekļūt bibliotēkas telpās un saņemt nepieciešamos pakalpojumus.

[8] Izvērtēt iespēju sadarboties ar Latvijas Neredzīgo biedrību, lai nepieciešamības gadījumā nodrošinātu studentus ar redzes invaliditāti ar nepieciešamo tehnoloģiju mācību programmas apguvei.

[9] Izvērtēt iespēju sadarboties ar Latvijas Neredzīgo bibliotēku, lai nepieciešamības gadījumā nodrošinātu studentiem ar redzes invaliditāti pieeju mācību materiāliem tiem pieejamā formātā.

Latvijas Neredzīgo bibliotēka var nodrošināt lekciju izdales materiālu (izņemot grāmatas un citus mācību materiālus) pārveidošanu Braila rakstā. Augstskolas bibliotēka var sazināties ar Latvijas Neredzīgo bibliotēku, nosūtot lekciju izdales materiālu elektroniski uz Latvijas Neredzīgo bibliotēku. Latvijas Neredzīgo bibliotēka pārveidoto materiālu Braila rakstā nosūta atpakaļ uz augstskolas bibliotēku (piegāde ir bezmaksas; studentam nav pašam jābrauc). Galvenais nosacījums ir, lai students ar redzes grūtībām būtu reģistrējies arī Latvijas Neredzīgo bibliotēkā (ir iespējams to izdarīt, vienu reizi atbraucot uz Latvijas Neredzīgo bibliotēku un uzrādot personu ar invaliditāti apliecību). Latvijas Neredzīgo bibliotēkā ir pieejami arī bijušo studentu ar redzes grūtībām diplomdarbi gan Braila rakstā, gan parastajā rakstā.

[10] Turpināt veikt fiziskās vides pielāgošanas pasākumus augstskolu bibliotēkās (skat. Pielikumu Nr.8).

[11] Veicot vides pieejamības pasākumus, iesaistīt personas ar invaliditāti pieejamības elementu vērtēšanā.

2.2.5. Augstākās izglītības mācību iestāžu dienestu viesnīcu pieejamība

Ņemot vērā, ka mācību procesā ir svarīga ne tikai iespēja studentiem iekļūt mācību telpās un ēkās, bet arī iespēja izvēlēties to augstskolu, kura piedāvā saistošāko programmu. Šī iespēja var būt saistīta ar nepieciešamību pārcelties uz citu pilsētu, tādējādi nozīmīgas ir arī dienestu viesnīcu piedāvātās iespējas. Novērojuma ietvaros tika apsekotas 40 dienesta viesnīcas (19 dažādas augstskolas). Diemžēl lielākoties dienesta viesnīcu darbinieku attieksme pret vides pielāgošanu bija vienaldzība, nezināšana un pasivitāte (pozitīvie izņēmumi: RTU studentu dienesta viesnīca, Āzenes ielā 6, Rīgā, LU Fizikas un matemātikas fakultātes dienesta viesnīca Zelļu ielā 27, Rīgā).

2.2.5.1. Vides pieejamība personām ar kustību traucējumiem

Noteikumu Nr.331 51.punkts personām ar kustību traucējumiem, riteņkrēslu un ratiņu lietotājiem paredz ērtas iekļūšanas un pārvietošanās iespējas publiskās būvēs, kā arī piemērotu palīgaprīkojumu atsevišķās telpās (piemēram, viesnīcu numuros, labierīcībās un dušas telpās). Savukārt Noteikumu Nr.331 109.punkts noteic, ka tūristu un citas īslaicīgas apmešanās būves projektē atbilstoši šā būvnormatīva un piemērojamo standartu prasībām.

Saskaņā ar Latvijas Valsts Standarta prasībām viesu izmitināšanas un apkalpošanas mītnēm Latvijā viesnīca nodrošina personu ar invaliditāti uzņemšanu un apkalpošanu saskaņā ar normatīvajiem aktiem par publiskām ēkām un būvēm, t.i., 5% numuru, vai vismaz viens (guļamistaba, tualete), ir pielāgoti klientiem, kuri pārvietojas invalīdu ratiņos (riteņkrēslos).

Tiesībsarga ieskatā minētais ir attiecināms arī uz augstskolu studentu dienestu viesnīcām.

Visvairāk studentu ar kustību traucējumiem pielāgotas istabiņas ir Rīgas Tehniskās universitātes studentu dienesta viesnīcā un SIVA koledžas dienesta viesnīcā. Pārējo augstskolu pielāgoto dienesta viesnīcās (Latvijas Lauksaimniecības universitāte, Ventpils universitāte) ir no vienas - līdz trijām istabiņām. Atsevišķu citu augstskolu dienesta viesnīcās (divas ēkas) arī ir veikti zināmi pielāgojumi, tomēr tie ir veikti tādā kvalitātē, kas var ierobežot personu ar kustību traucējumiem patstāvību.

17% no dienesta viesnīcām (7 ēkas) ir pieejamas personu ar kustību traucējumiem vajadzībām. Tomēr lielākā daļa dienesta viesnīcu nav piemērota personām ar kustību traucējumiem (Diagramma Nr.57).

Diagramma Nr.57

Visas apsektotās dienesta viesnīcas, N=40

Minētais ir daļēji izskaidrojums ar faktu, ka augstskolu dienesta viesnīcas ir ierīkotas padomju laikos celtās ēkās, pie kurām ir kāpnes, kurās nav liftu, lifts apstājas starp stāviem. Tomēr ir dienesta viesnīcas, kuras ir iespējams pielāgot personu ar kustību traucējumiem vajadzībām, jo istabas ir pietiekami plašas, virtuve, dušas un labierīcības atrodas ēkas pirmajā stāvā.

Ņemot vērā iepriekš minēto, var secināt, ka personām ar kustību traucējumiem lielākoties ir iespēja studēt tikai savas dzīves vietas pilsētā. Savukārt, ja konkrētajā pilsētā augstskolu nav, tad personu ar kustību traucējumiem iespējas iegūt augstāko izglītību ir minimālas, ja jāirē pielāgots mājoklis, kas visticamāk prasīs lielus finansiālos izdevumus.

Vienlaikus ir nepieciešams vērst uzmanību, ka atsevišķu augstskolu dienesta viesnīcās tika norādīts, ka pēdējo dažu gadu laikā personu ar kustību traucējumiem pielāgotās istabiņas nav tikušas izmantotas vispār.

2.2.5.2. Vides pieejamība personām ar redzes un dzirdes traucējumiem

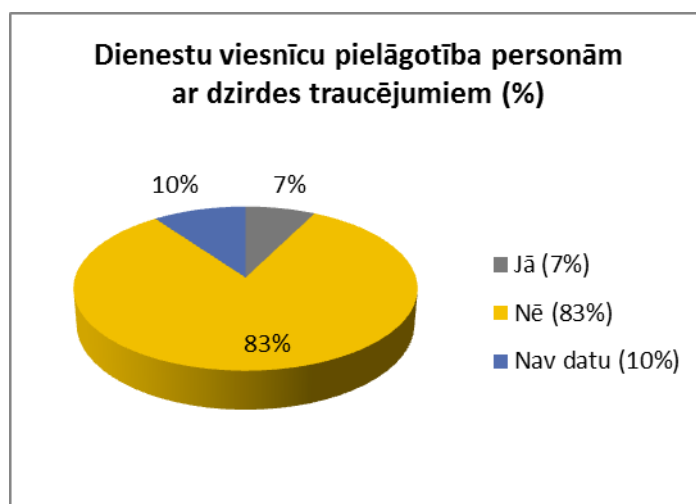
Personām ar redzes grūtībām pilnībā pielāgotas nav nevienas dienesta viesnīcas. Lai arī rezultāts ir negatīvs, tas nav pārsteidzošs, jo, kā jau iepriekš ir norādīts, vides pieejamības pasākumi vairāk tiek attiecināti uz personām ar kustību traucējumiem, nevis uz personām ar cita veida traucējumiem.

Visas novērojuma laikā apmeklētās dienesta viesnīcas personām ar redzes traucējumiem ir pieejamas daļēji (N=40). Minētajā skaitā ir ietvertas gan tās dienesta viesnīcas, kurās ir veikti

nelieli pielāgojumi personām ar redzes traucējumiem, gan tās dienesta viesnīcas, kurās nav veikti nekādi pielāgojumi.

Savukārt personu ar dzirdes traucējumiem vajadzībām dienesta viesnīcas ir pielāgotas tikai 7% gadījumu, savukārt lielākajā daļā gadījumu tās ir daļēji pielāgotas, kas principā nozīmē, ka dienesta viesnīcās nav izvietotas norādes (Diagramma Nr.58).

Diagramma Nr.58

Visas apsektotās dienesta viesnīcas, N=40

2.2.5.4.Rekomendācijas augstākās izglītības mācību iestāžu dienestu viesnīcām

Līdz ar to tiesībsargs rekomendē sekojošo:

[1] Augstskolas dienesta viesnīcas interneta vietnē iekļaut adresi un fotogrāfiju ar konkrētās dienesta viesnīcas ēku, lai persona ar invaliditāti var redzēt, vai ēkā ir iespējams iekļūt patstāvīgi (šī pētījuma 2.2.2.4.sadaļa).

[1.1] Augstskolas dienesta viesnīcas interneta vietnē izveidot aprakstu, kādi vides pieejamības elementi ir pieejami (piemēram, pielāgotas labierīcības, lifts utt.). Skatīt iepriekš minētos labās prakses piemērus sadaļā 2.2.2.1.

[2] Izveidot atbilstošu norāžu sistēmu, atbilstoši šī pētījuma 2.2.3.5.sadaļā noteiktajam.

[3] Pielāgot dienestu viesnīcu (ja tām ir atsevišķas interneta vietnes nekā augstskolai) interneta vietnes personu ar invaliditāti vajadzībām, izmantojot šādus resursus Eiropas Komisijas interneta vietņu pieejamības vadlīnijas (Web Content Accessibility Guidelines 2.0., AA līmenis)⁴²vai Vispasaules pieejamības standarti (World Wide Web Consortium).⁴³

⁴² Information providers guide. The EU Internet Handbook. Pieejams: <http://ec.europa.eu/ipg/standards/accessibility/index_en.htm>[28.11.2016]

⁴³ Web design and applications. Accessibility. Pieejams: <<https://www.w3.org/standards/webdesign/accessibility>>[28.11.2016]

[4] Nodrošināt dienesta viesnīcu interneta vietņu regulāru atjaunošanu, lai esošā situācija atbilstu interneta vietnē iekļautajai informācijai.

[5] Veikt nepieciešamos vides pieejamības uzlabojumus, lai personas ar invaliditāti (kustību, redze, dzirde) varētu apmesties studentu dienesta viesnīcās.

[6] Ja studentu dienesta viesnīcā ir personu ar invaliditāti istabiņa, tomēr augstskolā nestudē neviena personai, kurai būtu nepieciešams istabiņu izmantot, tiesībsargs norāda, ka ir iespējams šādos gadījumos minēto istabiņu izīrēt arī studentiem bez invaliditātes, vienlaikus minētos studentus brīdinot par nepieciešamību atbrīvot/samainīt istabiņu, ja studijas uzsāks persona ar invaliditāti, kurai šāda istabiņa ir nepieciešama.

III Augstākās izglītības mācību iestāžu rekomendācijas un atziņas 2016. gada 3. decembra konferencē “Izglītības pieejamība”

Tiesībsargs lūdza augstskolas, kuras tika aicinātas piedalīties tiesībsarga 2016.gada 3.decembra konferencē “Iekļaujošā izglītība” kā labās prakses piemēri, sagatavot rekomendācijas citām augstskolām par atziņām, kas būtu jāņem vērā, veidojot studentiem ar invaliditāti pieejamu vidi (gan fizisko, gan informatīvo vidi).

Sadaļā “atziņas” ir norādīta tā informācija, kuru augstskolas pārstāvji papildus norādīja konferences laikā.

Turpmāk tekstā tiks sniegta informācija par augstskolu rekomendācijām tādā kārtībā, kādā augstskolas uzstājās konferencē.

Transporta un sakaru institūts rekomendē sekojošo:

1. Nepieciešams nojaukt sociālos un apkārtējās vides šķēršļus studentiem ar īpašām vajadzībām;
2. Nepieciešams likvidēt dažādas barjeras, lai studenti ar īpašām vajadzībām varētu iegūt izglītību;
3. Nepieciešams veidot un uzturēt pozitīvu saskarsmi augstskolā starp studentiem bez invaliditātes un studentiem ar invaliditāti;
4. Nepieciešams aktīvi integrēt studentus ar īpašām vajadzībām studiju procesā.

Atziņa: Ir nepieciešams vairāk skaidrot studentiem bez invaliditātes par studentu ar invaliditāti īpašajām vajadzībām.

Rīgas Tehniskā universitāte rekomendē sekojošo:

1. Ārkārtas gadījumos jābūt spējai evakuēt cilvēkus ar īpašām vajadzībām, piemēram, ugunsgrēka gadījumā lifts nobrauc uz 1.stāvu un bloķējas, paliek ar atvērtām durvīm;
2. Rīcības plānā par ugunsgrēka gadījumu nepieciešams aprakstīt evakuāciju cilvēkiem ar īpašām vajadzībām;
3. Svarīgi ir informēt ēkas apkalpojošo personālu par neitrālas uzmanības pievēršanu cilvēkiem ar īpašām vajadzībām un palīdzības sniegšanu;
4. Pēc iespējas plašāk skatīt visu veidu personu ar invaliditāti vajadzības:
 - 4.1. personas ar redzes invaliditāti (vājredzīgas personas un personas ar pilnīgu redzes zudumu);

4.2. personas ar dzirdes invaliditāti (vārdzirdīgas personas un personas ar pilnīgu dzirdes zudumu);

4.3. personas, kas pārvietojas ar spieķiem un kruķiem (dažāda veida tehniskajiem palīglīdzekļiem);

4.4. personas, kas pārvietojas riteņkrēslos.

5. Speciālajām iekārtām (lifti, pacēlāji) nepieciešams veikt regulāras apkopes, regulāri jāuztur kārtībā infrastruktūra, kas nepieciešama personām ar īpašām vajadzībām (piemēram, jātīra pandusi, celiņi, līmeņu pārejas, ieejas utt.);

6. Informāciju par vides pieejamību skatīt arī <http://www.videspieejamiba.lv/> un citās vadlīnijās.

Atziņas: Ir nepieciešams risināt ugunsdrošības jautājumus. Augstskolu reklāmās var vairāk izcelt, ka “gaida visus studēt gribošos.”

Rīgas Stradiņu universitāte rekomendē sekojošo:

1. Augstskolai ir jābūt ieinteresētai veikt vides pieejamības pasākumus, jo attieksme nosaka visu;

2. Ir nepieciešams pakāpeniski apzināt situāciju, jo iespējams, jau kādi pieejamības elementi augstskolā eksistē;

3. Ir nepieciešams veicināt sadarbību visos līmeņos (gan horizontālā līmenī, gan vertikālā), lai būtu pārlicība, ka studentiem ar invaliditāti tiks nodrošināts nepieciešamais.

Atziņas: Ja ir students ar invaliditāti, studiju process nemainās, vienīgi parādās citi veidi kā nodot studiju informāciju studentam. Ir rūpīgi jāpārdomā lietas, ko īstenot, nedrīkst veikt darbības sasteigti.

Latvijas Lauksaimniecības universitāte rekomendē sekojošo:

1. Atrast sevī vēlmi ēku pielāgot, jo viss ir iespējams.

2. Liftus, pacēlājus var izmantot ne tikai personas ar kustību traucējumiem, bet arī pārējais universitātes personāls un viesi:

2.1. cilvēki ierodoties uz dažādiem pasākumiem augstskolā;

2.2. mazu bērnu vecāki ar bērniem ratiņos;

2.3. pārvietojot dažādus smagumus augstskolā.

3. Izmantot Eiropas Struktūrfondu atbalstu.

Atziņa: Galvenais ir vēlēties.

Daugavpils Universitāte rekomendē sekojošo:

1. Jābūt skaidrai vīzijai, ko grib sasniegt vides pieejamības jomā, un šai vīzijai jābūt uzrakstītai;
2. Konsekventi jāseko vīzijai un jācenšas realizēt vides pieejamības ieceri;
3. Izstrādājot projektus, jāsadarbojas pasūtītājam un projektētājam – kopīgi jāmeklē risinājumi;
4. Jāievēro katras ēkas specifiskās arhitektūras īpatnības un jāizvēlas atbilstošus vides pieejamības risinājumus, kas iekļautos ēkas arhitektūras vidē;
5. Izskatīt alternatīvus tehniskos risinājumus vides pieejamības nodrošināšanai, ja nepieciešams, lūgt attiecīgās jomas nevalstisko organizāciju ekspertu viedokli gadījumos, kad būvprojektā nav iespējams ievērot būvnormatīvu tehniskās prasības;
6. Saprātīgs pielāgojums - nozīmē vajadzīgas un atbilstošas izmaiņas un korekcijas, lai nodrošinātu, ka personas ar invaliditāti vienlīdzīgi ar citiem var izmantot vai īstenot visas cilvēktiesības un pamatbrīvības;
7. Jāievēro vides pieejamības princips, saskaņā ar kuru būvniecības procesā tiek veidota vide, kurā ikviena persona var ērti pārvietoties un izmantot būvi atbilstoši tās lietošanas veidam.

Pamatojoties uz pētījumā norādīto, kā arī citu augstākās izglītības mācību iestāžu ieteikumiem pieejamības nodrošināšanā studentiem ar invaliditāti, tiesībsargs aicina augstākās izglītības mācību iestādes ņemt vērā pētījumā norādītās tiesībsarga rekomendācijas un labās prakses piemērus, lai veidotu pieejamu vidi visiem sabiedrības locekļiem, mazinātu stereotipus par personām ar invaliditāti un nodrošinātu iekļaujošo izglītību saskaņā ar ANO Konvencijas 24.pantu.

Tiesībsargs atkārtoti norāda, ka vides pielāgojums un saprātīgs pielāgojums ir praktisks, un to elementi pastāvīgi attīstās. Līdz ar to šajā pētījumā norādītie elementi nav uzskatāmi par galīgiem, un tādējādi augstskolas tiek aicinātas izmantot inovatīvus, efektīvus un praktiskus risinājumus, lai nodrošinātu personām ar invaliditāti iespēju iegūt augstāko izglītību.